

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 33 24. avgusta 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Žokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelk -TV-15-:
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
501000-833-30005 pri SDK Ljubljana

»TV-15« izhaja vsak teden izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV-15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk:
CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Kadar človek postane
žival
Stran 5

Španski in jugoslovan-
ski narod veže prelita
kri
str 7

Planinci v boju za slo-
vensko podobo naših
gora
stran 10 in 11

Grčarice – Šercerjeva
je zlomila vrat plavi
gardi
stran 18

Triglav-simbol slovenstva in upora

Triglav, »gora vladar«, kot je zapisal partizan Blaž Ostrovrhar, so prvi osvojili Luka Korošec s Koprivnika, kmet Matevž Kos iz Jereke, lovec Stefan Rožič in ranocelnik Lovrenc Vilonitzer na pobudo barona in prosvetljenca Žige Zoisa pred dvesto leti. Na prelomu našega stoletja so na Triglav zanesli svoj pohlep Nemci in leta 1906 so po tako imenovani »nemški smeri« preplezali severno triglavsko steno nemški alpinisti Domenigg, König in Reinl. Takrat so zapisali. »Vi Slovenci pač lahko trdite, da je Triglav na vaših tleh, a nemška sila in nemški duh sta ga osvojila. »Tem izzivanjem se je prvi postavil po robu dr. Klement Jug, ki je Nemcem dokazal, da smo jim Slovenci enakovredni tako pri delu kot pri vzponih v stene. Po prvi svetovni vojni je severna triglavska stena postala poligon, kjer so se z nemškimi alpinisti in osvajalci borili za prestiž dr. Klement Jugo, Joža Čop, Volkar, Kveder in mnogi drugi.

Leto 1941. V triglavskih stenah se je utrgal plaz upora in gozdovi pod Triglavom so dali zatočišče prvim patizanom. Nemški osvajalci so hoteli prizadeti slovenski ponos v koreninah, zato je na vrhu Triglava zavihrala zastava s kljukastim križem. Toda ni ostala dolgo. Zvesti Triglavu in slovenstvu so se v strmine zagrizli Gorjanci, jo raztrgali in zamenjali s slovensko zastavo. Tudi v teh težkih dneh je Triglav ostal simbol slovenstva in upora. Osvobodilna fronta ga je izbrala za svoj znak, borci in aktivisti so ga z rdečo barvo risali po zidovih in cestah, otroci so ga na letakih trosili med ljudi. Prvi borci so se pokrivali s kapami »triglavkami«, ki so imele na sprednji strani znak slovenske zastave z zvezdo. Med triglavskimi stenami je odmevala himna Triglavske, pozneje 31. divizije: »Triglavska smo mi divizija, divizija, ki umika ne pozna, iz naših zbrojev melodija povsod prežene okupatorja...«

Borci partizanskih brigad in odredov so v patroljah obiskovali vrh Triglava. Nekaj teh pohodov je zabeležila zgodovina, več pa jih je utonilo v pozabo. Od vsepovsod pa so se proti Triglavu ozirali partizani in domoljubi, on pa je stal tako neomajno, kot da o okupatorju ni niti sledu, in tak stoji tudi danes, ko je za tuji ostal le težak spomin. Tudi zato se proti njegovemu vrhu vijejo kolone obiskovalcev.

Neresnica o naši družini

Založba Borec je izdala knjigo tovariša Jožeta Vidica »Sedem krst za Ronkarjevo družino«. Na strani 182 med drugim piše:

»V tržiški okolici je bilo več agitatorjev bele garde. Domobranska postojanka je bila v Sedejevi hiši na kolodvoru v Trziču. Nekega njihovega propagandista smo aretirali v Pristavi in ga po zaslišanju obsodili na smrt.«

Groba napaka je v drugem odstavku! Naša družina – Sedejeva ni imela svoje hiše, zato domobranska postojanka ni bila v Sedejevi hiši, kot navaja avtor, pač pa je bila hiša last tovarne Peko, kot je še danes. Takrat so v tej hiši stanovali delavci omenjene tovarne in poleg naše družine sta bili v hiši še dve drugi družini. Napaka je tudi v priimku. Mi se pišemo Sedej in ne Sedaj.

Za tretji stavek zahtevam od avtorja, da se točno izjasni, kdo je bil tisti »njihov« propagandist – Sedejev ali domobranski? Iz navedbe »Nekega njihovega propagandista...« bralec knjige razume eno in drugo.

Neresnične stvari ne sodijo v knjigo, ki naj bi bila zgodovinski dokument za poznejši rod! Naša družina Sedejevih je dala pet borcev, dve sestre – aktivistki NOV – pa so domobranci aretirali in odpeljali v zapore v Kranju, nato v begunjske zapore. Najmlajša sestra pa je dala življenje za obnovo domovine, kajti pri izgradnji proge Šamac–Sarajevo je dobila tifus in tam umrla. Izdajalca med nami ni bilo!

Toliko v vednost avtorju, ki verjetno ve za posledice, če koga posredno ali neposredno obdolži. Čudim se, da dobljenih podatkov ni preveril na odborih ZB, saj to ni knjiga komercialne narave, ampak zgodovinsko dokumentarna knjiga. Knjiga z neresničnimi ali površnimi podatki zgublja vrednost, kar prav gotovo avtorju ne more biti v ponos.

Želim, da točnost mojih podatkov preverite na občinskem odboru ZZB NOV Trzič, od avtorja pa zahtevam, da se iz knjige zbrše, kar se neresnično piše o naši družini.

MARIJA SEDEJ-MEGLIČ
Cankarjeva 1
Trzič

In tu je pojasnilo, ki ga je tovarišici Mariji Megličevi po pošti poslal tovariš Vidic:

Po daljši odsotnosti iz Ljubljane sem se danes oglašil v uredništvu TV-15, kjer so mi pokazali vaše pismo. Vaša izredno ostra kritika me je zelo prizadela, posebno še zato, ker ste tiste stavke napačno razumela. Že takoj v uvodu na strani 182 povem, da sem zapisal spomine tržiškega vosovca Staneta Dolence-Venčka in je celotna stran zapisana pod narekovajem, kar po-

meni, da to nekdo (Venček) pripoveduje in da to niso moji, ampak Venčkovi spomini. Bodite prepričana, da bi se mi javili že drugi borci in aktivisti OF, če bi tisti odstavek tako razumeli kot vi.

Nikjer ne piše, da je bil kdo ou vaše družine pri domobrancih ali drugih sovražnikih. Nadalje domačini v nekaterih primerih kakšno hišo ali osebo poimenujejo po domače po družini, ki v njej stanuje, pa čeprav tista družina ni lastnik hiše in tujo osebo po družini, pri katerih stanuje. Naj vam navedem dva konkretna primera:

Na Jesenicah se delavski dom in vzgojnovarstvena ustanova imenuje po zakoncih Julki in Albinu Pibernik. Julka je bila že 1935. leta v mednarodni leninistični šoli v Moskvi skupaj z Zdenko Kidrič. Umrla je za posledicami Igmanskega marša februarja 1942. leta v Foči in za njenim pogrebom je šel ves Vrhovni štab NOV in POJ, tudi tovariš Tito. Julkina družina (starši, bratje in sestre) so stanovali v hiši, ki je bila last tovarne. V tisti hiši je bilo več strank, toda vsi ljudje so govorili, da je Dolenceva in to po samskem priimku Julkine mame. Vsi, ki so doslej opisovali njeno življenje, so pisali, da je bila rojena v Dolencevi hiši, pa se zato še ni nihče razburjal (kot sem omenil, bila je last železarne).

Nadalje: na Jesenicah je stanoval dr. Aleš Stanovnik, odvetnik. Nemci so ga maja 1941. leta izgnali in v tisto hišo so se vselili gestapovci. Dr. Aleš Stanovnik je bil član Vrhovnega plenuma OF in ustreljen kot talec v Ljubljani 1942. leta. Njegov sin v Ljubljani je odvetnik in se še nikoli ni pritožil, ker vsi pišemo, da so bili Druschke in drugi gestapovci v Stanovnikovi vili na Jesenicah.

V tej knjigi Sedem krst za Ronkarjevo družino precej pišem o kamniških raztrgancih. Najhujša sta bila Srdar in Najnar. Nihče v Kamniku ni vedel, da se Srdar ni pisal tako, ampak Alfred Rebernak, doma iz Celja. Rebernak je bil v Kamniku za frizerja, ki jo je imel pri Srdarjevih. Ker sem o njem še pred izidom knjige nekaj pisal v Kamniškega občana, mi je družina Srdar sporočila, da me bo tožila, če bom zapisal, da je bil on Srdar. Pa smo se le pogovorili. V knjigi ga omenjam s pravim imenom in priimkom pod katerim so ga poznali Kamničani, posebno tisti, ki jih je mučil in sorodniki tistih, ki jih je pobil. Če tega ne bi omenil, nihče od starejše generacije ne bi vedel, da sta Rebernak in Srdar ena in ista oseba.

Iz kritiziranega odstavka, da je bila domobranska postojanka v Trziču v Sedejevi hiši, se ni treba jeziti, če so tisto hišo tako imenovali domačini. Po tolikih letih je možno, da nekdo pozabi ali je pravilno Sedejeva ali Sedajeva. Za primer naj vam povem, da sem po Trziču hodil po raznih uradih in spraševal bivše borce in domačine, kako se pravilno reče kmetiji Počivalnik, ki jo omenjam na isti strani. Od različnih oseb sem dobil več različnih razlag. Pa še od takih, ki so bili večkrat na tisti kmetiji, tam spali in jedli.

Iz odstavka je popolnoma razumljivo, da so vosovci prijeli enega od tržiških agitatorjev bele garde, ga zaslišali in obsodili na smrt. Vsi Trzičani vedo, da se to ne nanaša na vašo družino, tako so tisti odstavek razumeli tudi drugod, kjer vas ne poznajo! Saj vendar vsi Trzičani vedo, da je bila vaša družina v celoti partizanska in da vosovci niso likvidirali nobenega člana vaše družine. Torej o vaši družini jaz sploh ničesar ne pišem v knjigi. Ponavljam, ničesar. Omenjam le hišno ime, ne glede na lastništvo. Kako pa je s temi imeni, pa ste lahko razbrala iz primerov, ki sem vam jih opisal. Pa bi jih lahko še več.

Če ste odstavek tako razumela, kot ste zapisala uredništvu TV-15, potem sprejmite moje opravičilo. Če pa ga bo kdo drug namerno napačno razlagal, potem je treba tožiti njega in ne mene. Kajti jaz lahko pripeljem strokovnjake za slovenščino, ki bodo raztolmačili, kako razumejo sporni odstavek.

In še enkrat: zagotavljam vam, da ga doslej še ni nihče drugače razumel, kot sem vam razložil v tem pismu.

Tovariške pozdrave!

Jože Vidic
Ljubljana
Povšetova 104/d

gla grozovitemu trpljenju in lakoti. Vrgli so jo v krematorij.

Ko sva se nekoč pogovarjala o usodi naših narodov oziroma vseh takrat zaslužjenih, je rekla: »Bodimo pogumni in neustrašni, čeprav nam smrt preti na vsakem koraku, saj nam bodo naši potomci za to od srca hvaležni!«

Oh, srce, ki si za svoj narod bilo,
kako pogumno si tam daleč preminilo.
Hvaležno naj bi ti ljudstvo,
ob spominu nate za minuto umolknilo.

Mirko Kovač
Šentvid pri Planini
p. Planina pri Sevnici

Še nekaj pojasnil

Odmev na »Po petintridesetih letih se je izpolnila poslednja želja umirajočega borca«, 10. številka TV-15

Rada bi nekaj pojasnila k zapisu Jožeta Vidica »Po petintridesetih letih se je izpolnila poslednja želja umirajočega borca«, ki ste ga objavili v 10. številki TV-15. Žal so me na sestavek pozno opozorili in je tako tudi odmev pozen.

Sem sestra pokojnega Raja Podgornika-Mihaela, rojenega 25. 8. 1912 (ne pa leta 1913, kot piše v časniku!) v Hudajužini na Primorskem. Brat Rajko z ženo Tončko in sinom Nikom je stanoval v Hlebcah pri Begunjah na Gorenjskem in od tam je šel tudi k partizanom. Njegova žena Tončka se je takoj po vojni, že decembra leta 1945 poročila. Tako je potem moj oče začel iskati vse potrebno za prekop in prevoz padlega sina Rajka. To je bilo konec leta 1946. Pokopali smo ga v Šmihelu pri Novem mestu, kjer smo takrat prebivali.

Moj oče je v našem časniku objavil poizvedbo, če kdo kaj več ve o sinovi nesreči. In res se je nekdo oglašil. Dogovorila sta se v gostilni pri Tišlerju v Ljubljani. Tisti človek je prinesel prstan od Rajka (z monogramom, ki ga je vgraviral sam), v članku pa je zapisano, da so njegovo uro takoj po vojni vrnili njegovim sorodnikom.

Toliko v pojasnilo.

MARIJA CEJ
Voglarji 23
p. Trnovo pri Novi gorici

Še o Molniški četi

Odmev na članek »Molniška četa« v 28. številki TV 15

Nedavno tega smo s tremi nekdanjimi borci Molniške čete obiskali Molnik, kjer so obujali spomine na prve dni svojega partizanstva in skušali osvetliti dogodke dni, ko se je ta četa zbirala, oziroma, preden se je po kratkem postanku na Molniku prerazpodelila in so se njeni borci razšli po novoustanovljenih partizanskih formacijah. Odmev na ta reportažni zapis smo prejeli iz krajevnega odbora ZB NOV Sostro-Podlipo glav. Borci tega krajevnega odbora nam pišejo, da je reportaža pomanjkljiva, saj so že pred leti izdali brošuro o Molniški četi, ki natančno opisuje dogodek okrog ustanovitve te partizanske enote. Ne oporekajo sicer vsebini reportaže, menijo pa, da bi izčrpnější zapis o Molniški četi in njenem nastanku koristil širšemu krogu bralcev.

V pojasnilo in odgovor krajevemu odboru ZB NOV Sostro-Podlipo glav naj povemo le, da ob naših pogovorih na Molniku, naši sogovorniki – borci nekdanje Molniške čete, očitno o omenjeni brošuri niso ničesar vedeli, kajti sicer bi jo tudi mi s pridom uporabili!

Uredništvo TV 15

V spomin Tončke Čečeve

»Bodimo pogumni in neustrašni, čeprav nam smrt preti na vsakem koraku, saj nam bodo naši potomci za to od srca hvaležni!« mi je rekla takrat

kovita in pametna, zato so jo imeli radi in tudi njeno hrabrost so občudovali. Svoje junaštvo je dokazovala na vsakem koraku. Toda, tudi ona je bila žrtev velike izdaje v avgustu leta 1942 na Kozjanskem.

Ranjeno v nogo, so jo Nemci ujeli na Topolovem pri Lesičnem. Kmet Miha Teržan mi je povedal, da so ga Nemci mobilizirali za njen prevoz v Kozje na policijo. Tudi on se ni mogel načuditi junaštvu te čudovite, hrabre ženske. Pravil mi je, da je med prevozom skozi obljudene kraje glasno pela našo jugoslovansko himno in kar z voza mimoidoče nagovarjala k upor. Nato je bila zaprta v celjskem Starem piskru.

Ko se ji je rana na nogi zacelila, so jo strašno mučili, da bi kaj zvedeli od nje. Toda – molčala je. Nikdar nihče ni slišal besedice izdaje iz njenih ust, čeprav je odprla marsikatera vrata kozjanskih hiš in verjetno še kje drugje. Razjarjeni gestapovci so jo uklenjeno gonili in sramotili po celjskih ulicah. Na prsih je imela tablo, na kateri je bilo napisano »Ich bin bandit«. Zvedel sem, da so mimoidoče silili, da bi pljuvali nanjo.

Kako jo je moralo boleti pri srcu, če je kdo to storil! Poslali so jo v zloglasno taborišče Auschwitz. Po pripovedi internirank iz naše okolice je jeseni 1943 podle-

Dobro se še spominjam partizanke Pavle, okrožne sekretarke – Tončke Čečeve. Neustrašno je tu po Kozjanskem leta 1942 organizirala upor proti okupatorju.

Bila je stara blizu 40 let, močne postave. Hodila je oblečena kot kmetica, s cekarjem v roki. Vedno je bila na terenu med ljudmi. Njena beseda je bila zelo učin-

»Krka« in revolucionarne tradicije

Že v Ljubljani smo slišali, da v novomeški Krki pripravljajo poseben dokument o prijateljstvu s sekcijo nekdanjih slovenskih španskih borcev. O tem smo se prepričali med pogovorom s tovarišico Marjeto Potrčevo, direktorico kadrovske splošne službe delovne organizacije »Krka« v Novem mestu.

»Lansko leto, 25. oktobra so našo delovno organizacijo obiskali slovenski španski borci, ki so se udeležili proslav ob občinskem prazniku. V programu njihovega obiska Novega mesta je bil tudi ogled Krkinih proizvodnih obratov. Po končanem ogledu smo pripravili prijateljsko srečanje španskih borcev s predstavniki samoupravnih organov, družbenopolitičnih organizacij in vodstva naše delovne organizacije. Tam smo se med prisrčnimi pogovori in obujanjem spominov začeli tudi dogovarjati o možni obliki trajnejše povezave naše delovne organizacije z njimi.«

Nekaj časa je minilo od obiska, ko so na eni od sej delavskega sveta DO Krke že obravnavali osnutek listine o »Bratstvu in prijateljstvu« med Sekcijo španskih borcev in delovnimi ljudmi DO Krke.

»Že predlansko leto so naši mladinci pripravili

javno tribuno, na kateri je sodelovalo nekaj nekdanjih bork znane Dekliške čete. Že takrat je tak neposreden stik z nekdanjimi udeleženkami NOB med mladimi izredno pozitivno odjeknil. To jim je bila kasneje, ob srečanju s »Španci«, tudi dobra spodbuda. Listina, ki jo bodo predstavniki španskih borcev in krkašev podpisali najverjetneje ob letošnjem novomeškem občinskem prazniku, zajema nekaj oblik medsebojnega sodelovanja. Tako bodo »Španci« vsaj enkrat na leto obiskali Krko in mladim obujali spomine na borbe za špansko republiko. Za Krkino knjižnico bodo delovnemu kolektivu podarili zbirko knjig in publikacij na temo španske revolucije ter udeležbe naših v Španiji, Krka pa bo vabila nekdanje španske borce tudi na vse svoje osrednje letne proslave, slovesnosti ob večjih delovnih uspehih, razpisala bo nagrado za naj-

boljše naloge srednješolcev na temo o španskih borcih (v okviru že tradicionalnih razpisanih Krkinih nagrad za literatne sestavke na posebne teme). Predvidevajo tudi, da bo ta delovna organizacija v svojih prostorih postavila trajno razstavo oziroma prikaz udeležbe slovenskih španskih borcev v Španiji v slikah, skulpturi in dokumentarnem gradivu. Vsem španskim borcem bodo redno pošiljali časopis svoje delovne organizacije, da bi ti ostajali v nenehnem stiku z delovnim utripom kolektiva ter z napredkom samoupravljanja. »Naši mladinci so tudi sicer poleg svojih rednih dejavnosti izredno aktivno delali, ko je šlo za zbiranje sredstev za novomeški muzej NOB. Ob prizadevanjih vseh občanov Novega mesta, da bi zbrali dovolj sredstev za novo gradnjo muzeja NOB poleg stare zgradbe Dolenjskega muzeja, so naši mladinci zbrali v ta

namen samo obveznic posojila za ceste v vrednosti treh in pol starih milijonov,« pripoveduje Marjeta Potrčeva, predsednica koordinacijskega sveta ZSMS Krke Nevenka Rajković pa jo dopolni, da so mladinci za vse, kar zadeva ohranjanje in nadaljevanje revolucionarnih tradicij, izredno navdušeni, pri čemer pa jih je seveda treba na primeren način spodbujati in jim vzbuditi zanimanje.

Pred nedavnim smo zapisali o sodelovanju Iskre z nekdanjimi borci partizanskih radiodelavnic, tokrat o Krki in njihovi povezavi s »Španci«. Upati je, da bodo po njihovih stopinjah krenili še številni delovni kolektivi, da bi tako mladim s še živo besedo nekdanjih borcev bolj približali revolucijo in na ta način prispevali delež k ohranjanju revolucionarnih tradicij in prenašanju le teh na mlade ljudi.

B. Ž. J.

Še o financiranju osnovne zaščite

Pravo in oprijemljivejšo podobo o racionalnem koriščenju in namembnosti sredstev, ki se stekajo na nivoju federacije za osnovne potrebe borčevske zaščite, lahko dobimo skozi nekatere primerjalne podatke o porabi v posameznih področjih te zaščite.

Tako je bilo za beneficirane pokojnine borcev (brez vojnih pokojnin) v letu 1977 izplačano 7.104.66,00 din, za borčevski dodatek pa 43.530,00 din. Iz naslova »Partizanske spomenice 1941« in drugih odlikovanj je bilo porabljen 151.012,00 din, za vojne invalide je bilo (po zveznih predpisih) porabljen 2.214.555,00 din, za njihovo zdravstveno zaščito pa 646.142,00 din. Za invalidske prejemke koristnikov v tujini je bilo porabljen 15.594,00 din.

Kot je iz naštetih števil razvidno, zavzemajo največji del sredstva, ki pokrivajo borčevsko – invalidsko zaščito – kar 70 odstotkov. Po podatkih skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja je v preteklem letu prejelo take pokojnine 364.162 borcev, med njimi pa je bilo 136.524 koristnikov zagotovljenih, oziroma zaščitnih pokojnin.

Sredstva za nekatere oblike zaščite so se v letu 1977 celo znižala v primerjavi z letom nazaj. Tako je bila skupna vsota za borčevski dodatek znižana za 11 odstotkov, kar pa je pripisati znižanju števila koristnikov. Na znižanje števila koristnikov pa je vplival porast osebnih dohodkov. Glede na dejstvo, da so dohodki vseh družinskih članov odločilni činitelj za uveljavljanje pravice do dodatka, je v letu 1977 izgubilo pravico do tega nekaj čez 1000 borcev.

Ob pregledu porabe omenjenih sredstev postane jasno, da zavzema levji delež porabljenih sredstev zdravstvena zaščita, kar pa je tudi razumljivo, saj postajajo borci iz leta v leto starejši, več obolevajo in se tudi pogosteje zdravijo. Na rast teh stroškov pa vplivajo tudi nekateri drugi činitelji, med katerimi je gotovo nemajhen – podražitev cen zdravstvenih in gostinskih uslug. Ob podrobnejšem pregledu pa se vendarle zdi, da so nekateri stroški pretirano porasli. Tako so stroški ambulantnega zdravljenja narasli za 17,8 odstotka, bolnišničnega zdravljenja pa za 27,4 odstotka. Že leta je znano da zdravniške komisije »potrošijo« znaten del sredstev, čeprav se prav tako lahko sliši mnenje, da v mnogih primerih niso nujno potrebne. Na področju ortotike in protetike, o čemer je bilo že v preteklosti večkrat govora, da sta prioritetni družbeni nalogi, je bil porast stroškov le minimalen in se giblje v višini 6 odstotkov. Gotovo bo potrebno v prihodnosti tudi v okviru sredstev, zagotovljenih za reševanje osnovne borčevske zaščite še racionalneje porazdeliti denar, s čimer bo tudi odkrita t. i. notranja rezerva.

(Po četrtem julu)

Minuli četrtek je krajevno združenje borcev iz Rečice organiziralo ob 34-letnici diverzantske akcije v rudniku Hrastnik tovariško srečanje nekdanjih borcev, ki so akcijo izvedli. Srečanja se je med drugimi udeležil tudi tovariš Franc Leskošek-Luka.

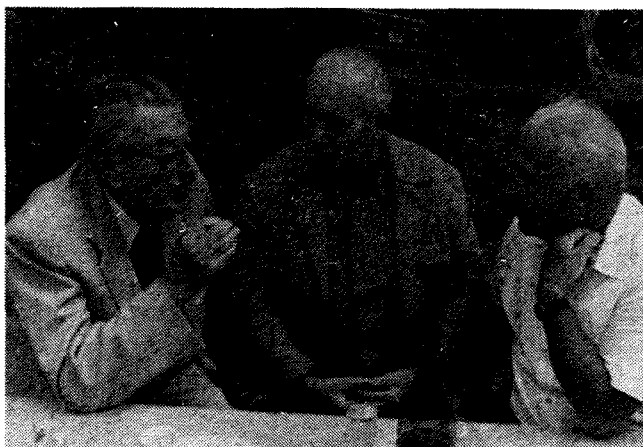
Vseh sedem še živih udeležencev omenjene akcije se je zbralo na zbornem mestu pri Kodretu v Zgornji Rečici, kjer so se partizani borili vse od leta 1941 pa do osvoboditve. Tam je bil nekaj časa tudi pokrajinski komite KPS ter kurirska postaja TV 24 in sprejemna baza.

Navzočim je o poteku in pomenu omenjene partizanske akcije spregovoril takratni načrtovalec akcije, tovariš Konrad Pevce-Zdenko.

Vse od leta 1967 se udeleženci akcije v hrastniškem rudniku sestajajo skoraj vsako leto.

Na fotografiji: Tovariš Leskošek v pogovoru z organizatorjema akcije Jakopičem in Povšetom.

Milenko Roš

Mnogo dela nas še čaka

Te dni je v Novem mestu, kakor povsod po Sloveniji, še precej počitniško vzdušje. Stavbo, kjer imajo prostore družbenopolitične organizacije občine, ravno obnavljajo, zato smo bolj z dvomom kot s pričakovanjem potrkali na vrata predsednika občinske konference SZDL, tovariša Uroša Dularja. A tam so počitnice že pri kraju in delo redno teče dalje.

Tovariša Dularja smo povprašali, kako pri njih na novomeškem deluje

koordinacijski odbor za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij.

»Prvenstvena naloga tega koordinacijskega odbora je, kakor že njegov naziv pove, da koordinira delo na področju razvijanja revolucionarnih tradicij v družbenopolitičnih organizacijah. Ima pregled nad organizacijo proslav v okviru občine in izven nje. Seveda vsem željam in predlogom nikoli ni moč ugoditi. Kar predstavljate si, kam bi prišli, če bi obeleževali in

proslavljali vsak dogodek ali spominsko, obeleževali vse akcije iz NOB, ki jih, kot je znano na Dolenjskem res ni bilo malo. Kar vsako nedeljo bi bila kaka prireditve. Treba je torej pretehtati in odbrati važnejše od manj važnih dogodkov. Seveda pa ne gre le za prireditve, tu gre še za varovanje in skrb za spominska obeležja NOB, poimenovanja ulic, vključevanje revolucionarnih tradicij v delo športnih društev, šol, kulturnih organizacij...«

Tovariš Dular meni, da je še zlasti pomembno

vključevanje mladine v prizadevanja za razvijanje revolucionarnih tradicij v takih oblikah in dejavnostih, ki zares pritegujejo mlade. Zato so si že doslej prizadevali in bodo tudi v bodoče organizirali športna tekmovanja in, trim pohode po partizanskih poteh ter po poteh spominskih obeležij NOB.

»Mnogo skupnega dela nas še čaka, a zgodovina NOB in revolucije je na našem dolenjskem koncu tako bogata, da zlepa ne bo izčrpana.«

B. Ž. J.

Hitler in Mussolini sta se ob okupaciji Jugoslavije bridko zmotila. Računala sta, da si bosta narode Jugoslavije, ki jih je pred drugo svetovno vojno zatiral lastni protiljudski režim, zlahka podredila. Toda račun je bil sklenjen brez krčmarja, kot pravi naš ljudski pregovor. Niso jim mogli pomagati izdajalci Nedičevega, Mihajlovičevega, Paveličevega in Rupnikovega kova, ker niso izšli iz naroda in jih narod ni priznaval.

Ta brezpravni narod – »narod hlapcev« – pa je znala organizirati Komunistična partija Jugoslavije, ki se je že leta 1937, ko je prevzel vodstvo tovariš Tito, začela pripravljati na odločilne trenutke, ki jih je Partija že predvidevala.

V Sloveniji je bila že 27. aprila 1941 pod vodstvom Komunistične partije Slovenije ustanovljena Osvobodilna fronta slovenskega naroda, ki je zajela vodstva vseh naprednih sil Slovenije. Odbori OF so se ustanavljali po vaseh in mestih, delavnicah, uradih, šolah, skratka povsod tam, kjer so ljudje živeli in delali.

Okupator se je zavedal nevarnosti, ki mu je pretela v okupirani deželi zlasti potem, ko so se začeli formirati partizanski odredi, ki so že začeli z oboroženimi akcijami proti okupatorski vojski.

Da bi se zavaroval pred organiziranimi akcijami OF, se je okupator začel povezovati z izdajalci – izvrženci svojega lastnega naroda in z njihovo pomočjo je začel preganjati pripadnike OF. Na tisoče in tisoče fantov in mož, deklet in žena ter otrok so italijanski fašisti pozaprlji, jih obsojali na smrt, do smrtne ječe, mnoge pa so poslali v zapore in koncentracijska taborišča

po Italiji in okupiranih delih Jugoslavije.

Toda tudi v tem so se bridko zmotili. Bolj ko so preganjali in zapirali, več je bilo pristašev Osvobodilne fronte, ki je bila krepko povezana z Ljudsko fronto Jugoslavije in partijskim vodstvom na čelu prekaljenega ljudskega voditelja tovariša Tita.

Zaporniki in interniranci so bili po večini organizirani frontovci in partijci, ki so s svojim delom proti okupatorju nadaljevali tudi v zaporih in taboriščih.

Nešteto herojskih primerov v odnosu do okupatorskih nasilnežev so pokazali obsojenci in talci pred usmrtno. Zapornice in zaporniki so manifestirali pripadnost Partiji in OF tudi pod najtežimi pogoji po zaporih in taboriščih. Pod vodstvom Partije in Osvobodilne fronte je bil že avgusta 1942 organiziran uspešen pobeg iz Gonarsa. Partijske in frontne organizacije so obstojale po vseh zaporih in taboriščih in pod njihovimi vodstvi so pripravljali organizirane nastope ob kapitulaciji Italije.

Tako se je od 5000 internirancev iz Gonarsa, večina zdravih in za borbo sposobnih ob kapitulaciji Italije vključilo v partizanske vrste na Primorskem.

V taborišču Visco je 4200 internirancev formiralo svoj bataljon, ki je spremljal internirance do prvih partizanskih enot v Sloveniji.

Tudi v Reniciju se je 5000-glava množica internirancev pripravila na kapitulacijo Italije in organizirala vojaške formacije, ki pa so žal ob nenadnem prihodu Nemcev doživele to, da so jih Nemci po večini polovili in jih odpeljali v nemška taborišča. Le nekaterim se je posrečilo pobegniti in se vrniti v Slovenijo, nekaj pa se jih je vključilo

Ideja je živela tudi v taboriščih

Ob 35. obletnici osvoboditve iz italijanskih zaporov in taborišč

v italijanske partizanske vrste in so se kasneje priključili prekomorskim partizanskim brigadam Jugoslavije.

Iz Trevisa, kjer je bilo 3500 internirancev, so ob kapitulaciji Italije vsi pobegnili in se vrnili v Slovenijo, kjer so se po večini ponovno vključili v osvobodilno borbo.

Tudi v Padovi so Nemci iznenadili 3500 internirancev in jih naložili na živinske vagonne ter jih, verjetno pomotoma prevažali preko Brennerja,

Dunaja, Budimpešte in Zagreba kjer jih je nekaj pobegnilo do Ljubljane, kjer so vse izčrpane izpustili. Mnogi od njih so se takoj vključili v partizanske enote Slovenije.

Največja koncentracija podeželskega prebivalstva iz takojimenovane »Ljubljanske pokrajine« in iz Gorskega kotarja je bila na otoku Rabu, kamor so italijanski fašisti internirali okrog 15.000 moških, žensk in otrok.

Čeprav so si bila vsa fašistična taborišča in zapo-

ri med seboj podobni, tako glede prehrane, prebivanja in šikaniranja, pa je rabsko taborišče v vsem tem le prednjačilo. Zato jih je tam tudi največ umrlo, tj. okrog 4000.

Pod vodstvom partijske organizacije in Osvobodilne fronte so se interniranci dobro pripravili na kapitulacijo Italije. Na Rabu, Lošinju in na Cresu so razorožili 2200 italijanskih vojakov in formirali svojo brigado ter jo vključili v 13. primorsko goransko divizijo in se kasneje s 1600 borci vključili na Mašunu v slovenske partizanske vrste.

Tudi iz drugih manjših taborišč, zlasti pa iz zaporov po vsej Italiji, so se skoraj vsi zaporniki vrnili v Slovenijo in ostale dele Jugoslavije in se ponovno vključili v naš boj, da bi dokončno osvobodili svojo domovino. Toda boj se je nadaljeval in nemški fašisti so še bolj začeli preganjati ljudi po Sloveniji in Jugoslaviji, zlasti pa tiste, ki so se vrnili iz italijanskih zaporov in taborišč. Tako so morali mnogi onemogli interniranci iz Italije nadaljevati pot v nemška taborišča, kjer so skoraj vsi od gladi in izčrpanosti pomrli ali pa so jih še na pol žive sežgali v krematorijih. Tako so se pridružili slovenskim trpinom iz Gorenjske in Štajerske, ki jih je nemški nacizem že leta 1941 in kasneje pozaprl in interniral v zloglasna nemška taborišča Mauthausen, Auschwitz, Dachau, Rawensbrück, Buchenwald, Neugamme in druga, kjer so le redki doživeli svobodo.

★

In ko se danes po 35 letih osvoboditve iz italijanskih taborišč in zaporov spominjamo tistih dni, ko nam je posijalo sonce svobode in ko smo postali zopet ljudje in ne več številke, se spominjamo tudi tistih naših tova-

rišev, ki so ostali za vedno daleč od domovine. Spominjamo pa se tudi vseh tistih, ki so padli v borbi za našo dokončno osvoboditev, zato pripravljamo komemorativne spominske svečanosti ob 35. obletnici osvoboditve iz italijanskih zaporov in taborišč, da bi se vsaj delno oddolžili spominu na vse žrtve, ki jih je dala naša borba za svobodo.

Komisija za bивše politične zapornike, internirance in izgnance pri republiškem odboru Zveze združenj borcev NOV Slovenije in občinske komisije skupno s potovalno agencijo KOMPAS v Ljubljani organizirajo potovanja na spominske svečanosti, ki bodo dne 10. septembra 1978 v Gonarsu in v Sansepolcru, kjer se bomo ob grobnicah tam pokopanih jugoslovanskih borcev poklonili njihovim spominom.

Prav tako sodelujejo vse komisije za bивše politične zapornike, internirance in izgnance Slovenije z borčevskimi organizacijami Hrvaške, zlasti z Reko in Rabom. Tako bomo imeli 16. septembra 1978 na rabskem pokopališču komemorativno slovesnost, kjer se bomo spominjali 4000 tam umrlih Slovencev in Hrvatov in formiranja Rabske brigade.

Potovalna agencija KOMPAS v Ljubljani je natisnila prospekte za ta potovanja, ki jih je poslala vsem svojim poslovalnicam, republiški odbor ZZB NOV Slovenije pa jih je z okrožnico poslal vsem občinskim odborom ZZB NOV Slovenije.

Naša dolžnost pa je, da se v čimvečjem številu udeležimo spominskih svečanosti in s tem ponovno dokažemo, da nismo pozabili na tiste, ki so žrtvovali svoja življenja za našo svobodo in lepšo bodočnost.

Lojze Bukovac

Ne bo več užival sreče, kogar so na Rab peljali ...

Usoda strašna zemlje naše umirajočih več ne gane kot smrt čez njo po krvi jaše. Na Rabu jim kot izključevane v temo ugasnele oči.

Igo Gruden
(Iz zbirke – V pregnanstvo)

Devetindvajseti julij 1942. Vroč poletni dan. Narava kipi v poletnem življenju, ljudi pa stiska v prsah. Sleherni dan gledajo v daljavo po hrvaških Goračih nenavadne kresove; domovi skromnih in zgaranih ljudi se spreminjajo v ruševine.

Na meji Dolenjske in Notranjske leži v planinskem svetu Sredi gozdov vasica Stari kot. Odprt je le pogled proti Sredniku. Fantov že od aprila ni doma. Odšli so med partizane. To Italijani po okoliških postojankah vedo. Znano jim je tudi, da prebivalci organizirano podpirajo partizansko vojsko. Tu so našli zatočišče mnogi borci Notranjskega odreda že v zimi 1941/42. Vse to je tehten vzrok, da je Stari kot namenjen uničenju, saj ga fašisti imenujejo Rdeča republika.

Prebivalci slutijo nesrečo, zato že spomladi umaknejo pohoštvo v gozd, kjer napravijo nad njim zasilno streho, hrano in obleko pa skrijejo v gozdu v kraško jamo. Domovi so skoraj prazni, v njih so le prestrašeni ljudje. Tudi živine nimajo več. Pred dobrim tednom so čredo zajeli s pastirjema vred Italijani, trdeč, da je partizanska.

Okrog desete ure črnosrajniki napadejo vas. Prebivalce na najbolj grob način podijo iz hiš ter jih zenejo na rob vasi h kapelici. S seboj morajo vzeti žage, lopate in krampe. Čemu orodje? Ali si bodo kopali grob? Moške postrojijo v eno vrsto, žene in dekleta v drugo, otroke v tretjo. »Vi podpirate partizane. Vaši sinovi so partizani. Zahtevali smo, naj se vrnejo domov in pridejo v postojanko. Tega niso storili. Zaslužite najhujšo kazen. Zažgati vas bi morali v hišah ali pobiti. Tega ne bomo storili. Mi smo narod z visoko kulturo. Odpeljali vas bomo v postojanko v Čabar, da ne boste več podpirali partizanov. Časa imate le pol ure. Zbrati se morate na istem mestu. Če bo kdo manjkal, jih za enega

ustrelimo deset. Vas bomo zažgali.« Tedaj se začne lov na kure in mačke. Gospodinje spustijo prašiče iz svinjakov na vrtove. Po obleko nihče ne more. Ljudje so zbegani. Jestni ne more nihče, tudi časa ni. Fašisti zopet ženejo ljudi h kapelici. Trenutek slovesa od ognjišča, ki je ogrevalo rodove. Kako to boli! Ljudje so v vrstah. Fašisti jih še enkrat preščejejo. Žalostna povorka se usmeri proti Čabru. Se bom še kdaj vrnil? Moji žulji, moje življenje! Oslabelo starko peljejo na vozu. Starčke podpirajo pod roko, matere nesejo dojenčev v naročju, nekatere mlado bitje tudi pod svojim srcem.

V Čabru najprej aretirajo pastirja. Spoznajo ga, ker je invalid. Čez nekaj dni je ustreljen kot talec. Ostale stlačijo v gostilniško sobo, kjer preživijo dan in noč brez hrane. Zmrača se. Nebo postane rdeče kot kri. Razlegata se jok in vpitje. Starčki se tresejo. Klecajo jim kolena. Stari kot gori!

Trideseti julij – ob deveti uri so prebivalci Starega kota zopet postrojeni, moške v eni vrsti, ženske in otroci v drugi. Zoper štetje. Tedaj pripeljejo vojaški tovornjaki. Nanje nalože najprej moške, nato ženske in otroke. Vozijo se lačni, slabo oblečeni, brez prtljage v neznano. V mraku zagledajo morje. Prispeli so v Bakar. Tu jih zapro v barake. Dva dni ostanejo brez hrane in vode. Kje si dom? Tudi stranišča ni nikjer. Vročina, lakota, žeja, trda tla in straža. Peti dan pripelje v pristanišče velika tovorna ladja. Kolona zapornikov koraka zastražena proti njej. »Odpeljali nas bodo na morje in potopili! Z nami je konec. Nikdar več ne bomo prišli domov!«

Pa nesrečnikov niso potopili. Zanje je bil že pripravljen prostor, kjer bodo umirali. Umirali počasi, a gotovo. Tak je sklep ljudi z visoko kulturo. »Otok Rab, otok Rab – Nekdaj bil si letovišče, zdaj Slovencev si morišče!«

Ladja pripelje v rabsko pristanišče. Nikjer nobenega domačina. Vse se je moralo zapreti v hiše, kajti dan je bil znak za alarm. Ob pomolu zopet vojaški tovornjaki. Ljudi strpajo nanje in peljejo v neznano. Tudi onemogle starčke, bolne, slepega, otroke in še nerocene. Vse je sprejela v Kamporu bonifika. Prebivalci Starega kota so bili prvi mešani transport koncentracijskega taborišča v Kamporu na Rabu.

Njihovi domovi so postali pepel, življenje pa je ugasnilo na Rabu, v Gonarsu in Trevizu 39-ljudem. Narodnoosvobodilna vojna je terjala življenja 49 prebivalcev.

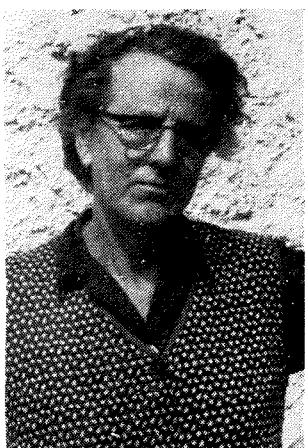
V vseh, ki smo preživeli trpljenje Raba, se uresničuje misel Iga Grudna: »Ne bo več užival sreče, kogar so na Rab peljali.«

Janež Herman

Spodnja, Srednja in Gornja Kanomlja, so vasi, katerih hiše so posejane po dolini ali prislonjene na strma pobočja, ki se na obe strani rečice enakega imena dvigujejo strmo kvišku. Katera hiša sodi v Spodnjo, katera v Srednjo in katera zopet v Gornjo Kanomljo, vedo natančno le domačini, kajti ta dolina sega vse od Spodnje Idrije pa tja do 14 kilometrov oddaljenega Oblakovega vrha. Krajevna skupnost Spodnja Idrija, kamor sodi Kanomlja, se kaj lahko postavlja, da ima v svojem

Ne pozabite, tovariši, kako draga je bila svoboda. Postojte! V delu je vedno lepše življenje

Kadar človek postane žival

MILKA PETRIČ

»okrilju« eno najbolj razsežnih naselij pri nas.

Če domačine poprašaš o tem in onem, se bodo prav vsi, od osnovnošolcev pa do najstarejših krajanov, potožili nad luknjami, ki jih je ozka makadamska cesta polna. Še dobro, da je ta cesta tako ozka, hudomušno pripomnijo, sicer bi bilo lukenj še več. Tisto, da so si asfalt že zdavnaj zaslužili, se jim niti ne zdi več vredno ponavljati, kajti asfalt in željo po taki cesti so ničkolikokrat tudi na glas rekli tam, kjer je bilo treba, vendar doslej vedno zaman.

Seme upora je Vojko zasejal v rodovitna tla

Z Janezom Jeramom iz Spodnje Idrije, dobrim poznavalcem tamkajšnjih razmer, potrkava na vrata Hladnikove domačije v Srednji Kanomlji. Odpre nama Milka Petrič, tista Milka, ki je bila takrat, ko je Janko Premrl-Vojko v njihovih krajih netil upor proti okupatorju, še mladinka. Bila je najmlajša odbornica in edina ženska.

»Odbor je imel nalogo,« se spominja Milka, »da preskrbi kar največ zdravniškega materiala, orožja in hrane. Šele pozneje smo začeli organizirano delati in pripravljati mlade fante za partizane.

Uporniški duh, ki ga je posejal Vojko, že ko je bil prvič v Kanomlji pri Močniku, se je širil od domačije do domačije. Italijani, ki so si lastili ta naš konec slovenske zemlje, niti slutili niso, kaj se pripravlja. Vojko je bil pri Močniku ob koncu aprila 1942. leta. Do avgusta se je upor že razplamtel in že 20. septembra istega leta je bil v

JANEZ JERAM

Kanomljah ustanovljen odbor OF, ki ga je ustanovil Jaka Platiša-Cvetko.«

Neustrašni fantje v trnovski četi

Dvanajsti december 1942. leta je v vaški kroniki še posebej podčrtan, kajti tisti dan je odšlo med partizane kar 18 domačih fantov. Zbrali so se pri Sinkovcu in se utaborili na Žirovčkovih planini, le dobre pol ure hoda od vojašnice, v kateri je bilo veliko italijanske vojske. Ti fantje iz 2. trnovske čete so že po nekaj dneh smelo napadli italijansko vojaško utrdbo. Italijani, ki so bili vse dotlej brezbrizni in so se imeli za vsemogoče vladarje, so bili nad napadom sila presenečeni. Tej prvi partizanski akciji so sledile ostale in Italijani so kaj kmalu spoznali, da postajajo tla vroča tudi za njih, kajti prvim partizanom v 2. trnovski četi so se pridružili še številni drugi vaščani. Tudi ženske so bile med njimi.

Aktivisti v Kanomljah niso skrbeli samo za to četo, četo njihovih domačinov, temveč so spričo sposobnosti, zagnanosti in neustrašenosti, kljub vedno hujšemu terorju, bili gospodarji na širšem območju. Izdajalca vse do 1944. leta, ko se je neki domačin iz Kanomelj le nekoliko preveč spozabil, ni bilo.

Z domobranci je prišlo tudi gorje

Že sama vojna pomeni gorje. In kar je še hujše od vojne in gorja, so do-

mačini v Kanomlji občutili potem, ko je bila po kapitulaciji Italije v Spodnji Idriji ustanovljena domobranska postojanka. Domobranci, med katerimi so bili tudi okoličani, so začeli s povračilnimi ukrepi. Ime župnika Ludvika Likarja sem tisti dan slišal večkrat in vedno je bilo tam, kjer je bilo prizadejanega največ gorja.

Domobranci in Nemci za osvojitve te zemlje in pokoritev ljudi niso izbirali sredstev. Domačini so sleherni noč trepetali kaj jim bo prineslo jutrišnje jutro.

Zastave so bile narejene, Nemci pa pred vrati

»Desetega decembra je bilo in pisalo se je 1943. leto,« ponovno oživlja Milka spomine na tiste dni, ob katerih se začne po telesu sprehajati kar za tri velika mravljišča mravelj, »ko sem se vrnila s skojevskega tečaja, ki je bil na Vogalcah na Vojškem. Šest dni zatem smo v naši hiši skoraj do pol-

noči delali zastave, ki naj bi jih razobesili v neki dvorani. Zastave so bile zgodaj zjutraj, tema je še bila, lepo zlikane na mizi, ko so nas presenetili Nemci. Očeta, sestro Ivanka in mene so Nemci odpeljali v Idrijo in Ljubljano, v začetku februarja pa naju v Ravensbruck, očeta pa v Mauthausen. Midve s sestro sva se srečno vrnili domov, oče pa je tri dni pred koncem vojne tam umrl.

Zastav Nemci niso našli, kajti mama jih je hitro pograbila in jih nesla v že zakurjeno peč. Ob njej se je znašel nemški vojak in čeprav je videl kaj mama počne, ji je še pomagal, da so zastave in sleherna sled po partizanstvu v hiši kaj hitro izginile.

Se zdaj se tega dogodka večkrat spominjamo in ne moremo si misliti, kaj bi bilo z nami, če se ne bi s temi zastavami in nemškim vojakom tako »srečno« končalo.

Tistega 16. decembra 1943. leta so Nemci aretirali šest domačinov. Na spisku so jih imeli celo vrsto, vendar jim je uspelo dobiti le tiste, ki so jih presenetili zjutraj, ko je bila še tema. Vsi ostali, ki

so videli kaj se dogaja v vasi in pri sosedih, so se uspeli aretaciji neopazno izogniti. Tako tudi bera Nemcev ni bila velika.

Ilegalno delo pa zaradi tega ni prav nič ohromelo. Nasprotno. Domačini so se še bolj zavedli svojega poslanstva. Tudi partizanov, ki so prihajali skozi Kanomljo, koder so vodile prehodne poti iz Gorenjske na Vojško in Vipavsko dolino, je bilo vedno več.

Poslednji krči nasilnih osvajalcev

Zadnja nemška ofenziva. Poslednji smrtni krči nasilnih osvajalcev naše zemlje, ki so skupaj z domačini izdajalci in domobranci v svojem besu poskušali še nemogoče. Kjer so kaj sumili, tam so požigali. Požgali so navadno vse. Domačijo, hleve in kozolce. Pa tudi domače. Prizanesli niso nikomur. Ne otrokom ne starčkom. Tudi jok matere in petih neboljnih otrok ni omehčal trda okupatorska srca. Lahko je biti vojak in izpolnjevati ukaze, težko pa je biti vojak, v katerem je bilo namesto srca nekaj jeklu ali granitu podobnega.

V zadnjih marčevskih dneh 1945. leta so požgali Nemci Štucinovo hišo in v njej sedem ljudi. Najmlajšemu je bilo komaj eno leto, najstarejšemu pa 80.

Tudi trem ostarelim sestram Podobnik na Lebanovšah niso prizanesli. V svoji hiši so zgoreli tudi Rejčevi trije. Zdaj na tej kmetiji kmetuje sin, nekdanji partizan Tine. Pri Rejčevih se reče po domače Beli Brd.

Toda midva z Janezom Jeramom grizeva kolena po strmini košenice, kjer je moral biti kosci verjetno privezan, sicer se je kaj kmalu lahko znašel tam daleč spodaj v dolini. Škoda da hribi nad dolino v Kanomljah nimajo imena, da bi lahko natančneje opisal najino pot po kateri sva namerila korake proti kmetiji U Brd. Bončina se pišejo. In tam zadaj za dvema ali tremi dolinami šumijo vetrovi, ki si utirajo pot med močnimi smrekami, pod katerimi se je nekoč skrivala tiskarna Slovenija.

Postojte tovariši!

»Postojte tovariši,« piše na spomeniku, visoko tam gori kjer je nekoč stala kmetija U Brd. Z Janezom si briševa potno čelo in bereva vsak zase kar piše z obledelimi črkami.

»Postojte tovariši in se zamislite! Tudi tu so sledovi naših naporov za svobodno bodočnost. Tu so v zadnji sovražni ofenzivi 1. aprila 1945. leta Nemci in domobranci zverinsko uničili dve družini. Požgali so jim dom in v njem vse stanovce, gospodarja pa so v bližini

Nekaj korakov stran od nekdanjega pogorišča, si je Vinko Bončina zgradil nov dom. Tako kot vsem njegovim domačim, je bila tudi njemu ter bratoma Jožetu in Najetu, ki sta bila v partizanih, namenjena smrt v pogorišču domače hiše.

»Po treh dneh sem skopal,« pravi Vinko »iz pogorišča kosti domačih. Očeta smo našli umorjenega nedaleč od kmetije. Dve krsti sta, bili. In ko sem iskal ljudi, da bi jih odpeljali na pokopališče v Spodnjo Idrijo, bi kmalu prišel v roke domobrancev, ki so me že dolgo iskali. Naša hiša je bila zadnja, ki so jo Nemci in domobranci požgali. Od takrat ni bilo nikoli več na naše hribe niti enega nemškega vojaka.«

po težkem mučenju ubili.

Ne pozabite tovariši, kako draga je bila svoboda. V delu je vedno lepše življenje, postavimo večni spomenik vsem, ki so svojo srčno kri darovali novemu življenju. Žrtve strašnega pokola so bili...«

In v spomeniku je v kamen vklesanih deset imen. Deset nemih prič tistega strašnega prvega aprila 1945. leta, ko je bila svoboda že na pragu, pred vrati slehernega doma.

Požig kmetije in domačih U Brd je bilo zadnje tovrstno delo okupatorjev. Za kaj več ni bilo časa. Kanomljani so si oddahnili. Kaj si tudi ne bi?! Svoboda je zahtevala svoje žrtve. Ogromno ljudi je samo zato, ker je ljubilo svobodo, svoje domače in polja pa gozd ter brege, za vedno zatisnilo oči. In vsemu temu gorju je kriv človek. Da, samo človek!

In kadar človek postane žival je hujši od najkrvoločnejše zveri!

Tone Urbas

Nedaleč od nekdanje domačije U Brd je še edina nema priča, poleg nekaj ruševin, na zločin okupatorja, ki je kot pobesneta zver moril, ko je bila pesem o svobodi že polna tamkajšnjih gozdov

Na novomeškem Bregu, pod »Kapitlom«, rase nova zgradba muzeja NOB, ki bo zgrajen s prispevki in namensko zbranimi sredstvi novomeških občanov in deloma kulturne skupnosti Slovenije. V novi stavbi, zgrajeni po sodobnih zahtevah tovrstnih objektov, bodo zbrali gradivo in eksponate na temo narodnoosvobodilne borbe v (nekdanjem) novomeškem okrožju. O tem, kako je potekalo delo za izgradnjo tega muzeja od zamisli pa do dejanske gradnje, smo spregovorili z v. d. ravnatelja Dolenjskega muzeja v Novem mestu, tovarišem Jovom Grobovškom ter tovarišem Petrom Ivanetičem (ki je šele od pred kratkim v pokoju in še vodi koordinacijo v zvezi z gradnjo novega muzeja).

V brošuri, ki jo je izdal odbor za izgradnjo oddelka NOB pri Dolenjskem muzeju leta 1976, je razbrati, da bo novi oddelk Dolenjskega muzeja za NOB in ljudsko revolucijo osrednji pomnik padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja ter revolucionarni preteklosti na Dolenjskem. Na nekaj straneh je strnjena revolucionarna preteklost dolenjskega prebivalstva, ki sega tja h koncu preteklega stoletja pa do konca vojne leta 1945. To je čas, ki naj bi ga zajemale muzejske predstavitve v novem muzejskem objektu – seveda s poudarkom in osrednjo temo NOB in kasnejšo razširitvijo na povojno izgradnjo.

Sredi leta 1950 ustanovljeni Dolenjski muzej je dobil prostore v nekdanji Križatiji, kjer so bile prve urejene zbirke na vpogled javnosti leta 1953. Leta 1965 je bila ob 600. letnici obstoja Novega mesta zgrajena Dolenjska galerija v sestavi Dolenjskega muzeja. Še istega leta pa je muzej pridobil še stavbo Med vrti 2, ki je bila urejena za oddelk NOB. V tej stavbi se nahaja (kljub prvotni začasni nastanitvi) zbirka NOB še danes. V okviru Dolenjskega muzeja sta bili urejeni še krajevni zbirki za obdobje NOB v Dolenjskih toplicah in kartuziji Pleterje, v načrtu pa je tudi zbirka NOB ter prikaz obrti in fužinarstva v obnovljenih grajskih stolpih v Žužemberku.

»Prostorska rast pa je bila ob vse številnejših pridobitvah muzejskega gradiva prepočasna, zato pomanjkanje razstavnih prostorov onemogoča muzejsko predstavitev dragocenih muzealij in arhivalij«, je zapisano v omenjeni brošuri.

Ideja ni od včeraj

»Ideja o izgradnji novega oddelka muzeja NOB v Novem mestu ni nova. Že pred leti je ZZZB NOV Novo mesto opozarjala, da področje tako bogato z dogodki iz revolucije in NOB potrebuje več raz-

S skupnimi naporji bo zrased sodoben muzej NOB

stavnega prostora in več razstavljenega gradiva. Seveda je bilo z novomeškim muzejem prav tako kot z večino kulturnih ustanov. Sredstev za take namene je bilo v preteklih letih premalo še za druge potrebe, kaj šele za muzej. Sicer pa je bilo treba tudi predvideti, v kakšnem obsegu bi naj bil muzej zgrajen ter, koliko gradiva s kako velikega teritorija naj bi zajemal,« nam je uvodoma povedal v. d. ravnatelj Dolenjskega muzeja, Jovo Grobovšek.

Skozi okna Dolenjskega muzeja je moč opazovati novogradnjo, katere prvi trakt že dviga plaho nad Breg svojo rdečo opečnato streho. Premišljeno in racionalno je novogradnja postavljena na vzpetino, ki s svojo lego in dominantnim »Kapitlom« kraljuje nad mestom.

Vsi občani za muzej

Zadnjo besedo, o gradnji muzeja NOB in revolucije v Novem mestu so izrekli Novomeščani na seji vseh zborov občinske skupščine 31. marca, leta 1975 ter takrat imenovali tudi 37-članski iniciativni odbor za izgradnjo muzeja. V tem odboru so številni družbenopolitični in kulturni delavci ne le danes živeči v Novem mestu, ampak tudi taki, ki jim je mesto bodisi rojstni kraj, bodisi so kako drugače vezani nanj. Med njimi so znana imena kot so Jože Borštnar, Božidar Jakac, Franc Pirkovič, Viktor Avbelj, Stane Potočar in drugi. Za predsednika tega odbora je bil izvoljen Bogdan Osolnik.

Poleg glavnega iniciativnega odbora za izgradnjo muzeja NOB v Novem mestu, so bili formirani še podobori za programsko zasnovno in uređitev muzeja, za finančna vprašanja ter za tehnično izvedbo. Vse to pa ni bilo jalovo delo, ko bi skupščina občine Novo mesto ne bila sprejela 29. oktobra 1975 (na sam občinski praznik) na seji vseh zborov priporočila vsem organizacijam združenega dela in TOZD v občini, naj v sklad z izgradnjo muzeja NOB nakažejo skupaj 1 odstotek od bruto osebnih dohodkov enega leta po zaključnem računu za leto 1975 in 1976 in sicer v dveh obrokih po 0,5 odstotka (Ta se

je medtem podaljšal že za eno leto).

»Stari prostori se nam takorekoč podirajo in merijo komaj dobrih 100 m². Nikakor ne ustrezajo več svojemu namenu,« nam je uvodoma dejal tovariš Peter Ivanetič, sicer pred kratkim upokojeni ravnatelj Dolenjskega muzeja, a še vedno eden najaktivnejših ljudi v zvezi z izgradnjo novih muzejskih objektov.

»Iniciativni odbor in vse družbenopolitične organizacije v Novem mestu so vložile v akcijo za izgradnjo muzeja veliko napora. Že to, da je bil začetek gradnje predviden za 27. april (pa se zaradi nepravočasno zagotovljenega denarja) zavlekel le do 1. julija istega leta, je bilo kar obetavno. Marsikdo ni verjel, da bo ta zamisel tako kmalu začela dobivati svojo živo po-

dobo. Kulturna skupnost Slovenije je zagotovila pri gradnji novomeškega muzeja delež sredstev, a ta niso bila podeljena takrat, ko bi bila po dogovoru morala biti, zato smo najeli premostitvene kredite.« Tovariš Ivanetič se hudomušno pa tudi ponosno nasmiha, saj pravi, da je pri takih gradnjah običaj, da se zavleče, da se kje zatakne, tu pa je šlo hitro, kljub številnim težavam.

»Menim, da bo muzej v treh letih pod streho v celoti, kar je za take objekte izjemen čas.«

Pravzaprav smo hoteli najprej vprašati muzejce, ali bo novi muzej NOB in revolucije izključno obravnaval to tematiko z ožjega novomeškega področja, ali pa bo imel regionalni značaj. Že v začetku smo izvedeli, da muzej financirajo v največji meri delovni ljudje s področja občine, kar bi torej lahko namigovalo na misel, da pač muzej gradijo za potrebe v občinskem merilu. Vsi pa, ki so o muzeju, njegovi gradnji in muzejski zbirki razmišljali, so imeli v mislih širši okvir. Saj, če rečemo Novo mesto, vedno mislimo na Dolenjsko in, če rečemo Dolenjska, vedno najprej pomislimo na dolenjsko metropolo. Seveda so znane težnje mest – vsako bi hotelo imeti lastno zbirko tega in tega, lastni muzej ali pa vsaj muzejček revolucije in NOB, lastni etnografski, arheološki, zgodovinski muzej... Vse to je lepo in prav dokler ne škodi bistvu svojega namena.

Novomeščani so Dolenjci in za Dolenjce je že kar prislovno, da so širokega srca in ne ozkih gledanj. Pravijo, da bo njihov novi muzej vsekakor zajel tudi dogodke in dogajanja med NOB, ki so posredno vezani na Novo mesto, torej bodo zajeli širši dolenjski prostor. Poleg tega bo v novem muzeju vsakemu obiskovalcu na voljo pregled ostalih krajevnih zbirk na temo NOB na Dolenjskem.

Naj spregovorimo nekaj besed še o načrtih, lokaciji in prostorski razporeditvi novega novomeškega muzeja revolucije.

Za novomeški muzejski objekt so razpisali anonimni javni natečaj, prejeli precej dobrih rešitev, prvo nagrado pa sta prejela dipl. ing. arh. Ma-

rija in Mirko Kajzelj ter študent arhitekture Boštjan Kolenc za projekt »Breg«. Ta prvonagrajeni projekt je hkrati obveljal tudi za izvedbenega. Izvedeni so bili nekateri popravki po zahtevah spomeniškega varstva in nekatere modifikacije zaradi terena.

Po projektu bo približno 1100 m² koristnih površin; glavni prostor bo namenjen razstavnim zbirkam, posebna spomeniška avla bo obeležila žrtve fašističnega terorja in padle za svobodo (obeženi bodo preko 2900 oseb), obeženi bodo narodni heroji, poseben prostor bo namenjen občasnim razstavam, vzgoji in izobraževanju (z najsoodobnejšimi učnimi pripomočki – audio vizualnim sistemom), poseben prostor pa bo namenjen tudi partizanski grafiki. S tem seveda prostori v muzeju niso pri kraju. Dolenjski muzej bo z novo gradnjo pridobil nove sodobne delavnice, knjižnice, delovne prostore za kustos, za arhive, za depoje in še kaj.

To je dolg naši revoluciji

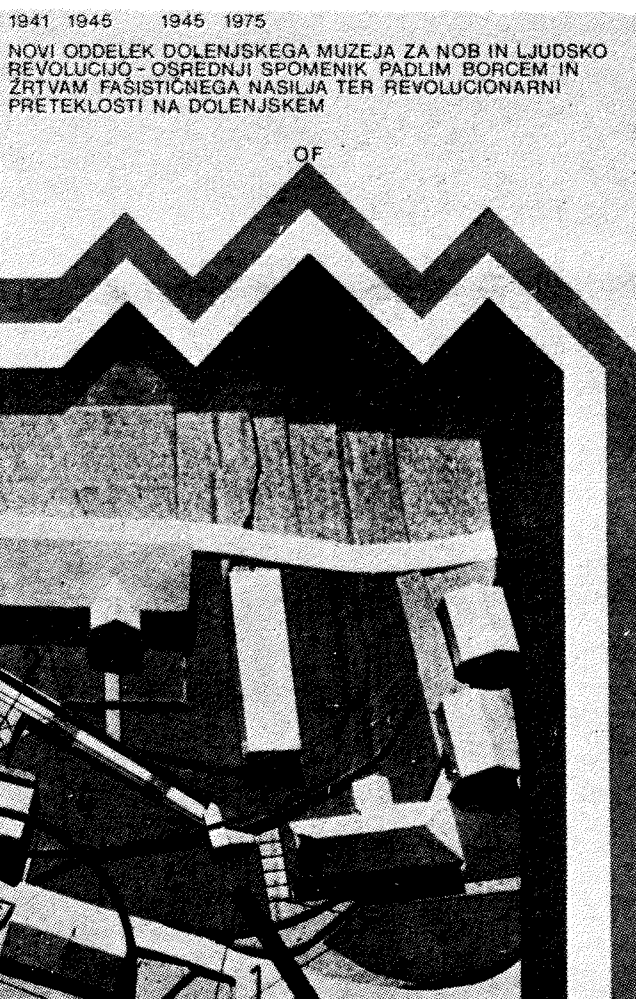
»To bo prvi muzej te vrste v Sloveniji, ki bo zgrajen z namensko zbranimi sredstvi delovnih ljudi,« poudarja tovariš Ivanetič in še pristavi, da bi bilo realiziranje tega gradbenega projekta vprašljivo, če se zanj ne bi zavzeli resnično vsi družbenopolitični dejavniki v novomeški občini.

T. i. druga faza gradnje muzejskega kompleksa bo do letošnjega občinskega praznika (29. oktobra) slovesno zaključena, muzejski prostori pa že na ogled prvim obiskovalcem. Vse poletje mrzlično hitijo, ker jih priganja rok zaključka gradnje – pa ne za dan uradne otvoritve na sam občinski praznik, muzej mora biti na red že 10. oktobra, ko bo v Novem mestu jubilejno, 25. zasedanje delegacij jugoslovanskih mest.

Tako je bila naša pripoved vse do samega konca vedra in optimistična. Predstavili smo vam nastajanje novomeškega muzeja NOB in revolucije, plod prizadevanj delovnih ljudi, oddolžitve naši veliki revoluciji, ki bo v Novem mestu vsekakor dostojno udejanjena.

Za konec pa še grenka kapljica tej temi: v Novem mestu, Dolenjskem muzeju natančenje, že dve leti razpisujejo dve mesti za kustosa, zgodovinarja za obdobje NOB, pa ju še do danes niso dobili. Novomeški muzejci z grenkobo komentirajo, da se mladi vse preradi držijo glavnega mesta Ljubljane in, če je le mogoče »znanstveno delajo«. Morda pa bo novi muzej, nova možnost znanstvenega dela sedaj, ko bo vse nared, le pritegnila mlade strokovnjake v Novo mesto?!

Bojana Žokalj-Jesih

Iniciativni odbor za izgradnjo oddelka NOB pri Dolenjskem muzeju je izdal brošuro, ki osvetljuje potrebo in potrebo po novem muzejskem objektu v Novem mestu. Na naslovnici te brošure je del makete novega objekta.

Dolga leta in še danes se stiska oddelk muzeja za NOB v stari stavbi Med vrti 2 na bregu

Pred kratkim je pri založbi Borec izšla knjiga Naši Španci. Zbornik, ki ga je uredil Anton Beller, prinaša spomine udeležencev španske revolucije v letih 1936-1939 iz Slovenije in je vsebinsko razdeljen na šest poglavij: Poti v Španijo, Na španskih bojiščih, Pot domov, V drugi svetovni vojni in narodnoosvobodilnem boju, Epilog ter priloge, ki zajemajo izpopolnjeni seznam prostovoljcev španske republikanske vojske s slovenskega ozemlja in dodaten seznam ter nekaj besed o zborniku.

Zbornik je nastal na pobudo sekcije združenja bivših jugoslovanskih prostovoljcev španske republikanske vojske, ki je z njim želela obeležiti štiridesetletnico španske državljanske vojne. Pričujoče delo poskuša biti kolektiven portret naših Špancev, ki naj bi na »zanimiv in stvaren način seznanil predvsem mlajše bralce s tem junaškim, pa čeprav tedaj neuspešnim bojem proti fašizmu.«

Kaj je vodilo sekcijo združenja bivših jugoslovanskih prostovoljcev španske republikanske vojske, da je po dvajsetih letih (leta 1958 je namreč izšel zbornik Bili smo v Španiji) izdala nov zbornik Naši Španci?

V tem novem zborniku naj bi objavili predvsem nekaj spominov španskih borcev, ki še niso bili objavljeni, ali pa so jih napisali v zadnjem času prav za ta zbornik. Želeli pa smo odpraviti tudi nekatere napake v zborniku Bili smo v Španiji oziroma dati nekaj dopolnil. Mislim predvsem na število udeležencev slovenske narodnosti v španski državljanski vojni, saj smo v zadnjem času s pomočjo različnih virov ugotovili, da je številka dvesto iz Slovenije, o kolikih govori prvi zbornik, precej pod resnico. Izpopolnjeni seznam v knjigi Naši Španci zajema že približno petsto imen in še dodaten seznam španskih borcev, za katere ni bilo mogoče določiti narodnosti, sodimo pa, da so v precejšnji meri Slovenci. Se veliko udeležencev bo verjetno ostalo neidentificiranih, ker so mnogi padli v bojih ali pa umrli v taboriščih in za njimi ni ostalo nobenih podatkov. To so največ prostovoljci iz tistih delov slovenskega etničnega ozemlja, ki je po prvi svetovni vojni ostalo zunaj jugoslovanskih meja (Primorska, Koroška) ter mnogi slovenski ekonomski emigranti, ki so delali v Belgiji, Franciji in drugod. Dokaj natančne podatke imamo le za tiste španske borce, ki so odšli v Španijo iz Jugoslavije, kjer je bilo odhajanje organizirano.

Tudi udeležba španskih borcev v narodnoosvobodilnem boju še ni

Španski in jugoslovanski narod veže prelita kri

Pogovor s Stanetom Bobnarjem, predsednikom sekcije združenja bivših jugoslovanskih prostovoljcev španske republikanske vojske.

dovolj natančno prikazana. Vsi udeleženci španske revolucije so se, če so se le uspeli vrniti v Jugoslavijo, takoj vključili v narodnoosvobodilni boj in bili ponekod celo glavni nosilci odpora. Mnogi so se vključili v odporiško gibanje v deželah, kjer so pač bili v času nemške ali italijanske okupacije.

Zbornik Naši Španci naj bi tako obdelal vse te podatke in spomine, da bi dobili popolno podobo o Slovencih v španski državljanski vojni. Kljub prizadevanjem pa še vedno ni prikazana celotna udeležba Slovencev v španski revoluciji, predvsem pa takratno gibanje v domovini, ki je bilo prav tako pomembno kot udeležba v boju samem. Spomnil bi predvsem na najrazličnejše oblike pomoči, ki so jo dajali Slovenci našim »Špancem« od zbiranja hrane in drugih potrebščin do pošiljanja zbranega najprej na bojišče in nato v razna taborišča, na razlaganje španske revolucije širokim množicam, da so dogodke v Španiji razumele kot boj proti vedno močnejšemu fašizmu in njegovemu pohodu. Čeprav je imela naša takratna oblast, cerkev in druge nazadnjaške stranke močno protipropagando, je komunistični partiji, ki je vodila zbiranje pomoči in osveščanje, uspelo, da je našim ljudem prikazala

resnično bistvo boja španskega ljudstva in pomen mednarodne delavske solidarnosti, ki je prvič v zgodovini prišla tako močno do izraza. Ta osveščenost ljudi o pohodu in namenih fašizma je močno vplivala na pri-

pravljenost na vstajo tudi pri nas ter na ugled, ki so ga med domačini uživali udeleženci španske revolucije.

Kljub dvema zbornikoma je torej ostala neobdelana še vrsta vprašanj, ki so za mlade in zgodovino

zelo pomembna. Zelo malo vemo o pomoči, ki so jo španskim protifašističnim borcem pošiljali Slovenci, ki so živeli drugod po svetu. Če bo mogoče zbrati dovolj podatkov, bo treba prikazati tudi delovanje slovenskih španskih borcev v okviru mednarodne solidarnosti in mednarodnega boja proti fašizmu. Delež Slovencev pa je treba obravnavati v sklopu celotne Jugoslavije in tudi zbornik Naši Španci presega slovensko etnično ozemlje.

Ste udeleženec španske državljanske vojne. Kaj je vas in druge prostovoljce gnalo v Španijo?

Naš narod je svobodoljuben in ni rad pod tujo peto. Ko smo spoznali, kaj se v Španiji v resnici dogaja, da vanjo vdirajo tuje fašistične sile in da je na strani Franca vsa svetovna reakcija, španski demokrati pa so osamljeni in da celo navidezno demokratične in nevtralne države kot so bile Velika Britanija, Francija in Sovjetska zveza, popuščajjo Francu in fašističnim silam, smo se odločili za pomoč. Proletarska solidarnost v svetu je bila takrat zares velika, saj so se med prostovoljce vključevali fantje in možje vseh narodnosti. Naši ljudje, ki so bili sami izkoriščani in v zelo težkem položaju, so se še bolj odločali za odhod v Španijo,

čeprav je bilo vanjo težko priti. Lahko rečem, da bi bilo udeležencev v španski državljanski vojni iz vseh delov Jugoslavije in tako tudi iz Slovenije še veliko več, če ne bi takratni jugoslovanski režim skrbno bedel nad vsemi antifašisti in jim onemogočal odhod iz države. Že za enega samega prostovoljca v špansko republikansko vojsko je bilo potrebno dolgotrajno ilegalno delo večje skupine ljudi.

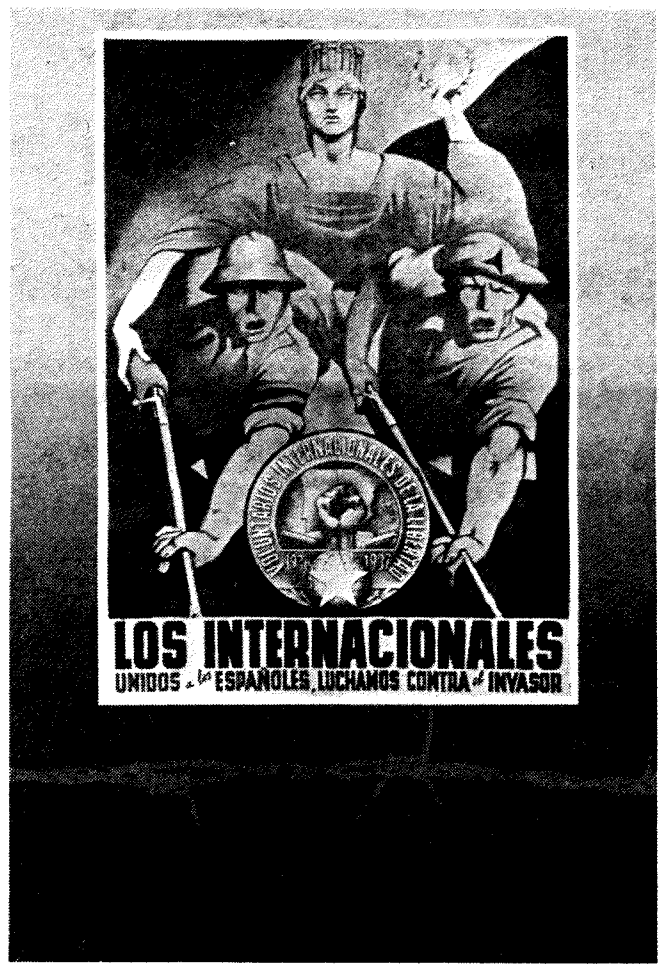
Vsi, ki smo odšli kot prostovoljci na pomoč španskim domoljubom, smo se zavedali, da se Španci ne bojujejo samo za lastno demokracijo, ampak da se borijo proti zatiranju, ki se je pojavljalo v obliki fašizma. Prav zato smo bili Slovenci med najboljšimi borci na španskih tleh, saj smo se kljub temu, da smo se bojevali na tujih tleh, torej ne za svojo domovino, vključevali v najtežje boje, kjer jih je polovica tudi padla. To je še dokaz več, da so bili vsi prostovoljci izraziti protifašisti, ki so se borili s srcem in internacionalno zavestjo in katerim je bila Španija dokaz v praksi, kaj fašizem hoče.

Na izkušnjah španske revolucije smo se veliko naučili in jih začeli uporabljati v svoji domovini leta 1941. Seveda pa se mnogim ni uspelo vrniti v Jugoslavijo in Slovenijo, ker jim takratna jugoslovanska vlada iz strahu pred njihovo revolucionarnostjo in antifašizmom ni dovolila, da bi se vrnili, vlade držav, skozi katere so se vračali, pa so jih preganjale in zapirale. Komur je uspelo, da se je vrnil, se je takoj vključil v narodnoosvobodilni boj in številni španski borci so postali komandanti in komandirji partizanskih enot ter narodni heroji. Tudi ta delež naših »Špancev« je zgodovinsko premalo raziskan in prikazan, čeprav so še enkrat dokazali, da jih je v Španijo gnala le želja, da bi se borili za človeka in proti fašizmu.

Kako ste kot španski borec doživljali leta Francovega režima?

Ob osvoboditvi leta 1945 smo bili trdno prepričani, da bo novi, demokratični svet odstranil tudi Franca, toda na žalost se je eden najhujših fašističnih absolutistov obdržal vse do svoje smrti. Danes smo »Španci« zadovoljni s potjo, na kateri je Španija, saj je Carillo ubral pot osamosvojenosti politike, ki ni pod vplivom velikih sil. Toda pomembnejše kot politična odprtost je navezovanje stikov med ljudmi, saj moramo spoznavati ne le politiko ene ali druge države, ampak njihove ljudi in kulturo. To je za nas, španske borce, najpomembnejše, saj nas veže s španskim ljudstvom kri, ki smo jo skupaj prelili v letih španske revolucije.

Milan Vogel

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE B

Muzej delavskega gibanja na Jesenicah

Odbor za ureditev muzeja delavskega gibanja Gorenjske na Jesenicah je pričel urejati prostore za stalno razstavo delavskega gibanja Gorenjske v Kosovi graščini. V njej so bili med drugo svetovno vojnočasni gestapovski zapori, iz katerih so zapornike po zasliševanju odpeljali v Begunje.

Jože Peternelj-Mausar, Koliko bo kruha? Slika je nastala v letošnjem letu in je namenjena boju za razorožitev.

Delavci tehničnega muzeja železarne so v glasilu Železar pozvali vse, ki so bili zaprti v teh zaporih, naj se 24. in 25. julija oglasijo na Jesenicah, za tiste pa, ki niso več živi, naj to storijo sorodniki ali znanici. Težko je sicer po dolgih letih ugotoviti vse, ki so šli skozi te zapore, saj jih je veliko že umrlo, nekateri se niso vrnili iz raznih koncentracijskih taborišč ali so padli pod fašističnimi streli kot talci, mnogi pa se po končani vojni niso vrnili na Jesenice, ker so bili doma iz drugih krajev. Delavcem muzeja je kljub temu uspelo zbrati precej imen.

Poslopje Kosove graščine je sedaj izpraznjeno in bo kmalu obnovljeno ter pripravljeno za postavitev stalne razstave.

Srečko Šorli

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE B

Na dan nemškega napada na Sovjetsko zvezo je CK KPS na svoji seji v Ljubljani ustanovil Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet in sklenil pozvati slovenski narod v oboroženi upor. Sklenjeno je bilo, da se vojaške komisije pri komitejih spreminijo v štabe in da se začne takoj ustanavljati partizanske enote. Začelo se je obdobje prvih oboroženih borb v Sloveniji, ki so sredi julija v okolici Kamnika prerasle v oboroženo vstajo.

Prihod Staneta Žagarja, ki je bil v najtesnejši zvezi z odločitvijo CK KPS in Glavnega poveljstva z dne 22. junija in 16. julija, da je treba preiti iz dobe priprav v oboroženo borbo, pomeni prenos tega velikega sklepa na Gorenjsko. Na sestanku pod Malim Gregorjevcem 17. julija na Jelovici je bilo sklenjeno, da je treba vse dosedanje ilegalne skupine povezati v čete, da je treba ustanoviti Gorenjski in Kranjski bataljon in organizirati množično vstajo. Na sestanku 20. julija je bilo sklenjeno, da se ustanovi Cankarjev bataljon.

Vstaja

Značilno za nastanek vseh prvih slovenskih partizanskih enot je med drugim tudi to, da so prve čete nastajale v bližini večjih industrijskih središč, kjer je bila tudi partija najmočnejša. Njihova prva dolžnost je bila, z akcijami razgibati Slovenijo do splošne vstaje. Enote so bile ustanovljene s pomočjo komunističnega jedra, okrog katerega so se začeli zbirati tudi drugi slovenski patrioti.

Tudi na področju v okolici Kamnika pa med Rašico in Šmarno goro ter od Črnuč do Medvoda je bila močno razvita partijska organizacija. Na sestankih 17. in 20. julija na Vodiški planini je bilo sklenjeno, da se bo vstaja v kamniškem in kranjskem okraju dvignila 27. julija. Dne 23. julija so se zbrali partizani iz Pirnič, Tacna, Skaručne in Sel v Dobravah za Šmarno goro, druga skupina pa nad

Gameljni. Dne 24. julija sta se obe skupini združili s črnuško. Tako je nastala Rašiška četa. Le-ta je 27. julija naredila veliko sabotažno akcijo in požgala požeto pšenico.

Dne 25. julija je vojaška komisija pri OK KPS Kamnik sklenila, da se bo na njenem območju začela vstaja 27. julija točno ob polnoči. Formirali so štab Kamniškega bataljona, izdelali podroben načrt za akcije in določili glavna zborna mesta za tiste, ki se bodo udeležili vstaje in za tem odšli med partizane. Dne 27. julija opoldne je bil zadnji sestanek in vsak komunist je pripeljal s seboj še po nekaj zavednih ljudi.

V noči od 27. na 28. julij so se začele vse akcije skoraj brez zamud. Radomeljska skupina je porušila mostove na Bistrici, kamniška je zaminirala serpentine na cesti Kamnik-Gornji grad, mengeška skupina je požgala žetev na posestvih slovenskih priseljencev, svojo nalogo je opravila tudi radomeljska skupina, le kamniški mladinci naloge niso uresničili.

Čeprav vse akcije niso bile izpeljane natanko po načrtu in do vseh podrobnosti pa je treba poudariti, da je bila udeležba ljudi v resnici masovna. Toda po akcijah je večina odšla domov ne pa na zborna mesta in so jih Nemci, ki jih je vstaja popolnoma presenetila, naslednjega dne aretirali.

Na zbornem mestu kamniške skupine se je javilo 7 ljudi, na zbirališču domžalske skupine 13, na zbirališču mengeške pa 9. Skupinam se je kasneje zaradi nemškega terorja pridružilo še nekaj novih borcev.

Sredi avgusta je prišlo na Rašico do koncentracije Rašiške čete in partizanskih skupin iz kamniške okolice. Zbralo se je 92 borcev in ustanovljen je bil Kamniški bataljon, ki je 17. avgusta slovesno prisegel. Po tem se je bataljon razdelil na štiri čete: Rašiško, Mengeško-Moravsko, Radomeljsko in Kamniško. Prva je odšla na območje Rašica-Šmarna gora-smleški gozdovi, druga na območje Moravč in je tam vzdrževala zvezo z revirskimi

partizani, tretja v kolovške gozdove od Radomelj do meje med Gorenjsko in Štajersko, četrta pa na območje Kamniških planin od Cerkele do Tuhinjske doline.

Teror

Nemci so na vstajo na kamniškem območju odgovorili takoj in zelo ostro. Uvedena je bila policijska ura, ustanovljeno je bilo posebno sodišče za sojenje komunistov, ki je 1. avgusta obsodilo na smrt z ustrelitvijo štiri domoljube.

Seveda so Nemci odgovorili na prve partizanske akcije tudi s pravimi vojaškimi akcijami, s čimer so samo potrdili, da ta dežela ni niti najmanj godna za priključitev k rajhu.

Kamniški bataljon kot celota je bil na Rašici le tri dni, potem pa so njegove čete odšle vsaka na svoje območje. Zelo je bila aktivna Radomeljska četa, pri kateri je bil tudi v glavnem štab bataljona. Navzočnost in aktivnost čet Kamniškega bataljona je močno dvignila moralno prebivalstva.

Ker se je Kamniški bataljon razšel po četah, so morali Nemci zasledovati vsako četo posebej. Prva četa, ki so jo Nemci razbili v kamniškem okraju je bila Kamniška četa. Napadli so jo že 18. avgusta pod Krvavcem. Vnovič so jo presenetili in razbili 24. avgusta v bližini Tunjic pri Kamniku. Druga je prišla na vrsto Radomeljska četa, ki so jo Nemci obkolili 13. septembra pri Žičah. Četa se je srečno prebila skozi več obročev v Ljubljansko pokrajino na Podmolnik, kamor je prišla 17. septembra. Tu je dobila četa 27. septembra od IOOF zastavo v znak posebne zahvale. Oktobra se je četa vrnila v kamniški okraj. Dobila je ukaz, naj se priključi 1. štajerskemu bataljonu, ki se je pripravljala na »brežiški pohod«. Ko je četa na Goločaju čakala zvezo, jo je 25. oktobra napadel 1. vod 322. bataljona deželne obrambe in žandarmerija. Padlo je deset partizanov, štirje pa so bili ujeti.

Dvanajst partizanov Mengeško-Moravske čete

sta napadla dva policijska bataljona 21. septembra na Sv. Mohorju pri Moravčah. Čeprav so Nemci dobili okrepitev, se je četa zvečer srečno prebila iz vseh obročev. Nemci so četo neprestano zasledovali in jo 30. septembra pri Selih pri Kamniku popolnoma razbili. Le nekaj partizanov se je rešilo v Ljubljansko pokrajino.

Rašiška četa je imela 56 borcev in dva voda – rašiškega in šmarnogorskega. Četa je bila zelo aktivna do požiga vasi Rašica (20. septembra 1941). Tega dne so Nemci napadli

Roman Potočnik

Mirko Jerman

V četrtek 17. avgusta so se na predlog našega uredništva zbrali na vrtu gostilne Knez na Rašici pri Ljubljani nekdanji aktivisti z območja Kamnika, Domžal in Šmartna pod Šmarno goro ter borci prvega Kamniškega bataljona. V nevezanem pogovoru so obudili spomine na nepozabne dni, ko so zagoreli prvi plameni vstaje na tem območju.

borce Rašiške čete in jo tako prisilili, da se je razdelila. Pri Ožbaltu je bila 30. oktobra ponovno napadena. Umaknila se je v Bevsko grapo. V noči od 4. na 5. december je sodelovala pri napadu na prešerski most. Po napadu se je od nje ločila Primorska (Špacapanova) četa. Rašiška četa je prišla na Pasji ravni v sestav Cankarjevega bataljona. Njen del je sodeloval tudi v slavni dražgoški bitki.

★

Po razbitju partizanskih enot v kamniškem okraju so Nemci z veseljem pisali, da ni več prišlo do nobene partizanske akcije. Prav kmalu nato pa so morali priznati, da je »komunistična aktivnost znova narasla«. V kakšnih škripcih so bili zopet Nemci, se vidi tudi iz tega, da so nameravali poseči celo po sredstvu, ki se jim je doslej zdelo nepotrebno in nekako pod častjo. Pridobivati so si začeli v večjem številu plačance konfidente in sodelavce, partizanskim ubežnikom pa so začeli obljubljati, da ne bodo kaznovani, če se bodo javili najbližji žandarmerijski postaji. Toda tudi to ni zavrlo narodnoosvobodilne vojne na Gorenjskem. Nasprotno. Aktivnost Cankarjevega bataljona je bila dovolj močan glasnik velikih dni, ki jih je Gorenjska doživela kmalu nato, ob decembrski vstaji 1941.

(Po knjigi Metoda Mikuža: Pregled zgodovine NOB v Sloveniji)

Bine Vengust-Hrast

Vera Potočnik

ROMAN POTOČNIK: Toliko tega je, kar se zdi človeku pomembno v zvezi z začetkom vstaje leta 1941, da ne ve, čemu bi dal poudarek. Da, stari režim sem spoznal do obisti – tri leta sem bil v Sremski Mitrovici. Vedeli so, da sem komunist.

Neposredno pred okupacijo sem živel v Radomljah; takrat pa sem moral v ilegalo. Sestajal sem se z Marjanom Dermastjo, s Tomom Brejcem – CK ga je zadržal, da na tem območju pomaga pri pripravah na vstajo – in drugimi. Nikoli ne bom pozabil mojih obiskov kmetij po Tuhinjski dolini. Ljudje so se pripravljali na najhujše. Dobro pripravljene drobtine zalite z voskom in spravljene v pločevinah so zakopavali v zemljo, shranjevali obvezilni pribor pa še to in ono, kar se je zdelo, da bi bilo v najtežjih dneh v korist. »Če boste potrebovali, pridite in vzemite,« so mi govorili. Na tak način

smo sestavljali spiske materiala in ljudi, pri katerih so dobili borci naših prvih čet pomoč.

Sestanke pred odločilnim 27. julijem smo imeli na Perovem; najprej s komunisti in kasneje s pristaši OF in mladinci. Razdelili smo naloge za posamezne akcije. Toda med mladinci v Kamniku je bil tudi Bečev Franci, čigar oče je takoj po okupaciji začel sodelovati z gestapom. Njegov sin mu je zaupal, kaj se na kamniškem pripravljalo. Na vseh mestih, kjer naj bi opravili akcije mladinci, so bile zasede. Padli so tudi prvi streli.

No, dogodki v zvezi z vstajo na kamniškem območju so znani in jih zdaj ne bi ponavljal. Izdaja je v precejšnji meri izjalovila naše načrte. V nedeljo 27. julija je bil formiran tudi štab Kamniškega bataljona. Komandant je postal Marjan Dermastja, komisar Tone Šturm, intendant Mara Dermastja, orožar pa naj bi bil Lojze

Dr. Marijan Dermastja, prvi komandant Kamniškega bataljona, pozdravlja prvoborce ob srečanju na Rašici

Franc Avbelj-Lojko

Tine Zaletel-Tilen

Janko Urbanc-Olga

BILI SO KLIC VESTI

Mirko Podbevšek-Lado

Domine Bizjak-Adam

Cveto Novak

Derganc, ki pa ga ni bilo na zbornu mesto.

STANE ŽEROVNIK-MIŠKO: Kot predvojni komunist sem bil vključen v vse tiste priprave na vstajo na kamniškem območju. Bil sem tudi na sestankih, ki jih je s tem v zvezi vodil Franc Leskošek-Luka.

V zvezi z dogodki, ki so se začeli 27. julija se prav dobro spominjam naše ponesrečene akcije – požig mostu preko reke Bistrice. V sodu smo privlekli na most namesto bencina – kri. Nekaj bencina smo sicer kasneje kljub vsemu našli, a premalo, da bi opravili načrtovano nalogo.

Avgusta sem bil med borci Kamniške čete, ko smo bili v bližini Tunjic napadeni. Šlo je za izdajo. Pozneje sem dobil vezo v Radomeljski četi...

CVETO NOVAK: Mislim, da je bila v zvezi z vstajo na kamniškem območju, pod Šmarno goro in pod Rašico ena najpomembnejših odločitev,

da se po teh akcijah odide med partizane, da se začne z oboroženim bojem proti okupatorju. Vsi tisti, ki smo prišli ob ustanovitvi Kamniškega bataljona v njegov sestav, smo bili tudi oboroženi. Spominjam se, da je imela Rašiška četa celo dva puškomitraljeza. Zdi se mi, da je štela naša četa v začetku 57 bork in borcev. Vodil jo je Stane Kosce, njen komisar je bil Mile Špacapan in kasneje Maks Pečar. Mengeško-moravsko četo je vodil Janko Bizjak, komisar je bil tovariš Čad in kasneje Karl Mlakar. Kamniško četo je vodil najprej Marjan Dermastja, njen komisar pa je bil Roman Potočnik.

Kamniški bataljon je zapisel 17. avgusta 1941 v nekdanjem taborišču Rašiške čete. Zapisal ga je Tomo Brejc, prisoten pa je bil tudi Lojze Kebe. Takrat je prišlo na Rašico do posameznih preraždelitev borcev. Vem, da jih je odšlo nekaj

iz Rašiške v Kamniško četo. V glavnem smo bili borci brez vojaških izkušenj, med nami pa je bilo precej predvojnih komunistov.

MIRKO JERMAN: Po vstaji na kamniškem je začel okupator s strašnim pritiskom na prebivalstvo in s pravo gonjo za partizani. Za nas ni bilo več mirne ure in ne pravega počitka. Stalno so nam bili za petami kot psi.

Glede prehranjevanja naših čet na kamniškem območju v prvem obdobju res ni bilo težav. Z orožjem pa že na začetku ni bilo lahko. Starojugoslovanska vojska se je po kapitulaciji zavlekla tja čez Savo in z njo je odšlo tudi orožje. Vem, da smo drug drugemu pretirava-

li, koliko orožja da imamo in se tako poskušali vzpodbujati. Človek se danes čudi, kako smo lahko začeli vstajo tako slabo oboroženi in proti tako močnemu sovražniku. Res pa je tudi, da smo bili takrat trdno prepričani, da bo vojne v nekaj tednih konec.

MIRO PODBEVŠEK-LADO: V gibanje in priprave na upor sem bil vključen od vsega začetka. Avgusta leta 1941 smo imeli na Zlatem polju že osnovan vaški odbor OF. Z bratom Dušanom sva po navodilu Sama Dostala iz Ljubljane zbrala nekaj pušk, bomb in razstreliva.

Povezan sem bil tudi z Radomeljsko četo. Dobro se spominjam večera iz 27. na 28. oktober 1941, ko je šla Radomeljska četa na Golčaj, od koder je nameravala na brežiško območje. Golčajski mežnar jo je izdal in deset naših fantov je padlo.

Tudi sam sem bil v Radomeljski četi. Mislim da

sem v njo prišel osemindvajseti. Bil sem tudi borec drugega Kamniškega bataljona, ki je bil formiran v Veliki Lašni pri Primožu.

IVAN PIRŠ-RASTKO: Čeprav je bilo obdobje o katerem govorimo sorazmerno kratko, me veže nanj veliko spominov. Takrat sem bil v Radomeljski četi. Dobro se spominjam borbe na Želodniku, kjer smo imeli prvega ranjenca (Štefan Štangel). Spominjam se tudi nemškega napada na Krumbergu in tega, da smo v Moravčah napadli žandarmerijo. Na Kulovcu smo bili napadeni ob štirih zjutraj – verjetno zaradi izdaje. Takrat je bil ranjen France Bukovec. Po tistem napadu smo se umaknili na »italijansko stran«. Povezali smo se z Molniško četo in kasneje z Glavnim štabom. Takrat je dobil Kamniški bataljon partijsko in vojaško zastavo. Po tistem, ko smo dobili še nekaj orožja, smo se ponovno vrnili na »nemško stran«, kjer smo nadaljevali z manjšimi akcijami. Bilo nas je približno sedemnajst.

Po ukazu Glavnega štaba, da moramo proti Brežicam, sem z Ivanom Golobom ostal na domačem terenu, četa pa je odšla na pot. Midva naj bi oskrbevala hrano, ko bi se tovariši vrnili. Potem pa je prišlo do izdaje na Golčaju, do napada in žrtev. Po tistem je četa odšla v Tuhinjsko dolino.

ALBIN VENGUST-HRAST: Tudi jaz sem se kot partizan začel kaliti v Kamniški četi. Kasneje sem se vključil v Šerčerjev bataljon, kjer sem ostal do poletja 1942, ko sem se vrnil v drugi Kamniški bataljon. To je bila že izredno udarna partizanska enota, z velikimi izkušnjami in dobrim komandnim kadrom, ki je izšel iz Dražgoške bitke. Kamniški bataljon je bil prvi bataljon Kokrškega odreda, decembra 1942 je imel že 164 borcev. Prav gotovo pa je bila naslednja zima 1942-43 za borce najtežja. Od decembra do konca aprila je izgubil bataljon skoraj več borcev kot jih je v začetku imel.

TINE ZALETEL-TILER: Kot predvojni skojevac in komunist sem bil

vključen v tacensko partijsko organizacijo. Partizansko pot sem začel v Rašiški četi. Spominjam se dne, ko je v našo četo na Samotorco prišel Franc Leskošek-Luka in povedal, da ne bo nobenega prezimovanja in počitka, kot se je govorilo. Po tistih umikih in razbitju se je četa vrnila na Gorenjsko. Pri Ožboltu nad Škofjo Loko (pri Kopaču) je bila žrtev izdaje. Ponovno se je vrnila v Dolomite in se združila z ostalimi četami Kamniškega bataljona oziroma Gorenjskega bataljona (tržiško-kranjskega), ki je po razbitju pod Storžičem prišel pod ljubljansko pokrajino. Tako je nastal bataljon iz vseh gorenjskih partizanov razen jeseniških. Bataljon se je preizkusil v napadu na preserski železniški most čez Ljubljano. To je bila tudi prva res velika akcija teh čet.

FRANC AVBELJ-LOJKO: Kadar razmišljam o vstaji na kamniškem območju, predvsem na domžalskem območju, kjer sem živel in deloval, pomislim na celo vrsto tovarišev, s katerimi smo imeli že leta 1939 sestanke. Na njih smo govorili o vprašanjih našega narodnega obstoja in o političnih dogodkih v svetu.

Septembra leta 1941 sem šel na »italijansko stran« – v Notranje gorice in od tam med partizane. Kako sem vezan na Kamniški bataljon? Dvajset nas je bilo, ki smo se pred roško ofenzivo javili za pot na Štajersko. Pri Hrvaškem Zagorju smo bili razbiti. Od tam sem 2. septembra 1942 sam prišel v drugi Kamniški bataljon.

VERA POTOČNIK: Doma sem iz Kamnika. Že pred vojno sem sodelovala v delavskem društvu skupaj z možem Romanom. Dne 27. julija 1941 so nas doma v Mekinjah obkolili Nemci. Iskali so moža. V naši hiši smo imeli nekakšno skladišče za partizane. Hišo so sežgali, mi pa smo jim ušli. Odšla sem med partizane. S četo sem bila približno deset dni. Ker sem pričakovala otroka, sva se z Minko Peternelovo s kolesi odpeljali v ljubljansko pokrajino. Pri

Stane Žerovnik-Miško

tem sva imeli veliko sreče. Za možem je bila razpisana nagrada.

Leta 1942 sem odšla med partizane v Dolomite.

DOMINIK BIZJAK-ADAM: V tistih dneh sem bil v Mengeško-moravski četi, v kateri je bil tudi

Ivan Pirš-Rastko

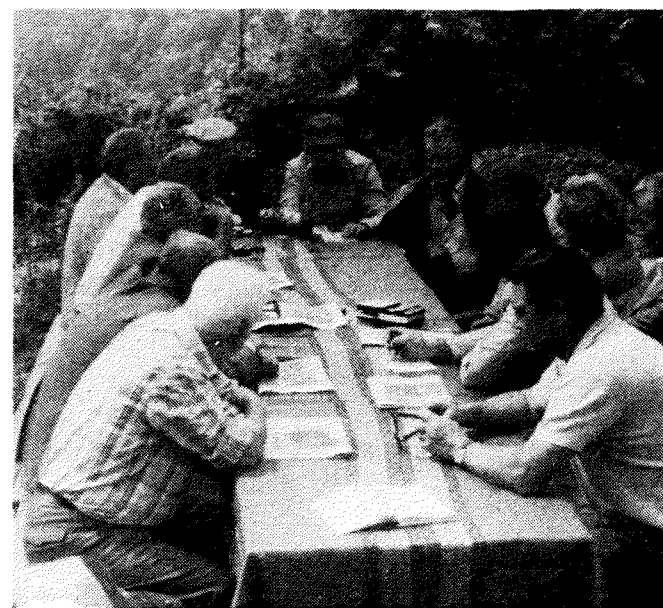
Avgust Vidmar

moj brat Janko. Bil je komandir in je padel oktobra pri Dobravi. Opravljal sem kurirske naloge med Mengeško-moravsko in Rašiško četo. Dobro se spominjam borbe na Mohorju, kjer je bil ujet Čad, padel pa je Tine Kmetič iz Trzina.

V začetku oktobra sem dobil nalogo, da se naša četa poveže z Zagorsko četo, ki je bila nekje pri Trojanah. S Karlom Mlakarjem, kasnejšim komisarjem, sva odšla na pot, a čete nisva našla. Ob vrnitvi je dal Tomo Brejc povelje, da se četa pomakne na smledniško stran. Dva dni smo bili na Murovcu. Preko Gorjuše smo odšli do Mengeškega hriba. Po bratovem navodilu sem ostal na terenu, toda desetega oktobra so me ujele Nemci. Odgnan sem bil v taborišče, od koder sem spomladi ušel in se vrnil v drugi Kamniški bataljon.

Pripravil: Silvo Teršek

Foto Tone Urbas

Spomini na ustanovitev Kamniškega bataljona pred 37 leti so bili še sveži in prijetni

Planinci slovensko naših

Brez samohvale smo resnično lahko ponosni. Čeprav smo majhen narod, smo kot prvi v svetu odprli pot svetovnemu planinstvu in alpinizmu. Dne 26. avgusta 1778. leta so štirje hrabri Bohinjci: kmet in fužinar Luka Korošec s Koprivnika, Lovrenc Wilomitzer iz Stare Fužine (ranocelnik), lovec Štefan Rožič iz Savice in Matija Kos iz Jereke kot prvi v zgodovini prispeli oziroma se povzpeli na vrh Triglava. Dotlej na svetu nikjer niso osvojili višjega vrha, na Mount Blanc pa sta Jacques Balmat in dr. Gabriel Paccard prilezla osem let kasneje.

V počastitev tega jubileja bo v soboto 26. avgusta t. l. ob desetih pri Aljaževem stolpu na vrhu Triglava spominška svečanost, naslednjega dne, to je 27. avgusta ob desetih dopoldne pa bodo v Ribčevem lazu v Bohinju odkrili bronast spomenik, delo kiparja Stojana Batiča. Spomenik predstavlja štiriri »srčne moze« kako zrejo proti Triglavu. Poleg tega so Planinska zveza Slovenije in mnoga planinska društva organizirala še več prireditvev, ki se vrstijo že celo leto.

V drugi polovici prejšnjega stoletja se je začel zagrizen boj proti potujčevanju naših gora, boj za slovensko podobno naših planin in vrhov. Da izmaščijo (beri: germanizirajo) naš do takrat še nedotaknjen gorski svet, so Nemci in Avstrijci leta 1874. ustanovili Deutscher und Österreichischer Alpenverein (DOAV), to je Nemško-avstrijsko planinsko društvo, ki je še istega leta ustanovilo v Ljubljani sekcijo za Kranjsko (po takratnem zemljepisnem pojmovanju Kranjske), nato pa še sekcije v Kranju, Mariboru, Celju, Beljaku in Trstu. Vnet planinec in planinski pisatelj Janko Mlakar (1874–1953) je v članku »60 let slovenskega planinstva« zapisal, da je bil osnovni namen sekcij Nemško-avstrijskega planinskega društva pomenčevanje in gradnja nemškega mostu k Jadranskemu morju, in da »so delale tako, da bi se nemški planinci počutili v naših planinah kot doma, da bi bili prepričani, da hodijo po nemških tleh, po nemških poteh in se hranili in spali v nemških kočah.«

Nemško-avstrijsko planinsko društvo je s pomočjo svojih sekcij v Sloveniji in z ogromnim finančnim kapitalom začelo graditi po naših gorah planinske kočice. Tako je ljubljanska sekcija pod vodstvom nemčurja Dežmana zgradila kočo nad Peklom, ki so jo ob otvoritvi krstili za »Triglavhütte« (Triglavska koča), kasneje pa so jo preimenovali v »Deschmannhütte« (Dežmanova koča) (zgrajena na višini 2323

m; sedaj je tam Staničev dom).

Ob otvoritvi te kočice je nemčur Dežman takole zaključil svoj govor v nemščini: »Und du, Altvater Triglav, strecke deine Hand schützend über unsere Deutsche Erde!« (In ti, oče Triglav, varuj s svojo roko našo nemško zemljo).

Otvoritev kočice se je začela s pesmijo »Das Deutsche Lied«. Berlinški zastopnik planinske organizacije pa je tedaj imenoval Triglav za nemškega kralja Julijskih alp.

Poleg graditve kočice so se nemčurske planinske sekcije lotile tudi markacij planinskih poti in vsi napisi so bili v nemščini. S tem se je začela ofenziva za potujčevanje naših gora. Toda vsaka akcija povzroči reakcijo. Akcije Nemško-avstrijskega planinskega društva so povzročile pri slovenskih planincih val ogorčenja. Da bi se lahko uspešno in enotno uprli germanizaciji naših gora, so se slovenski planinci morali najprej enotno organizirati, kar se je zgodilo 1893. leta z ustanovitvijo slovenskega planinskega društva.

V takšnih okoliščinah se pojavi duhovnik Jakob Aljaž, ki bolj z delom kot z besedami začne odkrito borbo proti potujčevanju našega čudovitega gorskega sveta.

Aljaž, ki je bil rojen 1845. leta v vasi Zavrh pod Šmarno goro, je že v rani mladosti vzljubil gorski svet in mu ostal zvest do smrti. Naključje je hotelo, da je prvič stopil na vrh Triglava 1887. leta, le teden dni po otvoritvi »Triglavhütte«. Neprijeten sprejem v tem nemčurkem gnezdu, nemški napisi, govorica, markacija in še marsikaj drugega je vanj vtisnilo globoko bolečino, ki je odločilno vplivala na njegove kasnejše akcije v tem delu Julijskih alp.

Svoj prvi večji uspeh je slovensko planinsko društvo doseglo z izgraditvijo prve slovenske planinske kočice na Črni prsti nad Bohinjem, ki so jo imenovali po prvem načelniku društva, profesorju Franu Orožnu. Vendar je bil Orožen proti »vratolomni turistiki«, kamor so tedaj prištevati tudi ture na Triglav in druge triglavske vrhove.

Aljaž, ki se ni strinjal z Orožnom glede Triglava, je sam odkupil od občine Dovje, kjer je bil župnik, svet na vrhu Triglava za 1 goldinar (za 1 goldinar si takrat lahko kupil 60 žemelj). S tem, da je kupil svet na vrhu Triglava, je Aljaž postal najvišji posestnik v Jugoslaviji. No, to ni bil njegov namen. Z odkupom je želel preprečiti nemškim planinskim sekcijam »osvojiti« Triglav s postavitvijo kakšnih nemških obeležij ali objekta. Zdaj, ko je bil on lastnik vrha Triglava, je lahko na njem delal kar je hotel. Želel pa je, da bo na

njem slovensko obeležje in ne nemško. Sam je izdelal načrt in dal v izdelavo stolp kleparju Belcu iz Šentvida pri Ljubljani. Stolp je bil izdelan iz več kosov in šest nosačev ga je odneslo na vrh Triglava, kjer ga je mojster Bellec sestavil v pičlih petih urah. Tako se je 7. avgusta 1895. leta »rodil« Aljažev stolp. Aljaž je na polico v stolp položil spominško knjigo za obiskovalce in na prvo stran napisal v latinščini: »Pozdravljen popotnik! Blagovolji zapisati v to knjigo svoje ime in kako misel, če ti je prav...«

Postavitev stolpa na vrhu Triglava je delovala kot šok na sekcije Alpenvereina. Nemčurji so storili vse, da se stolp podre. Aljaža so obtožili, da je s svojim stolpom uničil podzemeljsko triangulacijsko točko I. reda. Vendar je na sodni obravnavi Aljaž zmagal, ker je z zanesljivimi pričami dokazal, da tam ni bilo triangulacijske točke, bila je le lesena piramida postavljena pred več desetletji, ki jo je z leti podrl vihar in zbrisal s Triglava.

Čeprav je Aljaž vodil nacionalno bitko v naših gorah, je bil velik internacionalist, kar je razvidno iz njegovega govora avgusta 1896. leta ob otvoritvi kočice na Kredarici, ko je med drugim dejal: »Čeprav je naša koča slovenska, bo vendar tako urejena, da bo ustrezala turistom vsakega naroda. Vsi bodo enako prijazno sprejeti, to zahteva že naša slovenska gostoljubnost. Nas planincev ne druži ne denar, ne egoizem, marveč čista ljubezen do domovine in lepi čut, ki ga v srcih gojimo do planin.«

No, ni bil le Aljaž tisti, ki je nenehno gradil in vzpodbujal planince, takih je bilo še več. Mnogi so žrtvovali svoja življenja. Vendar širše opisovanje tega boja presega okvir in namen zapisa ob jubileju planincev ob prvem vzponu na Triglav.

V Sloveniji zdaj deluje 146 planinskih društev, v katerih je včlanjeno blizu 100.000 članov. Sekcije delujejo po šolah, podjetjih in ustanovah. Imamo 160 planinskih postojank s preko 5500 ležišči. Gradijo se nove planinske kočice, nove poti v gore, število članstva raste. Planinarstvo krepi zdravje, voljo do življenja in dela, krepi narodno zavest in ponos, kar je izrednega pomena tudi za obrambno moč države kot celote.

Gradnikovci na Triglavu

Triglav je bil simbol in znak Osvobodilne fronte. Vtisnjen je v slovenski grb. Tovariši, še pomnite

Blaž Ostrovčar je vodil skupino Gradnikovcev na Triglavu

kape triglavke, tiste triroge? Se še spominjate svojih tovarišev z imenom Triglavski, Triglavske divizije (formirana oktobra 1943, kasneje preimenovana v 31. divizijo), minerskega voda »Triglav«?

Kako ponosni smo bili partizani na Triglav! Brez ovinkarjenja naj povem, da so bili prvi partizani, ki so na vrhu Triglava zasadili slovensko zastavo, Gradnikovci. Malo čudno zveni, pa je le res. Čudno, ker so Gradnikovci le redko »zahajali« v svet pod Triglavom.

Bilo je takole: Maja 1944. leta je štab 31. divizije napotil Prešernovo in Gradnikovo brigado v skupne ali samostojne akcije na Gorenjsko. Napadli naj bi postojanke v Bohinju in okoli Bleda. Po napadu na Nomen se je Gradnikova brigada premaknila na Koprivnik, to pa je že na Pokljuki. Na Mrzlem studencu je vodila ogorčen boj. Sodelovala je v osvoboditvi zgornjega dela Bohinja. Konec maja so se Gradnikovci lotili postojank v gorenjski okolici, Prešernovci pa so napadli Ribno.

No, in v takih okoliščinah, ko so bili borci utrujeni od bojov in pohodov, je vznikla misel, da bi odšla patrolja prostovoljcev na vrh Triglava in tam zasadila zastavo. Menda je pobudo sprožil pesniško nadarjen junak, tedaj načelnik štaba Gradnikove brigade, Oto Vrhunec-Blaž Ostrovčar. Časopis Gradnikove brigade »Naš glas« z dne 24. junija 1944. leta o tem piše:

»... Prišli so dnevi oddiha, ko je nenadno vznikla misel, da bi se vzpeli na vrh Triglava in tam zasadili našo mило slovensko zastavo, ki naj se ponosno vije in kaže pot vsem pravim in dostoj-

Jubilej planincev je praznik nas vseh - na Triglavu - Kdaj je po osvoboditvi

nim Slovencem. Beseda je dala besedo in odločili smo se, da gremo takoj na pot. Tako je ob enih popoldne korakala četvorica tovarišev pod vodstvom načelnika štaba tovariša Blaža (v članku je pomota. Na Triglav je odšlo pet in ne štirje tovariši. Po podatkih Stanka Petelina-Vojka, ki jih navaja v knjigi Gradnikova brigada in iz katere povzeman članek iz »Našega glasa«, so tedaj poleg načelnika štaba brigade Blaža na Triglav odšli še Milan Trušnovc-Milče, bataljonski komisar Miro Pavlin, štabni administrator Srečko Perharc in vodič Žvan; opomba J. Vidic). Z njim so šli še politkomisar Miro, pisar Uvuci in vodič Žvan, sin gorenjskih planin, oprtni z obilnimi nahrbtniki, po ozki stezi od Uskovnice, najlepše planine nad Bohinjskim jezerom, proti Triglavu.

Sonce se je z vso gorečnostjo upiralo v vroče skale, ko smo se pehali naprej in ogledovali naravne krasote Triglavskega pogorja. Po daljši hoji smo prišli do prvih snežnih plazov, ki so postajali čedalje pogostejši in nam oteževali pot.

Prišli smo do Vodnikove kočice, v kateri smo našli razdejanje, sledove nemških roparjev, ki so se povzpeli celo v te višine, da nasitijo svoje roparsko poželenje po tuji imovini. Krenili smo tako naprej proti Aleksandrovi koči (2405 m), ki smo jo po zelo težavni hoji tudi dosegli. Tako kot v prejšnji koči, je bil

... Na vrhu Triglava stiz vrsto in se fotografirali boditeljem Beograda.

tudi tu strašen nered in vse razmetano.

Ogledali smo si spominško knjigo: sama nemška imena iz prejšnjega leta, med njimi nobenega slovenskega. Žalostno smo se spogledali. Tovariš načelnik vyzame pero in molče zapiše svoje podatke, a mi trije isto. Ogledovali smo okolne planine - nasprotni doma se je mogočno dvigal sivi velikan in nas vabil, ves zavrt v belu oblačila, v svoje naročje. V domu smo se okrepčali, se odpočili in prespali. Naslednjega

v boju za podobo gora

Proti potujčevanju naših planin – Partzani
prvič zavihrala zastava na vrhu Triglava?

izobesili zastavo, stopili v
v pozdrav zastavi in osvo-

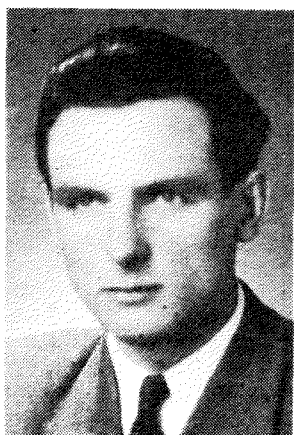
Po velikem trudu smo
čez ledene plasti nad ne-
varnimi robovi le prišli
na vrh, čeprav vsi upe-
hani. Naši napori pa so
bili poplačani z nepopi-
snim razgledom prek na-
še širne domovine. Prev-
zela nas je sreča in bili
smo zadovoljni. Nato
smo razvili našo lepo
trobojnico, ki je ponosno
plapolala v jutranjem
vetru, a čez robove in
skalovje kralja sloven-
skih planin se je doli
proti dolini naše bistrice
Save razlegala tiha pe-
sem slovenskih partiza-
nov: 'Hej Slovenci, kdaj
bo konec našega trplje-
nja...'

Po kratkem oddihu
smo se začeli spuščati, v
nas pa je bila ena sama
misel: Morda smo bili
gori prvič in zadnjič, to-
da prvi med vsemi smo
zasadili trobojnico naše
domovine na vrh Trigla-
va in dokazali, da je naš
in bo ostal vekomaj
naš...'

Nekaj besed je le treba
reči o pobudniku tega
zgodovinsko pomembne-
ga pohoda na Triglav.

Oton Vrhunc, s parti-
zanskim imenom Blaž
Ostrovhar, je bil rojen v
vasi Selca v Selški dolini.
Po poklicu je bil ključav-
ničar. V partizanih je
opravljal pomembne
funkcije. Bil je poveljnik
bataljona v Prešernovi
brigadi, namestnik po-
veljnika Vojkove brigade
in načelnik štaba Gradni-
kove brigade in nazadnje
poveljnik Škofjeloškega
odreda.

Blaževi soborci pripo-

Jože Rožman-Peter, vo-
dja patrulje jeseniško-
bohinjskega odreda

vedujejo, da je rad govoril
o smrti in svobodi. »Pa-
del bom štiri dni pred
konce vojne,« je včasih
izjavil, ko je beseda nane-
sla, kako bomo živeli po
vojni.

Zjutraj 5. aprila 1945. le-
ta so sedeli pod češnjo v
bližini vasi Topole Blaž
Ostrovhar kot poveljnik
Škofjeloškega odreda,
Franc Sivec, njegov na-
mestnik, Anton Volčič-
Sašo, komisar odreda, in
Janko Poljanec-Koder,
obveščevalni oficir. Bili
so lačni in utrujeni, ker so
že več dni hodili po vaseh
in gozdovih ter iskali ra-
zbite skupine borcev. V
zadnji nemški ofenzivi je
odred utrpel dokajšnje iz-
gube in številne skupine
borcev so same blodile po
gozdovih in iskale enote.

Morda je prav ta utuje-
nost oficirjev štaba botro-
vala usodni zmoti. Na po-
bočju Mohorja so opazili
manjšo vojaško kolono,
ki se je hitro izgubila v
gozdu. Menili so, da so to
borci odreda. Janko Po-
ljanec-Koder se je prav-
kar vračal iz vasi, kamor
ga je poslal Blaž po kruh,
ko je zagledal domobran-
ce. Kruh mu je padel iz
rok, zagrabil je za brzo-
strelko in s tem opozoril
oficirje na pretečo nevar-
nost. Blaž, ranjen v kole-
no, si je z zadnjim nabo-
jem sam vzel življenje.
Padel je blizu svoje rojst-
ne vasi, star 30 let in toč-
no mesec in štiri dni pred
konce vojne.

Blaž ni bil samo sposo-
ben in
priljubljen
parti-

zanski poveljnik, temveč
tudi nadarjen pesnik. Na
številnih mitingih je reci-
tiral svoje pesmi. Že jese-
ni 1944. leta je izšla v par-
tizanih zbirka njegovih
partizanskih pesmi, ki so
jo natisnili v tiskarni v
Martinj vrhu v Selški do-
lini.

Vzhičen nad lepoto na-
rave, ko je stal poleg tro-
bojnice na vrhu Triglava
in se oziral naokrog, mu
je kar sama od sebe vzni-
kla pesem, ki jo je zapisal
takoj po prihodu v dolino
in objavil v brigadnem
časopisu 24. junija 1944.
leta, pozneje pa recitiral
na raznih mitingih na Go-
renjskem in Primorskem.

Pesem glasi:

**Pozdravljam te, gora
vladar!
V dneh, ko trgamo
okove,
prišel sem k tebi na oltar
razpeti prapor misli
nove.
Še vedno zreš mračno na
ceste,
ki kontrolira jih tiran;
drvi pa čas, ki vse nezve-
ste
in tujce plačal bo tlačan.
Pod tabo kri se še pre-
taka,
oškopila tvoje je noge,
a borba ta res neenaka,
svoboda že iz hribov gre!**

Patrulja Jeseniško bohinjskega odreda na Triglavu

Ko so septembra 1944.
leta enote rdeče armade
prodrle na mejo Jugosla-
vije, je NOVJ imela že
ustanovljenih 15 korpu-
sov s petdesetimi divizija-
mi, 16 samostojnih bri-
gad, 130 partizanskih
odredov in drugih enot. V
drugi polovici septembra
1944. leta je vrhovni ko-
mandant maršal Tito od-
potoval v Moskvo, da bi
se dogovoril o skupnih
akcijah dveh armad v bo-
ju za osvoboditev naše
domovine. Borbe za osvo-
boditev Beograda so se
začele 14. oktobra, 20. ok-
tobra pa je bil Beograd
osvobojen.

Ves svobodni svet se je
veselil te pomembne
zmage, posebno
radostno

pa je ta vest odjeknila pri
naših borcih v še okupira-
nem delu države.

Dne 20. oktobra 1944.
leta se je Jeseniško-bo-
hinjski odred zadrževal v
gozdu nad Bohinjem. Pa-
trulje, ki so se vrnile iz
doline, so poveljniku
odreda poročale, da niso
opazile nobenih premi-
kov sovražnika. Zato so
ob večernem mraku borci
posedli okrog tabornega
ognja in tiho prepevali
partizanske pesmi. Le
skupina kurirjev in poli-
tičnih funkcionarjev se je
stiskala okrog radiopara-
ta in nestrpno čakala po-
ročila vsak dan ob osmih
zvečer. Ob tej uri je pe-
sem utihnili in borci so
zaslišali znan glas iz stare-
ga radioparata: »Govori
radio svobodna Jugosla-
vija. Objavljamo vsemu
svetu veselo novico: Po
šestih dneh ogorčenih bo-
jev je naša vojska, ob
podpori enot rdeče arma-
de, danes zjutraj dokonč-
no osvobodila Beograd.
Čestitamo osvobodite-
ljem Beograda! Naprej do
zmage, do popolnega zlo-
ma fašizma!«

Večerno tišino je preki-
nil gromki hura iz stotih
grl navdušenih borcev.
Vzkliki navdušenja so se
pomešali z rafali mitralje-
zov, brzostrelk in streli iz
pušk. Ljudje v dolini so
prisluhnili čudnemu
vzklikanju in si tega niso
znali razložiti. Nemci so
prestrašeni okrepili stra-
že, skojevci odreda pa so
sklicali sestanek, na kate-
rem jim je poveljnik odre-
da Franc Jernejc-Milče
predlagal, naj sestavijo
patruljo, ki bo ponesla v
čast osvoboditeljem Beo-
grada zastavo na vrh Tri-
glava. Iz vrst prostovolj-
cev je na pot odšlo pet
tovarišev in dve tovariši-
ci. Vodja patrulje je bil
politkomisar štabne čete
Jože Rožman-Peter, dru-
gi člani pa so bili Anton
Pretnar iz Zasipa, Ber-
nard Rekelj iz Gorij, Ja-
nez Gorišek, Bogo Tav-
čar, Angelca Vidic-Vlasta
in Ivanka Gracelj-Stare-
tova. Gorišek je padel v
partizanih, Rekelj pa je
umrl pred dvema letoma,
drugi še živijo. Pot je bila
zelo naporna, ker je ves
čas deževalo, poleg tega
pa je bila še taka megla,
da se je patrulja
le počasi

lahko premikala čez
Uskovnico na Velo polje,
kjer so prespali v planšar-
ski koči.

Šele na Velem polju so
spoznali, kako nerodno
so sestavili patruljo. Nih-
če od petih udeležencev
še nikoli ni bil na Trigla-
vu. K sreči so na poti sre-
čali dva kurirja in sicer
Antona Pretnarja in Ber-
narda Rekelja (iz taboriš-
ča odreda so namreč
odšli na pot le trije tovari-
ši in dve tovarišici). Na
vprašanje, če je bil kdo od
njih že na Triglavu, je
Pretnar pritrdilno odgo-
voril. Kurirja sta se priklju-
čila koloni.

Ko so se zjutraj zbudili
na Velem polju jih je pri-
čakalo presenečenje. Po-
noči je zapadlo pol metra
snega. Naj gremo nazaj
ali naprej! Vprašanje, ki
je tlelo vsem v glavi, a ga
nihče ni izgovoril. Na
vrhu Triglava so izobesili
zastavo, stopili v vrsto in
se slikali. Ne enkrat, am-
pak večkrat. Nam vsem
pa je najbolj poznana sli-
ka, ko na vrhu Triglava
stojijo v vrsti v pozdrav
zastavi in osvoboditeljem
Beograda.

Tako sta med vojno
dvakrat zaplapolali zasta-
va na Triglavu. Dvakrat v
pozdrav borcem za svo-
bodo, bodoči svobodni
domovini.

Prvič zastava po osvoboditvi

Kdaj je po osvoboditvi
prvič zaplapolala zastava
na vrhu Triglava? O tem
je Slovenski poročevalec
30. maja 1945. leta poročal
takole:

»Kot prva planinca v
veliki svobodni Jugosla-
viji sta 20. maja Mirko
Dermelj in Karel Koreni-
ni, oba inženirja kemije in
Skalaša jeseniškega kluba,
razobesila na vrhu
Triglava na strehi Aljaže-
vega stolpa slovensko
trobojnico, ki naj priča,
da je Triglav bil in bo
ostal za vedno slovenski.
Plezala sta po slovenski
smeri v severni steni Tri-
glava, na Kredarici od-
stranila z Aljaževega do-
ma nemški napis »AL-
LASCH-HAUS« ter po
snegu in ledu v najlep-
šem vremenu dosegla vrh
Triglava. Naj vihra naša
zastava v spomin padlim
junakom in v čast hra-
brim borcem za svobodo.

Naš Očak Triglav pa je
imel te dni še dva druga
obiskovalca. V nedeljo
sta se povzpela nanj naš
neugnani planinski vo-
dnik Jože Čop in njegov
tovariš Ivan Poljšak.«

★

Končno ob jubileju pla-
nincev lahko rečemo, da
smo bili vsi partizani pla-
ninci. Res je, ne prostovoljni
planinci, zato pa za-
gotovo prostovoljni borci
za svobodo. In gore so bi-
le naš dom. Zato se vsi
bivši borci, aktivisti, za-
porniki in interniranci
priljučujemo prazniku
slovenskih planincev in
jim čestitamo ter želimo
še obilo uspeha.

Jože Vidic

ci prvega vzpona na Triglav

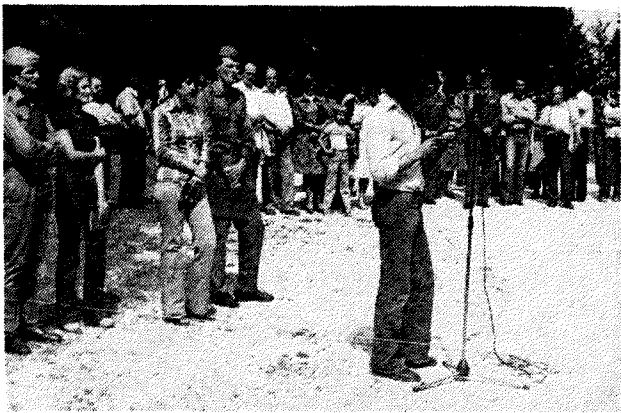
JESENICE

Pohodi ob dnevu graničarjev

V počastitev dneva graničarjev so v soboto, 12. avgusta graničarji od Ljubelja do tromeje na Peči, mladinci jeseniške in tržiške občine, borci NOB, železarji z Jesenic, gasilci ter drugi odšli po poteh karavanških graničarjev. Ob tej priložnosti so odkrili spominske plošče graničarjema Veljku Djuroviču in Smaju Tamarušu na Vajnežu ter graničarjema Ostoju Plavšiču in Branislavu Todorovu na Zelenici.

Cilj pohodnih enot je bila Završnica, kjer je bila pri spomeniku ponesrečenemu sekretarju SKOJ Dragoljubu Milovanoviću osrednja gorenjska proslava ob dnevu graničarjev. Zbrane je pozdravil predsednik občinske konference ZSMS Slavko Mežek, slavnostni govor pa je imel starešina graničarjev polkovnik Silvo Banovec. V kulturnem programu so nastopili graničarji karavle Tomaža Verdника iz Most in mladinci iz Zirovnice. Udeleženci pohoda so se pomerili tudi v več športnih disciplinah.

BRANKO BLENKUŠ

JAMLJE PRI DOBERDOBU

Tretje srečanje bivših zapornikov

Dne 12. avgusta so se v Jamljah v občini Doberdob že tretjič srečali tovariši in tovarišice ter svojci preminulih zapornikov, ki so bili zaradi izdaje ujeti in postavljeni pred posebno sodišče že leta 1942. Skupino so sestavljali v glavnem ladjedelniški delavci iz Doberdoba, Jamelj, Opatjega sela, zidarji iz Gabrovice pri Komnu ter drugi iz Skrbine, Komna, Skopega in drugod. V skupini so bili tudi štirje italijanski komunisti iz Ronk. Skupno je bilo ujetih štirinpetdeset tovarišev, od katerih je živih še devetindvajset.

Na srečanju je bil, kot vedno doslej, prisoten župan občine Doberdob tovariš Jarc, tokrat pa še stara komunistka in borka Gizela Fontanot, teta bratov Fontanot, po katerih se je imenovala tržiška brigada, sama pa je v odporniškem gibanju v Franciji izgubila dva sinova. Srečanje je pozdravil tudi tovariš Postega, predsednik ANPI in član centralnega odbora protifašističnih preganjancev Italije. Udeleženci so poslali pozdravni telegram predsedniku italijanske republike Pertiniju, ki je dolga leta prebil kot antifasist v italijanskih zaporih.

Srečanje je trajalo ves dan, udeleženci pa so se dogovorili, da se prihodnje leto srečajo na jugoslovanski strani Krasa.

BOGDAN BUKOVEC

SNEŽNIK

Obiskali partizansko tiskarno Triglav

V začetku junija so se srečali partizanski tehniki-tiskarji, ki so obiskali gozdove Medvedjeka in Goteniškega Snežnika, kjer je med vojno delovala partizanska tiskarna Triglav. Na poti je petinštirideset udeležencev izleta obiskalo še Taborske jame, kjer so obudili spomin na borce, ki so padli v njej leta 1942.

Blizu jame so nekdanji partizanski tehniki iskali ostanke tiskarne Triglav, saj je bil konec marca leta 1945 zgrajen pravi dom, ki pa je bil ob četniški ofenzivi aprila 1945 požgan. Zbudili so se le spomini ljudi, ki so med vojno tiskali partizansko literaturo. Od partizanske tiskarne ni ostalo ničesar, le spominska plošča govori o njenem delovanju.

Nazaj grede so se v Brigi spomnili komisarja tiskarne tovariša Lada, ki je z dvema tovarišema padel v bližini šole.

MARJAN TRATAR-UČO

RADLJE OB DRAVI

Proslava občinskega praznika

Občani Radelj ob Dravi praznujejo 12. avgusta svoj občinski praznik v spomin na partizanski napad na nemško orožniško postajo v Ribnici na Pohorju. Napad je izvedla skupina šestnajstih partizanov, ki so pripadali 1. pohorski četi.

Praznovanje je trajalo ves teden v raznih krajih občine. V Spodnji Vižingi so začeli graditi lesnoindustrijski kompleks, v Radljah so priredili območno in republiško tekmovanje traktoristov in mladih zadružnikov, občinska skupščina je imela slavnostno sejo, mladi pa so odšli po poteh NOB. V Gradišču na Kozjaku so proslavili dan mladinskih delovnih brigad, v Breznem ob Dravi pa so odprli cvetlično in lovsko razstavo, priredili streljanje na glinaste golobe, organizirali partizanski miting ter sprejeli mlade prostovoljce v enote teritorialne obrambe. V Ožboltu so pripravili športno ribiško tekmovanje, v Josipdolu pa so imeli zbor samoupravljalcev ob 40. letnici stavke kamnosekov.

Osrednja proslava je bila v nedeljo, 13. avgusta v Breznem, ko so enote JLA, civilne zaščite in teritorialne obrambe izvedle tektično vajo, izvedli pa so tudi kulturni in športni program, odprli novo šolo s športnim igriščem in telovadnico ter priredili družabno popoldne.

DRAGO MIKLAVC

VINICA

Taborniki odreda Stražnih ognjev iz Kranja taborili v Vinici

Po več kot dvajsetletnem taborenju v Fažani pri Pulju so se taborniki odreda Stražnih ognjev iz Kranja s taborniki odreda Svobodni kamnitnik iz Škofje Loke dogovorili, da bodo letos taborili v Učakovcu pri Vinici ob Kolpi. Kranjski taborniki so imeli v gosteh tudi enajst skavtov iz italijanskega mesta Rivolija pri Torinu, ki je pobrateno s Kranjem.

Tabor so si uredili pri Prokšljevem mlinu in so si tako lahko ogledali delo na kmetiji, žagi in mlinu, saj so bili stiki z vsemi domačini zelo prisrčni. Ze prve dni je tabor obiskal predsednik krajevne skupnosti, ki je tabornike pozdravil v imenu krajanov ter jim izročil darila. Tudi mladinci in vaščani so radi prihajali med tabornike in se udeleževali njihovih prireditev.

Kranjski taborniki, fotografirani pred Župančičevim spomenikom v Vinici Foto: Aljoša Drobnič

Poleg osnovnega programa so taborniki želeli čimbolje spoznati Belo krajino in kraje na sosednem Hrvaškem. Tako so si ogledali rojstno hišo pesnika Otona Župančiča in spomenik padlim v Vinici, spomenik NOB na griču pri Črnomlju, v Metliki pa muzej NOB, ter etnografski in gasilski muzej. Obiskali so tudi tabornike odreda Bičkova skala iz Ljubljane, ki so taborili v Podzemlju. Tam so si ogledali tudi arheološka izkopavanja. Pripravili so še ogled Baze 20 v Kočevskem Rogu ter izlet na Plitvička jezera.

Taborniki so med taborenjem osvojili več veščin, od katerih je bila najtežja »partizanski kurir«. To najtežjo preizkušnjo vzdržljivosti, ko mora tabornik štiriindvajset ur zdržati brez hrane v samoti in ne sme spregovoriti nobene besede, ter prehoditi določeno pot, so opravili tudi nekateri italijanski skavti.

Tudi z mladinci delovne brigade v Črmošnjicah, ki gradijo cesto na partizanski Rog, so taborniki navezali tesne stike, saj so jih obiskali in jim pomagali delati, brigadirji pa so se udeležili orientacijskega pohoda, ki so ga pripravili taborniki v sodelovanju s teritorialno enoto ter vojak iz Črnomlja. Orientacijskega pohoda so se udeležili tudi taborniki cerkniškega odreda Jezerske ščuke, ki so taborili v bližini kranjskih tabornikov.

IVANKA ŠORLI

ADLEŠIČI

Srečanje borcev treh krajevnih skupnosti

V nedeljo, 6. avgusta je obiskalo Adlešiče več kot sto borcev NOV iz krajevnih skupnosti Milnše-Kolovrat v občini Zagorje ob Savi in krajevne skupnosti Stara Ljubljana. Borci iz Mlinš-Kolovrata so Adlešičanom poklonili knjigo Rdeči revijri in sliko Mlinš, ki jo je naslikal Lojze Pokorn.

Adlešički mladinci so gostom pripeli šopke, mešani pevski zbor pa je pod vodstvom partizanskega učitelja Mihe Vahna zapel pesem Tam nekje med svobodnimi polji. Člani prosvetnega društva Adlešiči so pripravili lep kulturni program, folklorna skupina pa je zaplesala nekaj adlešičkih in drugih belokranjskih ljudskih plesov.

Na prijetnem srečanju so se dogovorili, da bodo člani zveze borcev iz Adlešičev vrnili obisk svojim tovarišem v krajevnih skupnostih Mlinše-Kolovrat in Stara Ljubljana.

ALOJZ CVITKOVIČ

KOROŠKA BELA

Ježkov odred

Na Koroški Beli deluje Ježkov odred, ki sodeluje na partizanskih pohodih, obrambnih dnevih in drugih akcijah. Odred ima devet bataljonov, v katerih so največ učenci osnovne šole Koroška Bela in borci NOV tega kraja. Komandantka brigade je Maja Kržišnik, komisar pa Matjaž Smolej.

Na fotografiji: Ježkov odred na zbornem mestu na Pristavi po pohodu ob spominskih obeležjih NOB.

Tekst in foto: BRANKO BLENKUŠ

JESENICE

Veliko zanimanje za vlak bratstva in enotnosti

Veliko ljudi iz današnje jeseniške občine je bilo med vojno izgnanih v Srbijo, največ v valjevsko občino, zato sta ti dve občini tudi pobrateni. Za letošnji vlak bratstva in enotnosti, ki bo iz Slovenije odpeljal 11. oktobra, vrnil pa se bo 15. oktobra, se je v jeseniški občini prijavilo štirideset nekdanjih izseljencev. Z njimi bo odšla tudi tričlanska delegacija občinske skupščine, predstavniki krajevnih skupnosti, železarne ter športni delavec. Med tremi kulturnimi skupinami iz naše republike bo tudi pihalni orkester jeseniških železarjev.

RIKA KLINAR

LIPANCA NA POKLJUKI

Nova planinska koča

V začetku avgusta so na Lipanci na Pokljuki odprli nov planinski dom, ki so ga začeli obnavljati pred tremi leti. Spodnji prostori in pritličje so zidani z neobdelanim kamnom, streha pa je krita s škodlami. Koča ima šestdeset ležišč, urejene pa so tudi sanitarije in vodovod.

Gradnjo doma so omogočili Planinska zveza Slovenije, TTKS občine Radovljica ter številni domačini, ki so pomagali pri prevozi, oskrbovanju s cementom ter prostovoljnem delom. Vse to je zmanjšalo stroške in je gradnja stala le petstotisoč dinarjev.

Koča na Lipanci je doprta vse leto.

JOŽE AMBROŽIČ

Turneja po partizanskih poteh bratstva

Tržaški partizanski pevski zbor je obiskal od 12. do 15. avgusta 1978 več znanih partizanskih krajev v SR Sloveniji, Hrvaški in v Bosni.

Zbor je začel svoj pohod v Ljubljani, kjer so ga pričakali predstavniki republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, mestnega odbora ZZB NOV Ljubljana, Partizanskega pevskega zbora Ljubljana in pionirji osnovne šole »Tone Čufar« iz Ljubljane.

vami in z dosežki naše socialistične revolucije,

obuditi spomine, kjer so se borci prekomorskih brigad, člani tržaškega partizanskega pevskega zbora bojevali skupaj z borci NOV in POJ proti nacifašizmu in

obeležiti s komemoracijami, s partizansko pesmijo in s koncerti partizansko pot bratstva.

Njihovo potovanje po partizanskih poteh bratstva je v celoti izpolnilo svoj namen. To je bila

re tovariša Tita, rojstno hišo predsednika Tita in Dom mladih v Kumrovcu, Avguštinčičevo galetrijo v občini Klanjce, spomenik Matiji Gubcu in kmečkim puntom v Stubiških toplicah. Obiskali so še mednarodno naselje mladinske delovne akcije »Sava« pri Zagrebu v katerem živi in dela 3000 mladih brigadirjev, ki jim je zbor priredil tudi zelo uspel koncert partizanskih pesmi. Položili so tudi vence na grob padlih

rega si je ogledala okoli 1000 turistov.

Udeležence pohoda so v navedenih krajih sprejeli predstavniki ZZB NOV in drugih družbenopolitičnih organizacij ter občinskih skupščin in turistične zveze v Crikvenici. Ob srečanju so se dogovarjali tudi o medsebojnih vezeh in gostovanjih v prihodnje.

Pohoda so se med drugim udeležili Federico Vincenti, predsednik deželnega odbora ANPI iz

Spoštovani tovariš Tito!

Mi slovenski in italijanski partizani, borci NOV in POJ iz Republike Italije, pošiljamo Tebi, dragi tovariš Tito – človeku miru in pobudniku novih strani zgodovine jugoslovanskih narodov in narodnosti ter poborniku za čim tesnejše sodelovanje med narodi sveta – tople pozdrave VZPI-ANPI – Vsedržavnega združenja partizanov Italije – Associazione nazionale partizani d'Italia, Italijanov in Slovencev, tržaškega partizanskega pevskega zbora in Slovenske prosvetne zveze iz Trsta.

Mi, bivši borci se vsak na svojem mestu trudimo, po svojih močeh, da pri nas razvijamo, krepimo in ohranimo bratstvo med tu živječimi narodom in da prenašamo tudi z našo pesmijo tradicije naše slavne revolucije, ki je bila narodna in socialna.

Prav tu na tem mestu, kjer je pred 34 leti divjala strahotna ofenziva fašističnih, hitlerjevskih in domačih izdajalskih hord, smo se proti njim, ramo ob ramo, primorski borci, Slovenci in Italijani, vključeni v tedanje proletarske edinice, slavne NOV Jugoslavije, skupno borili za dokončno zmago nad nacifašizmom.

Prejmi, dragi tovariš Tito, iz tega slavnega herojskega mesta iskrene tovariške pozdrave. Hkrati Ti želimo trdno zdravje, dolgo življenje in osebno srečo.

Vse to želimo tudi vsem jugoslovanskim narodom in narodnostim; obenem pa jim želimo mnogo novih uspehov in delovnih zmag socialistične samoupravne družbe.

Dvesto udeležencev pohoda po partizanskih poteh bratstva.

Drvar, 14/8-1978

Namen njihovega obiska pri nas je bil: **razvijati** in negovati tradicije narodnoosvobodilnega boja ter jih ustvarjalno prenašati na mlado generacijo, **krepiti** in razvijati bratstvo in enotnost med narodi in narodnostmi dveh sosednih dežel Italije in Jugoslavije,

prispevati svoj delež k utrjevanju miru v svetu in k poglobljanju prijateljstva in miroljubnega sožitja med narodi in narodnostmi, ki živijo v različnih družbenoekonomskih sistemih ter h krepitvi demokracije, svobodoljubnih teženj ljudi ter k poglobljanju kulturnih vezi med narodi in narodnostmi obeh dežel, **seznaniti** se z pridobit-

uspešna politična manifestacija, ki je poglobila in stkala nova spoznanja, prijateljstva, sporazumevanja in sodelovanje. Prepričali smo se, da so člani tržaškega partizanskega pevskega zbora resnični ambasadorji miru in sožitja ter bratstva med narodi, da so odločni borci za svobodo, za demokracijo, prijateljstvo in za mir v svetu s posebnim poudarkom, ki so ga predstavniki ANPI in zbora nekajkrat ponovili v srečanjih z borci NOV iz bratskih republik, da se ne bi ponovile nikoli in nikjer strahote fašizma in nacizma.

Kar dvesto udeležencev pohoda je obiskalo Trebče, rojstni dom mate-

garibaldincev v Mirogoju v Zagrebu, ogledali so si eno izmed najstrahotnejših ustaških taborišč v Evropi – Jasenovac, v katerem je bilo pobitih nad 700.000 ljudi; obiskali so slavno Kozaro in izvedli krajši koncert sklenjen s kozaračkim kolom. Obiskali so med drugim tudi Banja Luko, zgodovinsko Jajce z ogledom muzeja AVNOJ, Drvar z ogledom Titove pečine, od koder so poslali pozdravno pismo predsedniku republike tovarišu Josipu Brozu Titu in Bihač z ogledom muzeja AVNOJ, ter Plitvička jezera. Svoj pohod so sklenili v Crikvenici, kjer so bili sprejeti zelo prisrčno in za zaključek izvedli koncert, kate-

Vidma (Udine), Arturo Calabria, predsednik pokrajinskega odbora ANPI Trst, Dušan Košuta, tajnik ANPI Trst in Lojze Počkaj, podpredsednik slovenske prosvetne zveze v Trstu. Zboru je dirigiral Oskar Kjuder, udeleženec znamenite drvarske bitke.

Na območju SR Hrvatske sta zbor spremljala Branko Manojlović, sekretar republiškega odbora in Anka Matić, predsednica komisije za mednarodne odnose pri Republiškem odboru ZZB NOV Hrvatske. Na vsej poti pa jih je spremljal Marjan Lenarčič, sekretar republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

Marjan Lenarčič

Povojna leta v coni B

»Sem borka NOB. Dlje časa je že, kar se mi je zgodila krivica...« Tako nam piše tovarišica Silva Roblekova iz Britofa pri Kranju. Pa smo jo obiskali.

»Moja zgodba se pravzaprav ne dotika neposredno narodnoosvobodilnega boja, ampak časa tik po osvoboditvi. Doma sem iz Vipave. Takrat, takoj po vojni, smo imeli tudi Slovenci v takratni coni B svojo oblast. Tako so nas, medvojne aktiviste, takoj, ko smo se zopet znašli na svojih domovih, poklicali na delo. Jaz sem začela delati na okrožnem izvršnem narodnoosvobodilnem odboru v Ajdovščini. Spominjam se, delali smo po cele dneve na terenu, zlasti ko smo pripravljali volitve. Nobeno delo nam ni bilo pretežko; bili smo mladi in zagnani. V začetku tudi nismo prejeli nobene plače za svoje delo... Po pol leta dela pa sem hudo zbolela, dobila sem TBC. Nemudoma sem morala na zdravljenje. Nekaj časa sem bila v bolnišnici v Vipavi, nekaj časa na Golniku in nekaj časa doma. Minilo je pol leta (prejemala sem denar, kot bi bila še vedno zaposlena). Potem pa so me pisмено obvestili, da je denarja za take primere malo ter, da lahko plačujejo bolnikom »bolezni« najdlje po pol leta. Jaz pa sem болоvala še leto in pol!

Prišel je dan, ko mi je zdravnik povedal, da sem ozdravela in, da lahko zopet nastopim delo. Obrnila sem se na svoje nekdanje sodelavce, ki pa so bili tisti čas že premeščeni, ker se je tudi oblast preselila v novozgrajeno Novo Gorico. Takoj so mi poiskali mesto v Novi Gorici, ker pa je

bilo to daleč od mojega doma, sem zaprosila, naj me premestijo kam bliže. Moje novo delovno mesto je bilo v »Destilaciji in predelavi sadja« v Ajdovščini.

Za svojo delovno dobo v tistem času imam priče, tudi nekaj takratnih dokumentov (med drugim tudi diagnozo iz Golnika...) in vendar dobe leta in pol, kolikor sem se zdravila za tuberkulozo, danes ne morem uveljaviti za pokojninsko dobo.

Tovarišica Roblekova je bila po poroki nekaj let doma, se nato zopet zaposlila, sedaj pa, ko bi želela oditi v pokoj, ji tisto leto in pol neurejenega statusa hodi narobe. Bila je že v Novi Gorici, v Ajdovščini, vendar so se, kot kaže, nekateri dokumenti iz tistih časov že porazgubili. Morda bodo v kakem zaprašenem arhivu vendarle našli tudi seznam, kjer je Silva (takrat) Lavrenčič iz Vipave zapisana kot uslužbenka OINOO Ajdovščina? Morda?

»Boli me in žalostna sem predvsem zato, ker mi ostaja tako živo v spominu, kako krvavo smo bili tiste prve dni po vojni potrebni prav mi, mladi aktivisti in aktivistke in, kako se je v tridesetih letih marsikaj zgubilo... Trije, ki smo skupaj delali, smo takrat zboleli za TBC, en tovariš je za posledicami bolezni tudi umrl. Ko bi ne bila zbolela, bi lahko delala brez prekinitve, tako pa...«

B. Ž. J.

zavarovalna skupnost triglav n. sol. o. ljubljana

61001 Ljubljana, Miklošičeva cesta 19 – Poštni predal 88-II – Telefon 324 961 – Telex: yu Sava 31293

Sklepamo vse vrste imovinskih,
transportnih in osebnih zavarovanj

TRGOVSKA
PROIZVODNA
IN SERVISNA
DELOVNA
ORGANIZACIJA

agrotehnika
LJUBLJANA o. sol. o.

DSSS
Ljubljana

TOZD AGROMECHANIZACIJA trgovina Ljubljana
TOZD KEMO-INVEST export-import Ljubljana
TOZD PRODAJNA MREŽA Ljubljana
TOZD AGRO-TEHMA Bjelovar
TOZD AGROSERVIS Brežice

NUDI

Blago domače proizvodnje in iz uvoza, na debelo in drobno:
za kmetijstvo: kmetijske stroje, traktorje in orodja, gnojila, sredstva za varstvo rastlin in druga kemična sredstva,
za gozdarstvo: gozdarske stroje in orodja,
za predelovalno industrijo: celotno strojno opremo,
za kmetijske stroje in avtomobile: nadomestne dele, gume, lake, ležaje in drugo tehnično blago,
engineering s področja opreme za kmetijstvo, prehrambeno in papirno predelovalno industrijo,
avtomatsko pranje avtomobilov.
Obiščite naše poslovalnice in prodajalne v:
Ljubljani, Celju, Mariboru, Ljutomeru, Murski Soboti, Lendavi, Škofji Loki, Žminju, Buzetu, Poreču, Beogradu, Zeleni, Sasvete, Jastrebarskem in prodajalne v okolici Bjelovarja,
predstavništva: Beograd, Zagreb, Sarajevo, Novi Sad, Skopje in Rijeka. Vršiti tehnični servis in daje strokovne nasvete.
Obiščite nas in prepričajte se v naše bogate 25-letne izkušnje!

OBIŠČITE

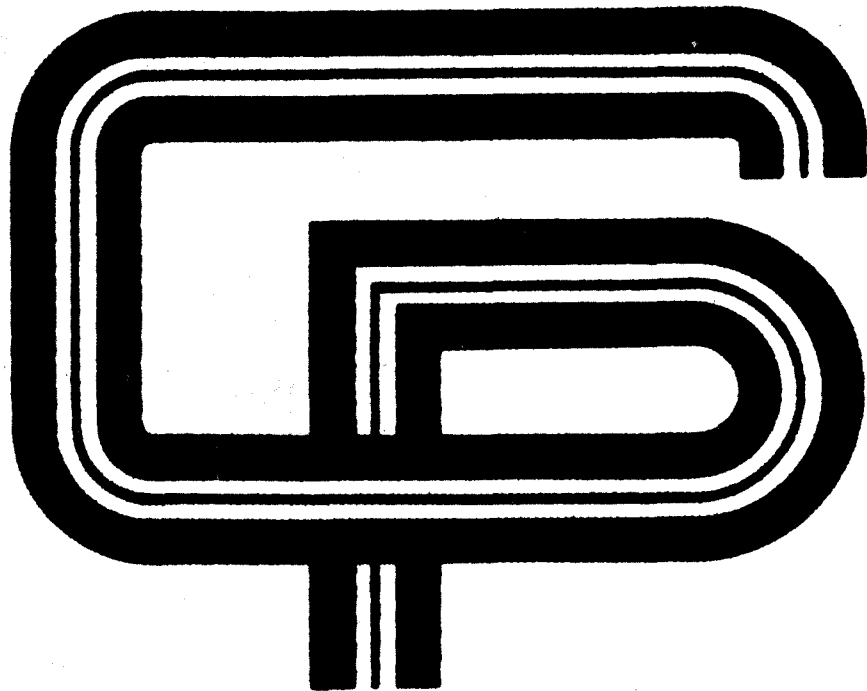
**24. MEDNARODNI VINOGRADNIŠKO-
VINARSKI SEJEM**

VINO 78

28. 8. - 3. 9. 1978

**GOSPODARSKO RAZSTAVIŠČE
LJUBLJANA**

GORENJSKA PREDILNICA

GORENJSKA PREDILNICA, Škofja Loka

izdeluje:

- volnena, sintetična, bombažna česana, kardirana prediva
- efektne preje – volnene, sintetične in mešane preje za ročno pletenje – jersey pletenine – storitve barvanja in plemenitenja pletenin.

LENDAVA

Nekajdnevni pohod po lendavski občini

Občinski komite ZSMS Lendava je organiziral nekajdnevni pohod po lendavski občini, na katerem so si osmošolci in pripadniki JLA ogledali obeležje iz narodnoosvobodilnega boja, kot so Copekov mlin v Mali Polani, hišo narodnega heroja Štefana Kovača v Nedeljici itd. V Turnišču so pripravili še srečanje z borci NOV.

Tekst in foto: JOŽE ŽERDIN

POSTOJNA

Trostezno balinišče pod streho

Rekreacijskemu centru upokoencev, borcev in invalidov v Postojni se je končno uresničila dolgoletna želja, saj so 2. julija odprli prvo fazo hale trosteznega balinišča. Tako bodo lahko tekmovalci, ki so jih morali večkrat zaradi dežja prekiniti, nemoteno potekala.

Gradnja prve faze je stala milijon petstotisoč dinarjev, za zaključna dela, osteklenitev, centralno kurjavo, ureditev bifeja pa bo potrebno še približno toliko denarja. Predsednik društva upokoencev Leo Garzzeroli je med drugim dejal, »da je gradnja dvorane izraz solidarnosti in razumevanja delovnih organizacij, ustanov, obrtnikov in vseh občanov, ki so vsi po svojih močeh pomagali, da smo lahko začeli graditi tako pomembni športni objekt. Prepričan sem, da bomo s skupnimi močmi uresničili tudi drugo fazo.«

Na dan otvoritve je prireditelj, rekreacijski center upokoencev, borcev in invalidov, povabil sedemnajst ekip iz kraških in obalnih občin, ki so se na »brzoturnirju« pomerili v kategorijah mlajših in starejših. Najboljša je bila ekipa Postojne, za njo pa Pivka in Cerknica. Pri ekipah mladih tekmovalcev je zmagal Orlek pred Eto iz Cerknega in Grmado iz Planine. Delovni kolektiv Postojnske jame, ki je bil pokrovitelj tekmovanja, je zmagovalcem poklonil plakete, ki simbolizirajo novo balinišče, ter diplome.

Rekreacijskemu centru Postojna želimo, da bo športno dvorano čimprej končal in da bi še naprej sodelovale delovne organizacije in ustanove s svojimi prispevki.

VINKO BAVCON

CIRKOVCE NA DRAVSKEM POLJU

V spomin na padle borce

V spomin na boj 1. slovenskogoriške čete, ki je bila 8. avgusta 1942 izdana in uničena v Mostju pri Ptuj, praznujejo občani ptujske občine svoj občinski praznik. Letos je bil že dvajseti po vrsti. Osrednjo proslavo pripravijo vsako leto v drugi krajevni skupnosti, ki jih je zunaj mesta kar petindvajset. Letos so jo pripravili v Cirkovcih, kjer so prikazali skokovit razvoj kmetijstva, saj spada ta krajevna skupnost med najbolj delovne v občini.

Prireditve so bile tudi v drugih krajih občine, odprli pa so tudi nekaj novih gospodarskih obratov ter cesto v Stopercih. V Dornavi, kjer je sedež mladinske delovne akcije Slovenke gorice 78, so se srečali brigadirji vseh slovenskih delovnih akcij v Sloveniji. V soboto, 19. avgusta so se brigadirji-veterani spet srečali pri udarniškem delu in bodo skupaj z mladimi kopali jarke za vodovodno omrežje.

V dvorani doma krajanov v Cirkovcih je bila svečana seja občinske skupščine, družbenopolitičnih organizacij in delegacij, ki so se udeležili tudi delegati iz pobratenih občin Krapina, Koprivnica, Varaždin, Ormož, Čakovac, Slovenska Bistrica in Globasnica na avstrijskem Koroskem ter delegacija pobratenege mesta Arandjelovac. Predsednik občine Ptuj dr. Cvetko Doplihar je govoril o gospodarskih uspehih v občini, nato pa so podelili občinska priznanja. Sledil je bogat kulturni program.

FRANJO HOVNIK

OTROBOVEC V LOŠKI DOLINI

Srečanje borcev Loškega odreda

V nedeljo, 3. septembra ob 11. uri se bodo prvič po 35 letih srečali borci loškega odreda v Otrobovcu pod Snežnikom v Loški dolini. Ob tej priložnosti bodo odkrili spominsko obeležje, skupščina občine Cerknica pa bo enoti izročila bojni prapor.

Loški odred je bil ustanovljen 27. avgusta 1942. leta v Otrobovcu pod Snežnikom. Tega dne so borci zaprisegli in obljubili, da se bodo zvesto borili proti sovražniku in branili svojo domovino. Kmalu po zaprisegi 20. oktobra 1942. leta so borci odšli na Primorsko kot Soški odred in v te kraje ponesli baklo upora.

Za borbene uspehe proti sovražniku in domačim izdajalcem ter razvijanje bratstva in enotnosti med Notranjci, Gorani, Primorci in Kočevarji, je skupščina občine Cerknica ob lanskem občinskem prazniku podelila domicil Loškemu odredu, na letošnjem srečanju pa bodo prejeli tudi bojni prapor.

Srečanje borcev Loškega odreda se bo pričelo 3. septembra, točno ob 11. uri v Otrobovcu. Slavnostni govornik bo nekdanji organizator Loškega odreda in kasnejši komandant 30. divizije Tone Bavec-Cene, ki bo istočasno odkril tudi spominsko obeležje. Zatem bo predsednik skupščine občine Cerknica Janez Pakiž izročil predstavnikom Loškega odreda bojni prapor, nakar bo kulturni program, v katerem bodo sodelovali: pihalni orkester iz Cerknice, moška pevska zbor iz Loške doline in Nove vasi ter recitatorji amaterskega gledališča pri DPD Svoboda Loška dolina. Po slavnosti se bodo borci in občani srečali pri lovski koči v Grajšovki, kjer bodo za prijetno razpoloženje poskrbele lovske družine iz Starega trga, Iga vasi in Babnega polja.

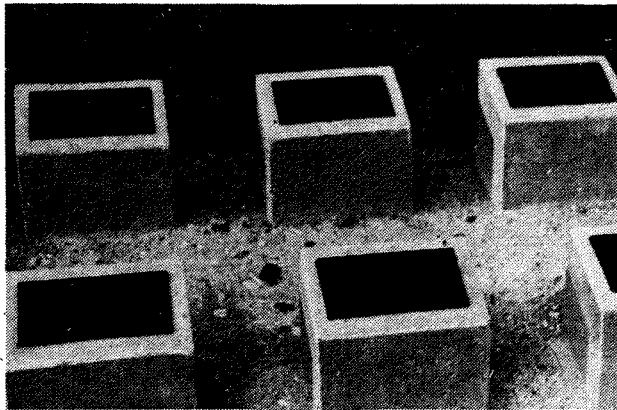
Srečanje borcev Loškega odreda in odkritje spominskega obeležja bo hkrati osrednja proslava v občini Cerknica in uvod v praznovanje občinskega praznika.

Organizacijski odbor pri občinskem odboru ZZB NOV Cerknica pričakuje, da se bo srečanja borcev Loškega odreda udeležilo nad 3000 borcev, aktivistov in občanov tudi iz sosednje Primorske, Gorskoga kotolja in drugih krajev.

SLAVKO BERGLEZ

HRUŠICA – BELO POLJE

Obnovili imena talcev

Imena in slike na spomeniku talcev, ki so bili ustreljeni 27. julija 1942 na Belem polju, so bila že slabo vidna, zato so se občani tega kraja in družbenopolitične organizacije odločili, da bodo imena v jeseniški železarni vili v bron. Bronaste plošče z imeni talcev so vzdali v betonske kamne, ki so jih naredili in vgradili vaščani s prostovoljnim delom. Nove plošče so odkrili ob letošnjem krajevnem prazniku.

BRANKO BLENKUŠ

RADOVLJICA

Pohod na Vodiško planino

Občinski komite ZSMS Radovljica je v sodelovanju z občinskim odborom ZZB NOV ter osnovno organizacijo ZSMS iz Kamne gorice in Kroke ob radovljiškem občinskem prazniku, 5. avgusta pripravil pohod na Vodiško planino. Udeležilo se ga je stopetdeset mladih, med njimi petindvajset vojakov. Mladi so odšli na kraj ustanovitve Cankarjevega bataljona iz Kroke in Kamne Gorice, na Pogoršarjevi planini pa so pripravili tudi proslavo. Na njej je govoril predsednik občinskega odbora ZZB NOV Radovljica Slavo Staroverski. Pripravili so tudi kulturni program, pred spomenik pa položili venec.

V Radovljici pričakujejo, da bo ta pohod postal tradicionalen. Osmega septembra pripravljajo še pohod na Lipansko planino.

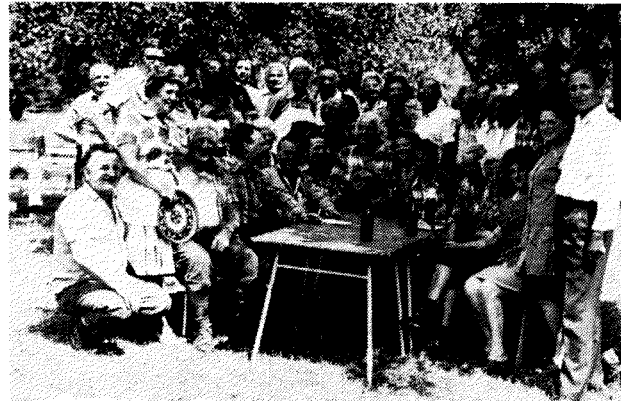
RINA KLINAR

JESENICE

Prijetno slavlje v KS Plavž

Člani krajevnice organizacije ZB NOV Plavž na Jesenicah so letos v počastitev dneva vstaje in občinskega praznika pripravili tovariško srečanje na partizanski domačiji pri Žvagnu na Jesenicah. Po prihodu pohodne enote, ki je obšla spominska obeležja na Karavankah in Mežaklji, so imeli krajšo slovesnost, pomerili so se v streljanju z zračno puško, nato pa so veselo zaplesali ob zvokih »Karavel«.

B. B.

ŠENTANEL NAD PREVALJAMI

Srečanje članov ZB NOV slovenskih železarn

Letos bo 26. avgusta v koroški partizanski vasi Šentanel nad Prevaljami že 6. spominsko srečanje članov ZB NOV slovenskih železarn. Zbrali se bodo borci iz treh slovenskih železarn, Žične Celje, Tovila iz Ljubljane, Metalurškega inštituta iz Ljubljane in drugih delovnih organizacij, ki so združene v slovenske železarne.

Prvo tovrstno srečanje je bilo leta 1973 na Pokljuki. Naslednje leto so se borci srečali v Kotljah na Rinskem vrelcu, kjer je bila v času okupacije nemška postojanka in mučilnica. Tretje srečanje je bilo v Štorah, leta 1976 so se zbrali v Begunjah, lani pa v dolini Radovne na Gorenjskem.

Letošnje srečanje v Šentanelu organizira aktiv ZB NOV Železarne Ravne. Na srečanju bodo borci obudili spomine na nedavno preteklost in svoje izkušnje pripovedovali mladim iz organizacij združenega dela slovenskih železarn.

FRANJO SREBOTNIK

ZABUKOVICA

Po transverzali kurirjev in vezistov NOV Slovenije

Del skupine planincev Planinskega društva Zabukovica je v prvih dneh avgusta zaključil dalj časa trajajočo pot po Transverzali kurirjev in vezistov NOV Slovenije.

Pot je planincem približala različne kraje, znane iz NOB, obiskali so številne spomenike ob poti ter se seznanjali z zgodovino krajev ob poti. V pomoč jim je bil vodnik po transverzali in knjiga Viktorja Čeha »Od Gančanov do Slavnika«. Planinci so na poti začutili, da je transverzala premalo znana, pa so sklenili, da jo opišejo ter nanjo opozorijo predvsem borce in mladino.

Začetek poti je v Gančanih v Prekmurju. Tam je padel narodni heroj Štefan Kovač-Marko. Pot vodi dalje preko Ljutomera, Slovenskih gor, Maribora na Pohorje ter preko znane Osankarice in partizanske bolnišnice »Pavček« naprej na Korosko. Tu obišče popotnik prizorišča zadnjih partizanskih bitk na Slovenskem. Od tod vodi pot preko Slovenj Gradca na Slemeter do Čemšeniške planine v Zasavje. Z Zasavja zavije pot na Bohor, v Brestanico, kjer je izredno zanimiv izseljeniški muzej in naprej na Dolenjsko. Tam se vrstijo kraji kot je Bučka, Suhor, nato Bela krajina s Črnomljem, Kočevski rog, Pugled; potlej pride na vrsto Notranjska, ljubljanska kotlina, Turjak, Janče, Polhograjski dolomiti, Loško pogorje, Jelovica. S partizanske Jelovice se pot spušča v idrijsko hribovje, na Vojsko, Gornjo Trebušo ter čez Trnovski gozd v Brkine z zaključkom na Slavniku.

Ni mogoče v kratkem zapisu opisati vseh 88 kontrolnih točk, ki so vse slavni kraji ali znani spomeniki naše revolucije, pa tudi ne vseh številnih prijaznih vasic, ki so posejane po vsej poti transverzale. Prav bi bilo, da bi to pot prehodilo čimveč mladih!

FRANC JEŽOVNIK

Ivanka
Gorjup

V starosti 82 let je umrla Ivanka Gorjup iz Lokovca pri Čepovanu. V začetku leta 1943 je pričela sodelovati z NOB. Za partizane je zbirala razni material in hrano. V njeni hiši je bil prvi partizanski tečaj v tistem kraju nekaj časa pa je bila tudi gospodarska pokrajinska komisija ter šiviljska delavnica. Sin je bil udeleženec NOB, obe hčerki pa sta aktivno sodelovale z NOB.

Anton
Jerina

Aprila so se na cerkniškem pokopališču poslovili od Antona Jerine, rojenega leta 1895. Med narodnoosvobodilno borbo je že od samega začetka aktivno deloval v odporu kot železničar. Okupator ga je odkril in leta 1944 zaprl v ljubljanskih zaporih ter kasneje interniral v Nemčijo, odkoder se je vrnil šele po osvoboditvi. Za aktivno delo v NOB je bil tudi odlikovan.

Pavlina
Ambrožič

Petega maja so tovariši pospremili na poslednjo pot Pavlino Ambrožič iz Dražgoš. V dražgoški bitki je izgubila moža in dom ter ostala sama s tremi majhnimi otroki. Kmalu pa si je zgradila nov, zasilen dom, ki je bil zopet zatočišče partizanom.

Vsem, ki so jo poznali,
bo ostala v svetlem spo-
minu.

Marija
Pavšič

Na lokovškem pokopališču smo se poslovili od znane partizanske mame, Marije Pavšič. Že v letu 1942 se je v njeni hiši večkrat sestajal odbor OF. Njena dva sinova sta bila med partizani, eden je padel v Trnovskem gozdu, drugi pa je umrl za posledicami vojne. Dočakala je visoko starost 86 let.

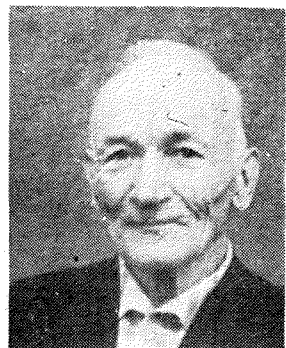
Jože
Kopinč

Na pokopališču v Dobovi smo se poslovili od Jožeta Kopinca iz Gaberja pri Dobovi. Rodil se je leta 1916. Že pred vojno je stopil v KP in kot aktivist leta 1941 bil med prvimi organizatorji odpora v Dobovi. Pri njem so se sestajali borci 1. Brežiške čete med katerimi sta bila Dušan Kveder in Rudi Janhuba. Ob prihodu okupatorja je bil zaposlen na železniški postaji Dobova, zato se je preko nje ga odvijala najvažnejša zveza z aktivisti. V drugi polovici leta 1944 je moral oditi v partizane v Kozjanski odred. Postal je politkomisar za področje Planine pri Sevnici.

Anton
Kranjc-
Marko

Desetega junija so se poslovili sorodniki, prijatelji in sorbci od devetinsedemdesetletnega Antona Kranjca-Marka. Bil je eden prvih ustanoviteljev OF v vasi Srpenica pri Bovcu. Deloval je kot aktivist na terenu in bil ujet ter odpeljan na prisilno delo. Pobegnil je in se priključil partizanskim enotam, kjer je dočakal tudi svobodo. Po vojni je bil aktiven sotvorec v graditvi nove domovine.

Anton
Cencelj

V Špitaliču pod Menino planino smo se konec lanskega leta poslovili od Antona Cenclja, starega 83 let. Leta 1942 je začel aktivno delati za NOB in vsa njegova družina. Po aretaciji avgusta leta 1943 je preстал vse strahote celjskega Starega piskra nato v mariborskih in nazadnje v nemških taboriščih.

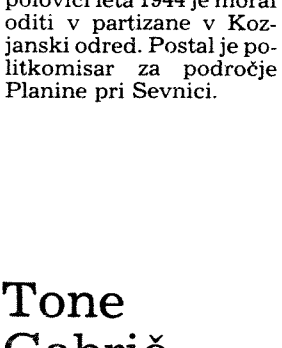
Franc
Obreza

V Martinjaku pri Cerknici je umrl član ZB, Franc Obreza, ki se je rodil leta 1906. Z NOV je začel sodelovati od leta 1942 dalje. Od marca leta 1944 do konca vojne je bil v enoti ortopedske delavnice pri Glavnem štabu Slovenije »Vojna planjava snežniške bolnišnice«. Bil je odlikovan z redom zasluge za narod s srebrno zvezdo.

Julijana
Puc

Na pokopališču v Vipavi smo se poslovili od Julijane Puc, vojaške vojne invalidke. Rodila se je leta 1894 na Nanosu, kjer je okusila fašistično nasilje. Med NOV je bila z družino preganana v dolino, domačijo pa so ji izropali in požgali. Ob nemškem napadu ji je bila ubita hčerka, sama pa je bila ranjena. Odlikovana je bila z medaljo zasluge za narod.

Tone
Gabrič

Maja smo se številni borci, znanci, sorodniki in prijatelji poslovili od soborca Toneta Gabriča. Stopil je med prve borce NOV in bil vse do konca vojne. Prijel je več odlikovanj.

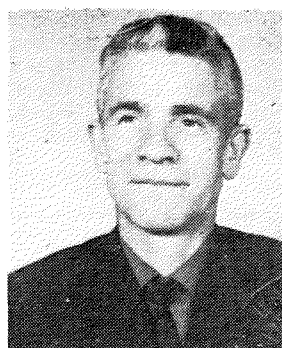
Ciril Božič

Velika množica Vipavcev in okoličanov se je poslovila maja od Cirila Božiča iz Vipave. Za cilje NOV je začel delati ob razpadu Italije. Bil je član odbora OF v Vipavi in aktivno pomagal NOG.

Franc
Kozjek

V 86 letu starosti je umrl Franc Kozjek iz Rakke. Že v mladih letih je sodeloval v naprednem gibanju delavskega razreda. Med NOV je bil v službi na železnici, kjer je bil kot aktivist, prenašal je pošto. Pokopali smo ga na Žalah v Ljubljani.

Alojz
Šolar

Drugega aprila 1978 so se člani ZB Dražgoše poslovili od svojega sotovariša Alojza Šolarja. Šolar je bil gozdni delavec in aktivist, ki je imel ves čas vojne redne zveze s partizani. Tovariši ga bodo ohranili v najlepšem spominu.

Frida
Bajc

Po hudi in zahrbtni bolezn je v aprilu umrla Frida Bajc, rojena v Trstu leta 1911. Za časa vojne je vsestransko podpirala narodnoosvobodilno gibanje, zato jo je okupator leta 1943 zaprl in interniral v Nemčijo. Za njo bo ostal trajen spomin!

Jože
Zorn

Na pobreškem kopališču v Mariboru smo se sredi maja poslovili od aktivista OF, Jožeta Zor-
na, rojenega leta 1901 v Prvačini pri Novi Gorici. V času NOB je vsa družina aktivno sodelovala od leta 1942. Tri njegove hčerke so bile aktivistke. Domacija je bila zanesljiva postojanka vse do konca vojne. Sam je sodeloval v odboru OF, gospodarski komisiji in obveščevalni službi. Za svoje zasluga v NOB je bil odlikovan.

Obćinska konferenca
zveze socialistične mladine
Novi Beograd

Oficirska šola pomeni osrednjo našo partizansko ustanovo, ki je vzgajala med borbo starešinski kader in ki je v veliki meri prispevala k uspehu naše narodnoosvobodilne vojne. Ta in podobne oficirske šole tudi pri drugih glavnih štabih in vrhovnem štabu so po osvoboditvi postale temelj, na katerem smo in še gradimo ves naš starešinski šolski sistem v naši armiji. Po zaslugi lastnega, našim vojaškim potrebam prilagojenega sistema vzgoje smo že med samo borbo sproti prilagajali vzgajanje starešinskega kadra zahtevam, ki jih je postavljali pred nas najmodernejše oborožen okupator. Danes pa slovi naša vojska ne samo kot ena najmodernejših na svetu, temveč tudi po tem, da je namenjena izključno samo obrambi naše države in čujanju pridobitev naše revolucije.

D. S. – D. Ž.

V pričakovanju, da se bodo tega srečanja udeležili vsi preživeli borci, vse skupaj lepo pozdravljam.

V ta namen prosimo vse borce 2. istrske bri-

Odbor borcev Gubčeve brigade

Na slovesnost vabimo tudi nekdanje borce in aktiviste, ki so se borili v tem predelu Notranjske in vse ljubitelje snežniških gozdov.

Pripravljali ni odbor

Odgovor: Enkrat v koledarskem letu imajo pravico do povračila zneskov, ki so jih plačali na račun pristojbine za javne ceste pri rabi motornih vozil ter na račun upravnih taks za registracijo tisti lastniki motornih vozil, ki so vojaški invalidi I. do IV. skupine ter vojaški invalidi V. in VI. skupine z okvaro spodnjih okončin. 40 odstotna invalidnost pomeni, da ste invalid VIII. skupine, tako da te ugodnosti niste deležni.

Odgovor: Ne obstoji možnost, da bi vam manjkajočih 27 dni podarili ali da bi zanje plačali nek znesek, lahko pa bi stopili v delovno razmerje ali opravljali dejavnost, na podlagi katere bi bili zavarovani, tako da bi se čas takšnega delovnega razmerja ali opravljanja dejavnosti upšteval za novo odmero pokojnine.

Odgovor: Čeprav ste se med tem morda že upokojili, odgovarjamo na vaše vprašanje in sicer, da imate tudi v tistem koledarskem letu, ko se upokojite, pravico do letnega dopusta, seveda pa pred upokojitvijo. Pripada vam tudi celoten regres, v višini, kot je pač dogovorjeno v vaši delovni organizaciji. Po upokojitvi se lahko honorarno zaposlite in se zato pokojnina ne zmanjša, v primeru visokih skupnih dohodkov pa plačujete poseben prispevek.

Odgovor: Po našem mnenju se vam bo doba, za katero sprašujete, upoštevala kot posebna doba v dvojnem trajanju. Dvojno se namreč šteje za pokojnino čas prebit v oboroženih vojaških formacijah protifašističnega gibanja ali v oboroženem protifašističnem boju v drugih državah. Upoštevalo pa se samo tiste oborožene formacije, ki so aktivno sodelovale v oboroženem boju, udeležba pa se šteje od trenutka, ko so te formacije začele z oboroženimi akcijami. Dokazovanje te dobe je možno samo z ustreznimi listinami, ki jih vi, kot navajate, imate, priznana pa vam bo od dne, ko je vaš bataljon prišel z bojem. Tudi čas, ki ste ga porabili za pot od doma se vam bo, kot menimo, štel v posebno dobo, glede na to, da ste se takoj po prihodu pridružili NOV. Posebno dobo boste morali uveljavljati pri Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja s pomočjo uradnih dokumentov.

Ponoči 4. septembra 1943 se je priplazil v bližino Grčaric brigadni obveščevalec Joki s svojim spremljevalcem. Ves naslednji dan sta prežдела le kakih 200 korakov daleč od prvih grčarskih hiš. Pred vstajajočim dnevom ju je obšla plavogardišna obhodna patrolja, ne da bi ju opazila v njunem skrivališču.

Oglednika sta si zapisovala vse kar sta videla. Opazila sta, da je utrjeno veliko poslopje na rahli vzpetinici na koncu vasi, to je bila gozdarska upravna hiša, in da utrjujejo gostilno, ki se ji je reklo »Tschinkel«. Odkrila sta tudi 6 stražarskih mest, štiri mitralješka gnezda in položaj za minometalec.

Ker pa se je Jokiju zdelo, da so ti podatki še preskromni, sta ostala na preži med mladimi smrečicami še en dan.

Tega dne, 6. septembra, pa sta imela kaj videti.

Ko se je po deveti uri dvignila tančičasta meglica, sta opazila po naselju živahno tekanje in kmalu nato se je vsa posadka zbrala na trgu pred cerkvijo. Tam se je postrojila v štiri oddelke z vsem orožjem.

Za obveščevalca je bil to pogled kot če lovec zagleda trop gamsov. Joki je brž naštel, da jih je vsega kakšnih 150, da imajo težke in lahke italijanske mitraljeze, puške »mauserice« in lahke minomete. Obledeli so bili deloma v uniforme bivših jugoslovanskih planincev, deloma pa civilno z enotnimi pokrivali in v nekakšnih vetrovkah.

Zbor je nato obšel statist major, se po obhodu ustavil, do Jokija pa je odmeval grenki odziv moštva na komandantov pozdrav: »Pomozi bog, junaci!«

Nato pa je »odred jugoslovanske kraljevske vojske« odmarširal v paradnom koraku in četverstopih v cerkev.

MILAN GUČEK

1

GRČARICE

Šercerjeva je zlomila vrat plavi gardi

Jokija pa je še držalo na preži. Počakal je, da je maša minila in da so se vrnili slovenski četniki po isti poti in v enakem koraku na mali trg, kjer so se spet zvrstili in jim je govoril neki civilist. Poslušalo ga je pa stoji okoli njega še več civilnih državljanov. Nato je bilo videti in čuti glasno pritrdjevanje besedam govornika.

Potem je bil razhod in med hišami je ostalo živahno še ves dan.

Popoldne sta se pripeljala v Grčarice dva lojtrska voza iz ribniške strani, polno četnikov. Z »domačimi« so se hrupno pozdravljali in ostali z njimi, bilo jih je kakšnih 50, tudi še v mraku, ko sta Joki in spremljevalec zapustila prežo in si razgibavala otrdele ude. Potem sta pohitela z dragocenimi podatki v brigado, kjer so ju že nestrno pričakovali.

Ko se je slovenski četniški ali odred »kraljevske jugoslovanske vojske v domovini« nastanil v Grčaricah, so za namestitev vojske izbrana poslopja pričeli takoj utrjevati. Upravno poslopje gozdnega gospodarstva je zasedel 1. in 2. bataljon, 3. bataljon si je uredil prizidek zraven odrednega štaba, ki se je s svojim 4. bataljonom utrdil v hiši po imenu »Tschinkel«, kjer je bila tudi gostilna. Čez cesto je bila cerkev z župniščem, ki pa ju niso zasedli, nezasedeno so pustili tudi Jaklitschevo hišo s trgovino in gostilno, čeprav je bila precej velika.

Četniški odred, ki ga je vodil major jugoslovanske kraljevske žandarmerije Danilo Koprivica-Bohut, je imel v svoji sestavi ljudi najrazličnejših preteklosti, usod, starosti in poklicev in iz vseh predelov Slovenije, nekaj jih je bilo celo iz drugih delov Jugoslavije. Skupaj s še dvema drugima »bratškima« odredoma je bil organizacijsko in kadrov-

ska jedro predvidene nove jugoslovanske kraljeve vojske. Tretjina moštva so bili aktivni oficirji vseh rodov vojske, ki se vse do poletja 1943 niso izpostavljali v boju niti proti okupatorju, niti proti partizanski vojski. Manjši del moštva so bili tisti, ki so si vojaških, ovađuških in klavskih izkušenj nabrali že v borbah proti narodnoosvobodilni organizaciji in vojski. Tak je bil na pr. odredov »kurat«, klavec in kaplan Tone Šinkar-Gorazd, borec proslulega belogardističnega »štajerskega bataljona« na Gorjancih. O njem je pisala »članica« te razbojniške vojaške enote Roza Uhan-Silva v svojem dnevniku:

»... Doma me je tako pretreslo, če sem slišala o umoru, sedaj pa hladnokrvno gledam. Kdor je proti nam, gre rakom žvižgat. To se razume. Streljamo malo, bolj pobijamo. Škoda naboja za partizanske buče. Pred napadom nam tovariš Gorazd podeli odvezo. Svetinje imamo vsi... Človek mora biti trd za vse. Koder hodimo po hostah, puščamo za sabo grobove...«

Večina, to so bili predvsem mladi ljudje, ki se doma niso opredelili za OF, ker se niso strinjali z vodilno vlogo Komunistične partije v njej, je pa bila narodnjaško nastrojena in pripravljena boriti se proti Nemcem toliko časa, da bi domovino »osvobodili« – zavezniki. To so bili zvečine člani nekdanjih sokolskih in drugih nacionalističnih organizacij, po prepričanju rodoljubi, vendar ne pristaši OF in njene oborožene sile. Testo, ki bi ga bilo treba samo prav pregnesti, in bili bi lahko prav tako navdušeni borci na strani narodnoosvobodilnega boja, če bi čas in okoliščine dopustile, da bi se prevzgojili.

Tako pa so ti mladi nacionalistični idealisti in

OBČANI RIBNICE NA
DOLENJSKEM BODO
SEPTEMBRA PROSLAVLJALI 35-
LETNICO NEKATERIH
ZGODOVINSKO POMEMBNIH
DOGODKOV, KI SO OBRNILI TOK
IN RAZVOJ NAŠEGA
NARODNOOSVOBODILNEGA
BOJA. TO STA PREDVSEM
KAPITULACIJA ITALIJANSKE
VOJSKE IN UNIČENJE »PLAVE
GARDE« IN RAZBITJE
NJIHOVEGA GLAVNEGA
OPORIŠČA V GRČARICAH, KI
LEŽIJO NA OBMOČJU RIBNIŠKE
OBČINE. KAKO JE POTEKAL
VEČDNEVNI BOJ ŠERCERJEVE
BRIGADE ZA ZAVZETJE
GRČARIC, OPISUJE V SVOJEM
PRISPEVKU AVTOR BRIGADNE
MONOGRAFIJE

naivneži nasledli vabam, ki so jim jih nastavili že z zločini narodnega izdajstva obremenjeni kolovodje in so prišli v četnike nevede, da so varovali glave in pot h karijeri pretkanim špekulantom. Naivnost in lahkomišelnost teh zapeljancev je bila tolikšna, da so jih njihovi komandanti zlahka sproti prepričali, da gre le za trenutne izhode iz zagate in da »namen posvečuje sredstva«, ko so se na poti z Otočca oglašali pri belogardističnih postojankah in so jim posadke dajale hrano, ali pa so jih obiskovali italijanski oficirji. Prav gotovo pa je norčevanje iz zapeljanih doseglo višek, ko so pripeljali na dveh vojaških kamionih 5. septembra v Grčarice polno orožja, spremljal pa jih je delavni »nacionalist« Rudolf Žitnik. Takrat je le prekipelo v teh ljudeh, polnih dvoma, in so zahtevali o očitni dvoličnosti nedvoumnega pojasnila, pa so jih kolovodje brž potolažili, češ da je italijanska vojska tako skorumpirana in tik pred razsulom in da oficirji razprodajajo že vse, kar se da še vnovčiti. In tako da je kupila Vrhovna komanda kraljeve jugoslovanske vojske za Slovenijo tole »malenkost« orožja.

Tako so naslednjega dne 6. septembra, za praznik obletnice rojstva kralja Petra II. zamenjali borcem njihove dotedanje dolge belogardistične francoske muškete in italijanske karabinke z novimi »mausericami«, ki so imele vtisnjen grb grške kraljevske vojske.

Na parado 6. septembra je prišel v Grčarice tudi komandant slovenskih četnikov, prosluli major Karel Novak, ki je moral miriti razburjeno vojsko in je iz njegovih ust ponovljena pravljica o »nakupu« orožja pri Italijanih tudi najbolj zaleгла.

Se nadaljuje

Ustanovitev¹ Molniške čete

Pričujoči opis razvoja in dejavnosti Molniške čete je prvi celotni in avtentični zapis s strani preživelih prvoborcev te čete. Do tega prihaja šele po tridesetih letih ustanovitve te partizanske enote, dovolj pozno, toda ne prepozno za prikaz celovite podobe dogajanj. Mnogi pisci so se dotikali poti te čete jo prikazovali z raznih vidikov in interesov, navajali objektivne podatke, pa tudi neresnice. Vsemu temu pa je bilo lastno le eno: dogodke so motrili z očmi izkušenj partizanskega boja iz leta 1945, ne pa z vidika partizanskih začetkov v letu 1941. Marsikaj pa je bilo za nadaljni razvoj čete pomembno – tudi to, da je delavsko gibanje v Zadvoru dalo vodstvu v Ljubljani tri najboljše sodelavce, – Jožeta Moškriča, Toneta Trtnika in nekaj dni po ustanovitvi čete tudi Jerneja Gašperšiča. V zaporih pa je bilo skoraj do konca leta 1941 kar 18 tovarišev. Gibanje je s tem močan udarec, toda bilo je sposobno odgovoriti tudi s protiakcijo. Ob vsem pa je politično organiziranje terena teklo naprej.

Popoldne 13. julija, se je četa premaknila višje na Molnik, na severno pobočje nad vasjo Podmolnik. O oborožitvi skoraj ni bilo moč govoriti. V četi je bila ena sama puška z nekaj municije. Vsi člani oziroma borci so bili tudi brez primerne obleke in obutve, – taki, kot so se v noči izognili aretaciji. Zato je bilo kakih deset nadaljnjih dni intenzivno porabljenih za oboroževanje in opremljanje: hrano pa je četa dobivala pri zanesljivem in požrtvovalnem Antonu Maroltu, delavcu iz Podmolnika, ki je imel svojo hišo blizu gozda. Pri opremljanju in oboroževanju so bili četi v veliko pomoč mladinci iz Zadvora, med katerimi je prednjačil Lojze Trtnik. Med oborožitvijo je imela četa sedaj tudi puškomitraljez »zbrojevko« s katerim pa je znal ravnan en sam borec in je bilo potrebno intenzivno priučevanje ostalih. Kljub temu, da je bilo skritega dovolj orožja, ni bilo vedno lahko priti do njega. Italijani so pri hišah tistih, ki so se izognili aretacije, še dolgo potem postavljali močne zasede. To dejstvo, pa goste postojanke in patrole so zelo otežkočale močno gibanje in prenose orožja. Dogajalo se je celo, da so mladinci podnevi na vrhvi navezani puško vlekli po tleh med njivami in travniki do gozda.

Dva ali tri dni po ustanovitvi čete se je vrnil Jože Moškrič: z njim je prišel Tone Dolinšek, ki je borce zaprisegel. Ob tej priliki so v četi prvič obravnavali partizanski način bojevanja, ki pa je bil glede na poznejše izkušnje kaj nepopolen in pomanjkljiv. Večina borcev je sicer služila v stari jugoslovanski vojski, toda v tej vojski je bilo partizansko bojevanje neznan stvar. Tudi kaka tovrstna literatura, takrat ni bila na razpolago.

Sicer pa so od vsega začetka želeli razčistiti vprašanje izdajstva in racije 13. julija. Četa je o tem držala nekaj niti v rokah. Obstajali pa so pomisleki s strani organizacije OF na terenu, češ kako bi radikalen poseg vplival na razmere na terenu in koliko bi mlada organizacija OF uspela to politično utemeljiti brez škode za celotno gibanje. Zato so borci od te akcije odstopili. Toda čas je dal svojo sodbo o tej stvari. Ko se je enota II. grupe odredov ob pomoči krajevne narodne zaščite 17. maja leta 1942 lotila akcije proti začetnemu jedru belogardizma na Urhu, je prišla šest belogardističnih organizatorjev, toda pravo jedro ni bilo prizadeto in povsem verjetno je, da Urh v poznejših letih ne bi bil tako krvav, če bi radikalna akcija izruvala korenine izdajstva.

Kot mnogo kje drugje je zaradi neomajnega zaupanja v SZ, vladalo tudi v četi prepričanje, da bo vojna kratka in bo trajala največ 3–6 mesecev. (Obstajala pa so tudi mnenja, da se svetovna vojna ne končuje v mesecih, marveč v letih). Iz take ocene o hitrem koncu vojne se je rodil sklep, da četa hkrati napade vse italijanske posadke na tem področju. V zvezi s tem so v četi že formirali posamezne skupine – toliko, kolikor je bilo postojank – ki so pričele organizirati po vaseh pristaše kot dodatne moči za napad. To naj bi bila pravzaprav splošna vstaja. K takim nameram so precej prispevale tudi zelo napihnjene informacije o poteku razvoja partizanstva drugod. Toda prek zveze z Ljubljano je bila akcija odsvetovana, hkrati pa so bila dana navodila, naj se četa usmeri na manjše akcije, pa tudi na politično delo v širšem akcijskem območju. Tako se je v prvih dneh obstoja čete izoblikoval realnejši načrt za delovanje čete. Taborišče na Molniku ali Pugledu naj bi bilo samo izhodišče za akcije v rajonu Višnje gore, kjer naj bi četa delovala politično in vojaško. Kmalu nato je imela četa prvi vaški politični sestanek v vasi Peč pri Polici in se informirala tudi o gibanju Italijanov na tem področju.

Toda nadaljnji dogodki so spremenili načrte. Samo nekaj dni po ustanovitvi je četa že sprejela prvega novince. Nekje pod Kašelskimi hribi so Italijani lovili Ivana Ferleža iz Zaloga, ki jim je ušel in se takoj napotil v Molniško četo, kamor je prispel – kar brez enega čevlja, katerega je izgubil pri preganjanju.

Se nadaljuje

Obrambni dan v Mojstrani

Nam je uspelo? Opazovalci so bili zadovoljni in mi, z Osnovne šole »16. december«, nič manj

V juniju smo na osnovni šoli, ki nosi ime 16. december, v Mojstrani izvedli obrambni dan. Nanj smo se pripravljali vsi učenci in ves kolektiv. V pripravi so sodelovali tudi graničarji iz karavle Belca, ekipa prve pomoči ter vse družbenopolitične organizacije iz krajevne skupnosti Dovje-Mojstrana.

»Ali nam bo uspel?« smo se vpraševali. Prvič smo se dobro izkazali. Izkušnje prvega obrambnega dne nam bodo gotovo prišle prav. In tako je tudi bilo. Vreme nam res ni bilo naklonjeno. Na prvem smo zmrzovali v snegu, na drugem pa je bilo kot iz škafe. Navsezgodaj so na pot odšli kurirji. Vsak se je potrudil, da je poziv oddal hitro in točno. Pripravljali odbor je še enkrat pregledal ves načrt. Sredi učne ure nas je zavijajoč glas sirene opozoril na nevarnost. Sami smo se čudili, da znamo tako tiho in hitro zapustiti šolo. Vse je šlo po načrtu, le na močan dež res nismo bili pripravljeni. Pot do zbornega mesta ni bila lahka. Kmalu smo bili premočeni do kože. V vnemi tega še čutili nismo. Preveč je pokalo in skrivališče je bilo še daleč. Zelene krošnje dreves so zakrile nove prebivalce gozda. Zaščitna enota je varovala naše novo bivališče. Kurirji so opravljali svoje naloge. Ekipa prve pomoči je skrbela za ranjence... Vse, kot je bilo dogovorjeno.

Po vaji smo se zbrali v šoli in pripravili miting s

pestrim programom. Prav vsem pa se je prilegla prava partizanska enolončnica.

Nam je uspelo? Opazovalci so bili zadovoljni in mi nič manj. Pridobili smo si nove izkušnje. Ponosni pa smo tudi, da v tej naši akciji sodeluje toliko odraslih, prav vsa krajevna skupnost.

Tekst:
LILIJANA GARTNER

Foto:
TROJAR (fotokrožek
Osnovne šole
»16. december«,
Mojstrana)

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

»Počitnice se bližajo koncu,« piše Lilijana Gartner iz Mojstrane, »vaše vzpodbudne misli v kramljanju pa me vežejo na nove naloge, ki bi jih rada opravila za našo stran, čeprav zapuščam osnovnošolske klopi.« Tu so še iskrene čestitke našemu uredništvu za »zaslužno priznanje, nagrado vstaje slovenskega naroda«. In ugotovitev, da je vesela posebno zato, »ker vem, kako malo vas je pri delu, s katerim opravljate pomembno nalogo«.

Hvala za te besede in tudi za kartico, ki si jo poslala s počitniškega potepanja:

Lilijana, to je Milena!
Spet se nam oglevalim, toliko!
iz dronjgoda, kjer smo na brigadnem
poletnem oddelku.
Lepo pozdravlja vas in ostale
v uredništvu Lilijana Gartner
mamica in otci

Fotografije, draga Lilijana, ki si jih poslala, pa so naravnost imenitne.

S proge Šamac-Sarajevo se nas je spomnila Irena Šifrer:

Prejmite lepe brigadirske pozdrave s
proge Šamac-Sarajevo iz naselja Zepče.
Smu pionirske delovne brigade »Bratov
Sarh« iz Karibora. Brigada šteje
43 brigadirjev, tukaj smo si od 1. avgusta
znamenje precej brigadirskih permij.
Ker predstavljamo pionirje, imamo
skupaj delovni čas. Sem v
komuniji za informiranje, Obiskujem
normalno šolo.
Lep pozdrav! Irena Šifrer
turistomer-zagreb

Zapis o pionirski brigadi »Bratov Šarh«, draga Irena, je kot nalašč za nas. Si prinesla s seboj tudi kaj fotografij. In: v 32. številki TV-15, ki je izšla 17. avgusta, je objavljen tvoj sestavek o tekmovanju na temo revolucije. Če si slučajno prezrla.

In zdaj posebna vest! Petnajstega avgusta so vojaki Draga Grbavca iz karavle Žirovnica povabili v goste tudi Jasmino Pantelić, učenko osmega razreda Osnovne šole »Aca Milojević« iz Aleksinca v Srbiji. Povabilo je bilo znak hvalečnosti in priznanja za lepo pismo, ki ga je pred štirimi leti za praznik armade poslala vojakom te karavle.

Ondan na proslavi ga je Jasmina še enkrat prebrala:

»Oglašam se tebi, graničar! Tebi, ponosni vojak, ki v škornjih, opasaču z bombami in s puško v roki, stojiš v temni noči in čuvaš mene, moje tovariše in tovarišice, moj mir in našo svobodo.

Vem, da ti je težko, ko stojiš na snegu, v dežju in pod vročim soncem. Toda, čuvati domovino, je čast in zaupanje.

Bodi ponosen na svoje naloge. Zdaj sem še majhna, toda ko bom odrasla, ti bom pomagala. Spletla ti bom nogavice in rokavice, da te ne bo zeblo.

Moje pismo naj ti bo trenutek počitka za tvoje budne oči.

Vendar, prosim te, pazi na vsak šum in ne dovoli sovražniku, da se ti približa.

Pobožaj svojega zvestega psa in vedi, da te imajo milijoni otrok radi in da čvrsto stiskajo pesti za tvoje zdravje in tvojo srečo.

Na koncu ti čestitam k tvojemu velikemu prazniku, dnevu armade, hrabri graničar.«

Deset let je bila stara, ko je napisala to pismo. In obljubo, dano takrat, je izpolnila za letošnji dan graničarjev. S seboj je prinesla nogavice in rokavice. Sama jih je spletla, za naše graničarje. »To, pismo naj bo za kramljanje,« je pripisal tovariš Jošt Role, naš stalni sodelavec. Da se bo vedelo.

Ponosni smo nate, Jasmina iz Aleksinca. Tudi na vas, najmlajši iz Mojstrane, in nič manj na pionirsko brigado »Bratov Šarh«. To je rod, ki bo gradil in čuval to našo domovino.

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRA

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI PO

V hribih postane dober človek še boljši

»Živeli smo v naravi,« mi pripoveduje. »Belca pri Dovjah, kjer sem se rodil leta 1907, je samotna vasica v podnožju gora in le roko je treba stegniti pa si v planinah. Moja mladost so bili tihi gozdovi, ostre skale, divji potoki in..., da tudi spomini na triglavskega župnika Jakoba Aljaža, ki me je poučeval med prvo svetovno vojno. Z ljudmi iz svoje okolice je živel polno življenje in vodil je veliki boj za slovenski Triglav, za slovenske gore. Menda je kanček njegove ljubezni do planin kanilo tudi v moje srce.«

Tako je govoril dr. Miha Potočnik, nekdanji sodnik ustavnega sodišča v Ljubljani in še vedno predsednik Planinske zveze Slovenije, ko sva klepetala. Govorila sva o njegovi rojstni vasi pa o spoznanju, da se je bilo mogoče le z znanjem rešiti muk, ki so bile povezane z zemljo in hribi. Miha je odšel v kranjsko klasično gimnazijo, toda še malo ne zato, da bi se hribom iztrgal. Kot drugošolec je bil leta 1920 prvič na Triglavu s sošolci, ki so ustanovili nekakšno dijaško planinsko društvo Modras. Kolovratili so po Kamniških planinah in po Julijcih, kadar jim je le dopuščal čas. Leta 1922 je postal član planinskega društva v Kranjski gori. Dve leti kasneje se je z dvema tovarišema podal na Grossglockner, kar je bil takrat večji podvig kot danes, če prideš na Mont Blanc. To so bili časi, ko so mladi z navdušenjem prebirali Planinski vestnik, kjer je takrat tovariš Jug popisoval svoje plezalne ture.

»Ob neki priložnosti sem srečal Čopovega Joža,« se kar malce razneži dr. Potočnik. »Njegova sestra je bila oskrbnica zgornje kočice na Golici, on pa nosač. Govoril je, da je spominjal na vihar, pa spet mirno in občuteno kakor gorska sapica o doživljajih med gorskimi plezanji. Bilo je po tistem, ko je z dr. Jugom, Kvedrom in Volkarjem preplezal severno triglavsko steno. S svojim žarom in navdušenjem je znal človeka popolnoma prevzeti... in prevzel me je.

Kadarkoli pozneje me je kdo vprašal, kakšen naj bi bil idealen planinec, sem pomislil na Čopa. Ali

mora planinec že v gore prinesiti moralne vrline ali jih pridobi v planinah? Gore same po sebi človeka ne morejo narediti boljšega... če pride v hribe dober človek, lahko postane boljši – slab človek v gorah lahko postane slabši. Ostrejšje življenjske razmere (zapor, koncentracijsko taborišče, vojna pa tudi napori v gorah) pokažejo med posamezniki razlike. Kljubujejo lahko le najboljši.«

Zakaj hodijo ljudje med strmimi previsi, po navpičnih stenah, po neskončno dolgih samotnih poteh...? »Plezanje je le ena oblika planinarjenja,« pravi dr. Potočnik. »Gorski svet je treba doživljati v celoti in ne le v ozki ekstremni obliki. Seveda je potreben določen čas, da se v človeku izoblikuje odnos do nečesa – tudi do gora. Pri planinarjenju ima pomembno mesto tudi človeška radovednost – kaj je na vrhu, kaj za tisto steno?«

Po maturi leta 1927 se je Miha Potočnik vpisal na pravno fakulteto v Ljubljani. Joža Čop je delal v tovarni na Jesenicah in z Mihom sta ob prostem času vedno zbežala iz doline v gore.

»Takrat je bilo na voljo še veliko nepreplezanih sten. Tudi vrh Široke peči je bil leta 1929 pred našim prihodom še neosvojen. Spominjam se prvega pristopa v Črni graben v triglavski severni steni in pa gorenjske smeri čez Ladjo, kjer smo prvič prodrli v osrednji del severne triglavske stene. Leta 1928 smo naredili prvi pristop čez severno steno Široke peči. Razen vrvi in plezalnih čevljev s prepletenimi podplati – pozneje iz filca –, danes že zelo smešnih klinov in karabinarjev, nismo imeli ničesar. Poznali smo samo osnovno plezalno tehniko: z vrvjo se zavarovali in se po njej spuščali. Kline smo zabijali izključno samo za varovanje in nikoli, da bi nam služili v pomoč pri plezanju. Mnogokrat smo celo preveč tvegali.«

Leto 1941 – začetek okupacije. Pot skozi nemške zapore: Begunje, Šentvid, Dachau... Po vojni pa je bil vsak trenutek dragocen in časa za planinarstvo ni bilo. »Tudi v planinarstvu je naredila

Miha Potočnik

vojna veliko vrzel. Precej let po vojni je bilo treba, da se je pojavila nova generacija planincev – plezalcev: Rado Kočevar, Ciril Debeljak, Levstek, Šara... In mladi so prinesli v gore nove nazore, tudi boljšo tehniko, čeprav je po vojni opravil največjo plezalno turo spet Joža Čop s Pavlo Jesihovo, ko sta preplezala triglavski steber (Čopov steber). Tudi prva ponavljalca sta bila iz starejše generacije: dr. Avčin in dr. Dolar.«

Leta 1954, ko je bil dr. Potočnik načelnik komisije za gorsko reševalno službo, so se začele priprave za himalajsko ekspedicijo, ki pa je zaradi pomanjkanja sredstev odpadla. Dve leti kasneje so bili naši planinci na Kavkazu, sedem let pozneje je bil vodja alpinistične odprave dr. Potočnik. Takrat pa, ko je postal predsednik Planinskega društva Slovenije, se je bil primoran ukvarjati bolj z društvenimi, organizacijskimi in reprezentančnimi deli kot z aktivnim planinstvom. In vendar je bil leta 1967 v Pamiru na Piku Lenina, 7132 metrov visoko.

»Klasičnega planinstva ni več,« pravi dr. Miha Potočnik. »Planinstvo je postalo množičen, vsakodnevni pojav, življenjska navada ter potreba ljudi. Marsikdo najde za marsikaj odgovor v naravi. Ljudem je treba planine samo na primeren način približati. Toda, čim več ljudi pride v naravo, toliko bolj je narava ogrožena. Parola o varstvu narave je zelo resen – ekstenzni problem človeštva in s tem v zvezi tudi naše mladine ter bodočih rodov. Današnja mladina ima ogromno možnosti, da se vključi v planinarstvo in človek je lahko samo vesel, da je med vsem članstvom planinske zveze polovica mladih. Nekateri stresaajo nad današnjo mladino svojo nejevoljo... jaz pa poznam čudovite mlade ljudi, ki hodijo po hribih in niso nič manj navdušeni nad lepoto narave kot kdorkoli od nas – starejših. Sicer pa je mladost ljubezen do dela, vsega dobrega in poštenega. In ni čudno, da si tako vsi bistri ljudje prizadevajo ostati – mladi.«

Silvo Teršek

Je spomenik pozabljen?

Iz Dobrne, kjer sem na zdravljenju, sem se 27. julija odpravil v Velenje. Mesto je zares lepo in čisto! Med prvimi objekti, ki sem si jih ogledal, je veličastni spomenik maršalu Titu, delo kiparja Avgustinčiča. Nato sem se namenil do spomenika padlim borcem – pa mi je žal, da sem se mu sploh približal. Kajti: naj spomenik še toliko privlači s svojo simboliko in monumentalnostjo, pa po drugi strani obiskovalca odganja iz svoje bližine.

Gre namreč za naslednje:

Vodomet je zaprt in tisto malo vode, ki se je zadržala okrog spomenika, je ena sama žabja mlaka. Pogled na to me je zelo zabol. Vrh tega je bil lovorov venec, ki so ga verjetno položili ob slovenskem dnevu vstaje 22. juliju, raztrgan, kar vse pušča neprijeten vtis, še zlasti pa deluje na vsakega borca NOV, med katere spadam tudi jaz.

Zastavil sem si vprašanje: **Kje so borčevska organizacija mesta Velenje, kje je socialistična zveza in mladinska organizacija? Mar ni nikogar, ki bi bdel nad spomenikom iz spoštovanja do tistih, ki so dali svoja življenja za Titovo samoupravno socialistično Jugoslavijo?** (dr. Mate Bokota, Split)

DELO – 11. avgusta 1978

Partizanske brošure o kitajski revoluciji

Četudi je simbolično, srečanje revolucij nikoli ni slučajno. Tako tudi ni bila slučajnost, ko se je jeseni leta 1942 med narodnoosvobodilnim bojem in revolucijo v Jugoslaviji pojavila brošura z naslovom »Kitajski partizani in njihov marš dolg 12.000 km«. Izdal jo je okrožni komite Zveze komunistične mladine Jugoslavije za Karlovac. V neznani, glede na pogoje prav gotovo majhni nakladi je razmnožena na ciklostilu na osvobojenem področju Petrove gore. Ohranjeni primerki brošure o kitajski revoluciji je v Institutu za sodobno zgodovino v Beogradu. Isto brošuro je z nekoliko spremenjenim naslovom neznani partizanski izdajatelj še enkrat razmnožil na ciklostilu. Primerke te izdaje pa je v Muzeju ljudske revolucije v Zagrebu. To sta edina ohranjena primerka brošure »Kitajski partizani in njihov marš dolg 12.000 km«.

POLITIKA – 22. avgusta 1978

Jožetu Perčiču v spomin

Pred dnevi smo se v Šentvidu pri Planini v osrčju Kozjanskega za vedno poslovili od Jožeta Perčiča, brigadirskega ata s Kozjanskega.

... Kaj je gnalo starega in bolnega človeka, da je vse življenje neutrudno delal za kraj, sovaščane? Cesta, telefon, vodovod in drugo mu bodo večni spomenik na Kozjanskem. Najlepši spomenik pa si je, ne da bi to hotel, zgradil v srcih domačinov in mladih iz vse Jugoslavije s svojim ustvarjalnim prispevkom k razvoju naše, Titove, socialistične družbe – katere del je Kozjansko, ki tudi po njegovi zaslugi vse manj zaostaja v razvoju za drugimi področji. Ne zase, za družbo je delal in živel.

Hvala ti, tovariš Perčič za vse, sleherni brigadirski pozdrav, sleherni brigadirski pesem na Kozjanskem bo namenjena tudi tebi in tvojemu delu!

DELO – 11. avgusta 1978

Morda za jubilej

V ožji Srbiji, po podatkih osmih medobčinskih regionalnih skupnosti (brez Beograda), je 5455 udeležencev NOV brez stanovanja oziroma imajo neprimerna stanovanja. Od tega jih je 2103 vstopilo v vrste NOV pred 9. septembrom 1943 oziroma so vojaški invalidi od I. do IV. skupine in drugih prednostnih kategorij. Drugih 3352 so udeleženci NOV po 9. septembru 1943. Od 2103 jih 1044 doslej še nikoli ni dobilo stanovanja, 1059 sodelavcev NOV pa prosi za večja stanovanja oziroma za njihovo adaptacijo.

Bodo kateri izmed njih skupaj dočkali petdeseto obletnico revolucije in prejem ključev?

BORBA – 13. avgusta 1978

»Mrtvi živim odpirajo oči«

Nikjer tako prepričljivo ne zvene sporočila miru kakor na kraju, kjer so občutili in še živijo v spominu vojne strahote... In redko kje samo dve besedi toliko govorita. »Svetu mir« je naziv mladinskega naselja zvezne delovne akcije »Jasenovac«. Poleg redne ure zgodovine v spominskem muzeju jasenovskega taborišča, ki je organiziran za vse brigadirje – nam pojasnjuje komandant akcije Jova Mirković, – smo se odločili, da tudi program mladinske politične šole na »Jasenovcu 78« prilagodimo eni temi: fašizmu in neofašizmu. Program z imenom »mrtvi živim odpirajo oči« se uresničuje s pomočjo spominskega muzeja, a stalni gosti brigadirjev so – borci tega kraja. Mnogo je vzrokov, kakor pravi Mirković, da se o fašizmu in neofašizmu pogovarja prav tu. Da je z izborom teme narejena dobra poteza, govorijo tudi zanimanje brigadirjev za politično šolo.

MLADOST – 27. julija 1978

Del samega sebe

V prizadevanjih, da ožigosajo sleherni umazano delo, sredstva javnega informiranja velikokrat ostanejo brez teme, ki bi zaslužila mesto na prvih straneh. Vsakdanje življenje in njegova dinamika navadno vrže na površino informacije, ki ljudi zastrašujejo, ki nenehajo ljudska bitja. Do razjasnitve pod nebom informacij pride navadno le v nedeljskih in prazničnih številkih. Takrat razširijo priloge o primerih hrabrosti, humanizma, resnične skrbi o človeku in za človeka.

Povod za takšno razmišljanje je vest, da v »Krušiku«, največji valjevski delovni organizaciji, že dolgo časa deluje klub prostovoljnih dajalcev krvi. 70 odstotkov članov »kluba humanosti«, kakor jih tudi kličejo, sestavljajo mladi.

Na prvi pogled izgleda, da gre beseda o tem, kar lahko zabeležimo v vsaki organizaciji združenega dela. Toda, ko gre človek po sledi vesti, o kateri je pripovedoval sopotnik v avtobusu, pride do ljudi, ki so v vsakem trenutku pripravljeni za tuje življenje dati to, kar je najdragocenejše.

Klub prostovoljnih dajalcev krvi deluje v imenovanem delovni organizaciji v okviru sindikata. S samoupravnim sporazumom o medsebojnih razmerjih združenih delavcev je med drugim, urejen tudi položaj prostovoljnih dajalcev krvi.

MLADOST – 28. julija 1978